HORIA SIMA

MENIREA NAȚIONALISMULUI

HORIA SIMA

MENIREA NAȚIONALISMULUI

EX PONTO
CONSTANȚA, 2003

Tipărită sub auspiciile
Fundației Culturale "Profesor George Manu"

HORIA SIMA (1906 – 1993). Profesor de filosofie şi limba şi literatura română. Între 1938 - 1940, face parte din comandamentul legionar, luptând împotriva dictaturii carliste. După alungarea lui Carol II devine, în septembrie 1940, Comandantul Mişcării Legionare şi vicepreşedinte în guvernul condus de generalul Antonescu. Considerabile deosebiri de vederi grevează colaborarea. O acțiune armată, pornită în ianuarie 1941 de general, aruncă Legiunea într-o nouă prigoană, iar Horia Sima e nevoit să ia calea exilului. Refugiat în Germania, este ținut în lagăr şi apoi în închisoare până în august 1944, când, eliberat, continuă lupta anticomunistă ca preşedinte al Guvernului român în exil, de la Viena. De atunci militează în Occident, pentru a antrena opinia publică de acolo în sprijinul cauzei româneşti. Autor al peste 20 lucrări de doctrină şi istorie politică publicate în diferite limbi. Una din acestea este lucrarea de față apărută în limba franceză (Destinée du Nationalisme) la Paris, în anul 1951.

Mircea Nicolau

INTRODUCERE

Cartea de față nu este un compendiu doctrinar abstract. Ea tratează probleme politice, aşa cum au apărut ele unor oameni angajați în acțiune. Autorul a înjghebat cuprinsul ei din fapte şi evenimente ce au zguduit adânc sufletul unei generații de români. Este Mişcarea Legionară care trece la bara istoriei şi-şi face depoziția. Punctele de vedere pe care le exprimă, concluziile la care ajunge, sunt rezultatul experienței câştigate de conducătorii ei în aproape treizeci de ani de lupte. Singura înrudire cu cărțile de speculație pură este că amănuntul istoric dispare, făcând loc expresiei sale inteligibile.

Dar, ni se va spune, în afară de istoria poporului român, ce valoare ar avea experiența politică a Mişcării Legionare şi ce interes ar putea stârni ?

Cum vom încerca să precizăm şi în cursul lucrării, mişcările naționaliste din Italia, Spania, Germania, Polonia, Jugoslavia, Ungaria, Bulgaria, România, Letonia, Norvegia, Anglia, Franța şi Belgia aparțin unei stari de spirit generale, unui fenomen proiectat pe aria întregii Europe. Nici una din aceste mişcări n-a imitat pe cealaltă - în măsura în care una din ele s-a lăsat sedusă de formule străine, şi-a slăbit potențialul creator - ci fiecare a răspuns unui apel pe care istoria îl adresa tuturor națiunilor. Mussolini avea dreptate să afirme că fascismul, adică naționalismul italian, "*nu este marfă de export*". Nici un popor nu se poate lăuda de a fi plăsmuit naționalismul şi de a-l fi răspândit apoi în lume. Fiecare națiune ascunde în profunzimile ființei sale propriul său naționalism şi nu trebuie decât să-l toarne în tiparele actualității. Dacă naționalismul s-a manifestat

mai viguros după primul război mondial, creând o epocă, un stil de viață care tinde să ia succesiunea epocii burgheze, aceasta se explică prin faptul că de abia acum s-au întrunit condițiile necesare înfloririi sale. Nici Mişcarea Legionară n-a apărut în urma unui impuls de peste hotare, cum s-a afirmat de atâtea ori cu uşurință sau cu rea credință, ci este o expresie a necesităților de viață ale poporului român. Anumite concomitențe în manifestările ei cu alte mişcări şi chiar anumite asemănări ideologice se explică prin fondul comun care stă la baza tuturor grupărilor naționaliste.

Expunerea noastră nu transcrie viziunea parțială a Mişcării Legionare, nu urmăreşte să spicuiască din trecutul său doctrina ei, ci încearcă să îmbrățişeze panorama generală a fenomenului naționalist, cu ajutorul cunoştințelor directe ce le deținem. Mişcarea Legionară, participând la marea dezbatere a secolului nostru, noi ne-am străduit să redobândim din istoria şi frământările ei trăsăturile comune tuturor mişcărilor naționaliste, elementele susceptibile să lămurească fenomenul în totalitatea lui.

Aceasta nu înseamnă că scopul nostru s-ar limita la explicarea fundamentelor naționalismului şi a peripețiilor lui istorice. Apariția acestei cărți depăşeşte interesul unei contribuții la istoria recentă a Europei. Mai degrabă putem spune că grija de viitor ne-a împins să o scriem. E o carte de atitudine, de luptă. Ea e destinată să susțină cauza naționalismului şi - dacă e posibil - să-i găsească o ieşire din ruinele războiului. Dar cum s-ar putea descoperi această nouă cale, fără a-i recunoaşte în prealabil înfățişarea lui adevărată, fără a şti precis ceea ce el reprezintă în mod real ? Amici şi inamici 1-au judecat greşit. Naționalismul, aşa cum lumea îl cunoaşte şi-l apreciază din manifestările principalelor puteri naționaliste, nu corespunde imaginii sale autentice. Aspirațiile popoarelor au fost denaturate. Se vorbea de naționalism, se îndeplineau acte în numele lui, dar, în realitate, erau alte concepții care agitau sufletul popoarelor şi otrăveau atmosfera internațională : imperialismul şi şovinismul

– supraviețuiri ale erei burghezo-capitaliste. Înfrângerea ce-au suferit-o naționaliştii se datorează, în primul rând, acestei false evaluări a fenomenului.

Naționalismul se află din nou la o răscruce. Înfrânt pe plan politic, prin victoria militară a aliaților, mitul său continuă să tresalte în sufletul popoarelor. Au dispărut de pe scena lumii statele naționaliste, cu armatele lor formidabile, dar nu s-a stins energia spirituală din care ele s-au plămădit. Difuz, decapitat şi pândit de duşmani din toate părțile, dar nu mai puțin prezent, viu şi indestructibil, naționalismul n-ar putea dispărea decât odată cu națiunile.

Ce drum vor lua acum supraviețuitorii catastrofei naționaliste de la 1945 ? Experiența tragică a războiului le va servi la ceva ? Le va înlesni să discearnă ce-a fost bun de ce-a fost greşit în trecutul lor politic ? Sau nostalgia idealurilor înfrânte se va dovedi mai tare decât lecțiile vieții, împiedicând înfiriparea unei noi orientări în viața popoarelor, mai conformă cu sensul profund al naționalismului ?

Lumea naționalistă, cu diferitele ei apartenențe etnice, e solicitată astăzi de tendințe divergente. Sunt unii care continuă să confunde naționalismul cu nefericitele sale peregrinări istorice, fără a se mai întoarce la principiilc lui, fără a mai căuta semnificația reală a fenomenului. Pentru aceşti naționalişti, răspunderea înfrângerii se deplasează spre exterior, revenind în primul rând absurdei coaliții dintre democrațiile occidentale şi bolşevism. Ei se simt cu atât mai mult întăriți în convingerile lor cu cât dispariția marilor puteri naționaliste a deschis poarta invaziei sovietice în Europa şi nici unul dintre statele victorioase ale apusului nu este în stare să înlocuiască potențialul lor politic şi mililar. Dreptatea lor o văd confirmată de penibila situație în care au ajuns învingătorii de ieri.

Există şi un alt curent, care, fără a sacrifica nimic din tezaurul spiritual al naționalismului, încearcă să-l desprindă de manifestările care nu corespund esenței şi aspirației lui şi, sub forma lui pură, să-l redea circulației mondiale. Sub

acest aspect, naționalismul pierde reflexele sale agresive şi devine un factor de armonie între popoare.

Cea dintâi atitudine e lipsită total de perspective. Traseul istoric al naționalismului s-a risipit într-o sumedenie de meandre, de angajamente dezordonate, încât a continua aceeaşi linie politică, înseamnă a repeta greşelile de ieri, mâine. Naționalismul, strâns înşurubat în trecut şi alimentat de impulsul spre revanşă, n-ar putea risipi niciodată neîncrederea opiniei publice a statelor democratice. Pentru ca ideea naționalistă să redevină o valoare politică activă şi constructivă, trebuie să se prezinte aşa cum este, degajată de acte şi atitudini care nu-i aparțin prin natură.

Această împăcare e cu atât mai necesar să se producă cu cât energiile naționaliste au devenit indispensabile pentru crearea unui front anticomunist compact, puternic şi curajos. Democrațiile trec printr-o gravă criză ideologică. Liberalismul a intrat în faza declinului şi nu mai are influență asupra maselor. Cu o ideologie în descompunere nu se poate păşi la luptă împotriva comunismului, căruia i se pot tăgădui toate virtuțile, dar în nici un caz elanul şi forța combativă. Pentru a compensa vidul spiritual ce s-a produs în rândurile lor, democrațiile au nevoie de concursul mişcărilor naționaliste.

De la 1945, cu sau fără voia unora sau altora, destinul naționalismului se confundă cu destinul democrațiilor. Dacă mai există democrați orbiți de patimă, care nici în ceasul din urmă nu văd de unde le poate veni pieirea, naționaliştii nu trebuie să cadă în această greşeala mortală. Ei sunt datori să vegheze cu stăruință, ca să nu compromită, prin acțiuni nerăbdătoare sau exigențe nemăsurate, înțelegerea lor cu democrațiile. Dacă naționaliştii s-ar fixa pe poziții extremiste şi rigide, care nici măcar nu se pot prevala de sprijinul necondiționat al adevărului, ar putea stânjeni procesul de unificare al forțelor europene şi ar mări şansele de victorie ale bolşevismului.

Să presupunem că democrațiile s-ar simți destul de tari ca să răpună singure bolşevismul. Am fi îndreptățiți să tragem

de aici concluzia că naţionalismul, odată cu acest moment, şi-a pierdut însăşi raţiunea de a fi şi că nu va mai juca nici un rol în viaţa popoarelor ?

Eroarea ar fi mare. Bolşevismul reprezintă o primejdie acută şi imediată pentru naţiuni, dar, chiar fără apariţia acestui flagel apocaliptic, ele sunt ameninţate să-şi piardă echilibrul lor vital şi să sufere aceeaşi soarta : moartea, nimicirea. Omul epocii noastre e prea sărăcit de viaţa interioară şi prea expus curentelor vătămătoare de idei, ca să se poată lipsi de experienţa naţionalismului. Fără prezenţa vie a acestui principiu în conştiinţa individului, masele populare ar nimici cadrul natural al istoriei, alcătuit din categorii etnice, şi s-ar nivela într-un amestec degradant de rase, popoare şi culturi. Naţionalismul nu este numai o ideologie necesară actualului moment internaţional, el este elementul creator al istoriei şi pavăză permanentă a naţiunilor, de a cărui ocrotire neamurile vor avea şi mai mult nevoie în timpurile ce vor veni.

Ideile ce le expunem aici nu sunt rezultatul unor meditaţii sugerate de finalul războiului. Ele aparţin "primelor principii" ale Mişcării Legionare şi evenimentele n-au făcut decât să le confirme într-un mod pe care noi nu 1-am dorit niciodată. Destinul aparte al Mişcării Legionare, persecuţiile pe care le-a îndurat chiar în epoca ce politiceşte i-a fost mai favorabilă, se explică prin fidelitatea sa constantă pentru adevărurile fundamentale ale doctrinei naţionaliste.

În Occident, Mişcarea Legionară nu numără decât rare prietenii. În afară de calomniile şi minciunile larg răspândite de adversari, nu se cunoaşte aproape nimic din trecutul, din suferinţele şi scopurile ei. Cartea aceasta nu este destinată să restabilească adevărul în ceea ce ne priveşte. Ea tratează o chestiune de ordin general. Relevăm cititorilor un singur fapt care ni se pare destul de elocvent, chiar neînsoţit de comentarii : începând de la 1938, universul concentraţionar a devenit pentru legionari o constantă a vieţii lor. Ieşeau dintr-un lagăr de concentrare, pentru a fi conduşi între sârmele ghimpate ale

celuilalt. Lagăre româneşti, lagăre germane, lagăre aliate, lagăre sovietice ! Şi calvarul continuă dincolo de cortina de fier.

În consideraţiile ce le prezentăm, un singur gând a stat pururea de veghe : catastrofa care ameninţă deopotrivă toate popoarele. Prea multă ură şi deznădejde s-a îngrămădit în lume, ca să ne mai putem îngădui uşurinţe în mărturisirea adevărului. A sosit momentui Marei Reforme. Nu mai putem lăsa istoria să se desfăşoare la întâmplare, târâtă de obiective haotice. Trebuie revizuite toate ideile, toate sistemele şi toate concepţiilc veacurilor trecute, adaptându-le omului interior şi finalităţilor lui. Trebuie să încetăm de a mai despărţi omul spiritual de omul politic. Istoria este un aspect al marei vieţi a spiritului. Nesfârşitele certuri între popoare, pentru pământuri, glorie şi interese, nu reprezintă decât materia ei inferioară, care trebuie învinsă şi supusă scopurilor ei peremptorii.

Rostul istoriei este să elibereze popoarele de teamă, de opresiune, de nedreptăţi, pentru ca energiile lor cele mai bune şi mai curate să se îndrepte spre domeniul creaţiilor culturale, singurele înzestrate cu nimbul nemuririi.

I

COMUNISMUL ŞI SOCIETATEA BURGHEZO-COMUNISTĂ

Lipsa de progres care se constată în domeniul ştiinţelor morale şi politice se datorează incapacităţii omului de a relua şi ameliora rezultatele obţinute de alţii în sectorul organizării sociale – dezordine care a fost de multă vreme înlăturată din cadrul ştiinţelor naturii, unde descoperirile şi invenţiile au devenit titluri transmisibile de la o ţară la alta şi de la un veac la altul, unde nimeni nu mai operează cu noţiuni depăşite de experienţă. Acest spirit de improvizaţie care predomină în activităţile sociale face ca arta şi ştiinţa conducerii să sufere de cele mai amare contradicţii : pe de o parte, progrese indiscutabile în organizarea societăţii, realizate de o generaţie, se pierd în generaţiile care vin ; pe de altă parte, erori stigmatizate de experienţa popoarelor, le vezi cum revin la suprafaţă după un timp oarecare de uitare, bucurându-se iarăşi de încrederea maselor şi chiar de a elitei conducătoare. Omenirii i s-ar fi putut cruţa multe suferinţe, multe spasme sociale şi căi întortocheate, dacă s-ar fi analizat cu mai multă stăruinţă trecutul ei, descoperindu-se ce anume prieşte fiinţei sale şi nu trebuie lăsat deoparte, ce s-a dovedit a fi fals, absurd, destructiv, în drumul pe care 1-a străbătut, pentru ca din această selecţie de valori să se închege progresiv o măsurătoare, un criteriu de judecată, ceva analog unui concept fundamental al ei, care să servească apoi cu succes şi ca axă coordonatoare a ştiinţelor care se ocupă dc destinul colectivităţilor umane.

Fără îndoială că, pentru a distinge adevărul de greşeală în cadrul istoriei, se cere mai mult decât un efort raţional.

Inteligenţa umană se distanţează cu uşurinţă de realităţile încorporate ştiinţelor fizice, pentru că are de-a face cu o materie inertă, anonimă şi aservită destinului nostru. Dar nu mai este în stare să respecte aceeaşi obiectivitate, când este vorba de evenimente umane. Judecător şi parte, observator şi materie de observaţie în acelaşi timp, omul sfârşeşte prin a ceda unor înclinaţii străine de vocaţia sa. Egoismele, vanităţile şi interesele denaturate învăluie într-o perdea groasă de ignoranţă trecutul unui neam, împiedicând să străbată până la generaţiile viitoare învăţămintele autentice ale istoriei sale.

Aceasta nu înseamnă că arta guvernării şi ştiinţele politice ar fi condamnate la un empirism perpetuu ; constatarea de mai sus indică numai că mijlocul de investigaţie cu care voim să descifrăm tainele aşezărilor omeneşti nu e adaptat obiectului de cercetare şi trebuie să-i sărim într-ajutor cu altul mai subtil şi mai cuprinzător. În istorie, raţiunea ar trebui susţinută de o mare putere de dezinteresare, pentru a putea ordona spaţiile ei obscure şi controversate. Omul ar trebui să-şi purifice mai întâi gândirea de complexul egoismelor, pentru a ajunge la o cunoaştere reală a mecanismului social.

Pentru că s-a întârziat cu redactarca acestei **"Magna Charta**" a istoriei universale, precondiţionată, ce e drept, de dezvoltarea naturii spirituale a omului, omenirea rătăceşte astăzi în labirintul propriilor ei greşeli. Popoarele şi indivizii se luptă cu înverşunare unii împotriva altora, pentru a face să triumfe teze şi idealuri tot atât de şubrede în fundamentele lor.

Din întreaga frământare contemporană se desprinde o profundă nelinişte, o panică a viitorului.- cu toate că progresele extraordinare ale tehnicii ar trebui să ne dea asigurări contrarii - pentru că tot ceea ce se întreprinde se face la întâmplare, fără a se defalca necunoscutul, fără a se şti unde se va poposi mâine. Omenirea s-a cantonat în viziuni parţiale, care se întretaie într-o confuzie fără margini şi, tocmai în perioada în care se vorbeşte mai mult de unificarea continentelor, îi lipseşte principiul care

să susțină un atare efort şi o atare construcție : conştiința iluminată a istoriei.

După cel de-al doilea război mondial, popoarele învingătoare s-au năpustit asupra celor învinse, copleşindu-le de învinuiri. Se căutau responsabilii, s-au găsit, sunt pedepsiți. Procedeul în sine nu este rău, cu singura rezervă ca acest **tribunal al umanității** ar trebui să-şi extindă competența la toate fărădelegile pe care le-au săvârşit popoarele în cursul războiului, fără a se îngriji de naționalitatea sau culoarea politică a delincvenților şi fără a cruța pe învingători. Altminieri, acest **tribunal internațional** apare mai degrabă ca un instrument de răzbunare decât ca o instanță de expiațiune, aşezată în slujba justiției imanente a istoriei. Mişcările naționaliste au făcut greşeli, fără îndoială, dar cum pot fi ele scoase din cadrul istoriei şi prezentate într-un dosar aparte ? Ele aparțin unei epoci, unei stări de spirit, unor antecedente. Există vinovății care au premers vinovățiilor naționaliste, care le-au însoțit tot timpul cât aceste mişcări au avut un cuvânt de spus în Europa şi care n-au încetat nici după ce puterile Axei s-au prăbuşit. Nu putem vorbi de greşelile naționalismului, înainte de a ne ocupa şi specifica pe acelea care i-au precedat şi impus apariția. **Naționalismul nu este altceva decât o reacție a colectivităților naționale împotriva unor greşeli mai vechi, izvorâte din societatea burghezo-capitalistă.** Este îngăduit oare să le judecăm cu indulgență, când din îngrămădirea lor continuă, din capitalul negativ ce l-au oferit popoarelor, s-a ridicat piedestalul bolşevismului, a acestei abominații a istoriei umane ?

Am da dintr-un început o caracterizare nepotrivită a bolşevismului, asimilându-1 unei greşeli. I-am aduce chiar un omagiu. Greşeala nu există decât în raport cu binele şi cu adevărul şi rezultă întotdeauna dintr-o prea slabă stăruință a omului în a descoperi şi servi aceste valori supreme. Pentru a face o greşeală, trebuie să licărească mai întâi în sufletul tău pornirea spre bine. Bolşevismul nu se bucură nici de acest privilegiu. Adevărul e cu desăvârşire izgonit din sfera lui de

manifestare, din viziunea cu care conducătorii lui pretind să edifice lumea nouă. Nu numai că nu i se găseşte nici o întrebuințare în cadrul statului sovietic, dar e urmărit şi condamnat chiar şi atunci când rămâne o stare de conştiință a omului şi n-a afectat domeniul acțiunii. Cine încearcă să-i dea cea mai nevinovată intonație, să facă uz de cea mai temătoare expresie a lui, riscă să fie categorisit duşman al poporului şi să dispară apoi în lungul şir al celor ce nu mai au nici nume şi nici familie.

Bolşevismul se găseşte în război permanent cu adevărul şi întregul lui sistem e construit ca să-l prigonească şi să-l extermine. El nu se luptă propriu-zis cu entitatea politico-socială a oamenilor, ci cu adevărul care sălăşluieşte în sufletele lor. De aceea statul bolşevic nu se mulțumeşte să constate din partea supuşilor lui un impecabil conformism cetățenesc ; el vrea să controleze şi să pună stăpânire şi pe forul lor interior. Cetățenii-model ai statului sovietic sunt indivizi disociați de lumea lor lăuntrică, incapabili să mai gândească cu mijloacele lor proprii sau să-şi afirme aspirațiile lor personale, oameni cu funcții sufleteşti standardizate şi perfect controlabile din afară.

Triumful bolşevismului să nu ni-1 închipuim sub forma unei victorii politice sau militare contra lumii occidentale. El va fi sărbătorit numai în ziua în care monocultura sovietică va izbuti să stingă şi ultimele vestigii de spiritualitate din om. Idealul bolşevismului este expropierea persoanei umane.

Cum a putut lua naştere această monstruoasă organizație ? Cum se explică virulența ei extremă şi universala ei manifestare ?

Răspunsul nu ar fi concludent dacă am evoca numai lupta cadrelor comuniste din întreaga lume, de peste o sută de ani. Această tradiție revoluționară, începând de la decembriştii ruşi, nu explică decât o latură a problemei şi nu cea mai importantă : existența unei forțe organizate, care captează nemulțumirile populare, care profită de haosul apărut la

cotiturile istoriei. Comunismul, ca să devină o calamitate mondială, a trebuit să găsească mai întâi un mediu prielnic de dezvoltare în societatea pe care o ura şi voia să o desfiinţeze. O mână de fanatici, în slujba unor idei nefaste, n-ar fi ajuns niciodată o primejdie pentru securitatea popoarelor de pe glob, fără complicități ivite chiar în sânul acestora. La expansiunea comunistă a contribuit toată aceasta lume care astăzi nu ştie încotro să mai fugă şi cum să se mai apere de invazia lui. Vehiculul principal de propagare al comunismului a fost starea de descompunere înaintată a societății burghezo-capitaliste. Din viciile, nedreptățile, laşitățile şi cruzimile societății burghezo-capitaliste s-au plăsmuit forțele care complotează astăzi contra aşezămintelor de bază ale omenirii. Ea însăşi a alimentat focul revoluției mondiale, dezinteresându-se de soarta mulțimilor, abandonându-le mizeriei, corupției şi ignoranței. Proletariatul timpurilor noastre este în primul rând un produs al moralei egoiste burgheze, al mentalității oamenilor de afaceri. Ei au preferat să rupă solidaritatea națională, îngroşând rândurile adversarilor cu noi categorii de nemulțumiți, decât să sacrifice ceva din bunăstarea lor materială, din comoditatea şi viața lor de plăceri, ca să ridice nivelul de trai al maselor populare şi să preîntâmpine astfel primejdia unei destrămări generale a popoarelor.

S-ar putea obiecta că tabloul social întocmit mai sus nu e o apariție specifică epocii noastre. În toate timpurile, trecerea de la un tip de societate la altul s-a îndeplinit când societatea anterioară a dat semne de oboseală şi ea însăşi s-a predat morții. Observațiile noastre ar aparține mai degrabă unui proces istoric normal, unui fenomen care s-a repetat adeseori până acum. De astă dată a venit rândul societății burghezo-capitaliste să dispară şi un alt sistem social se pregăteşte să îi ia locul.

Această explicație n-ar contraria pe nimeni, dacă nu s-ar ivi o complicație neaşteptată. **Între cele două forțe care îşi dispută astăzi supremația lumii, una conservatoare şi alta revoluționară, nu se distinge prea clar ce anumc le separă, ce**

noutate aduce una față de cealaltă, care sunt termenii acestei opoziții radicale. Nu vedem cu ce program reformator își motivează comunismul pretențiile de a răsturna și înlocui lumea veche. Societatea capitalistă, la vremea ei, și-a legitimat existența prin suflul de întinerire ce 1-a adus societății feudale, prin recuperarea ei conformă cu necesitățile timpului. Dar ce orizonturi deschide comunismul omenirii ?

Se referă comuniștii, așa cum propaganda lor afirmă, la reaua întocmire a societății burghezo-capitaliste și se luptă să o înlăture, pentru a face loc unei alte structuri sociale, superior concepute, în care vechile racile să dispară ? Această temă e dezbătută în toate scrierile, revistele și ziarele de inspirație marxistă, e reluată cu mare alai în toate întrunirile lor publice, dar, în realizările pe teren ale comunismului, în experiența ce-a făcut-o în Rusia și în alte părți ale lumii cotropite de ei, constatăm cu uimire că nici vorbă nu e de o reformă a vechii societăți, de un program care să îndrepte greșelile sistemului capitalist ; că, dimpotrivă - și aceasta este singura noutate ce i se poate atribui revoluției comuniste - aceste greșeli revin în manifestările ei cu o intensitate sporită și cu o forță de a generaliza necunoscută până în acest moment.

Să dăm câteva exemple :

În societatea burghezo-capitalistă	*În bolșevism*
1) Ateismul, stare de spirit a unor cercuri restrânse din populație, neagresivă față de cei ce-și păstrează credința în Dumnezeu.	1) Ateismul, religie oficială a statului, intolerantă față de alte culte sau credințe.
2) Materialismul, concepție dominantă a epocii noastre, nu atât de mult sub aspect doctrinar, cât mai ales ca	2) Materialismul, sistem filozofic ridicat la treapta adevărului absolut. Unica filozofie admisă în școli,

regulă de conduită a omului modern.	universități şi în oficinele de propagandă şi cultură ale statului.
3) Exploatarea omului de către om.	3) Exploatrea până la epuizare a omului de către om. Introducerea sclavajului Modern, a omului-robot ca Unitate de muncă.
4) Tendința de concentrare a capitalului, de deposedare a micilor capitalişti, în favoarea unui grup restrâns de financiari.	4) Expropierea generală a capitalului mare sau mic. O birocrație parazitară dispune de avuția şi munca popoarelor subjugate.
5) Stadiu înaintat de descompunere a persoanei umane.	5) Lichidarea esențelor personale din om cu ajutorul dresajului colectiv.
6) Libertatea interioară a omului, stingherită tot mai mult de realizările gigantice ale tehnicii.	6) Omul aservit total maşinii. Tehnica, realizarea supremă a aspirațiilor umane.
7) Primejdie de atomizare a individului, de desprindere a lui din cadrul tradițional în care a trăit până acum (neam, patrie, istorie, cultură națională, religie, moravuri).	7) Deznaționalizarea individului. Transplantarea lui într-un mediu străin de toate aşezămintele trecutului şi de toate creațiile unui neam.

In considerațiile acestea, am lăsat de o parte tot ce apare în istoria bolşevismului numai ca manevră, ca modificări de

ordin tactic ale poziției sale şi ne-am orientat numai după obiectivele lor finale care, în sine, au rămas invariabile. Imperialismul rusesc, libertatea religioasă din Rusia, panslavismul, ofensiva ortodoxă, naționalismul de culoare aparțin mijloacelor de acțiune ale bolşevismului şi sunt simple etape până la victorie. Ele nu indică o convertire a comunismului în naționalism, o evoluție a lui spre alte țeluri specifice poporului rusesc. Toate concesiile ce s-au făcut, într-o direcție sau alta, de îndată ce avantajele lor tactice se vor fi consumat, vor fi condamnate cu asprime şi trecute prin focul epurației.

Acest tablou comparativ arată cu destulă limpezime ce raporturi întreține comunismul cu societatea capitalistă. "Noul" constă în căutarea înfrigurată a aspectelor ei negative. Bolşevismul nu îndreaptă nimic, nu aduce nici o idee generoasă, ci activează la maximum fermenții descompunerii sociale. El extrage răul din societate şi îl cultivă într-o formă pură, într-un mediu consacrat exclusiv dezvoltării lui, aşa cum se realizează culturile microbiene. Pentru întâia oară în istorie se petrece acest fenomen ciudat, al unei continuități de substanță între două structuri sociale care se combat cu înverşunare. Nu e o continuitate de sens pozitiv, nu se trece făclia spiritului dintr-o mână într-alta, ci, aşa cum am lămurit mai înainte, se preia exclusiv materia moartă pe care a produs-o această societate. Comunismul fuge de valorile reale ale societății burghezo-capitaliste, dar e avid să-şi însuşească toate deşeurile ei, rezultat al uzurii, al timpului, al îmbătrânirii. Forța revoluționară se revoltă contra forței conservatoare nu pentru a-i suprima abuzurile, ci pentru că nu a perfecționat îndeajuns tehnica răului şi nu vrea să se despartă de ultimele mărturii de umanitate şi viață liberă.

Spiritul bolşevic este spiritul burghez, epurat de nuanțele intermediare ale răului. În vreme ce în societatea burghezo-capitalistă **răul** apare mai mult dintr-o lipsă de veghe a spiritului omenesc, dintr-o greşeală, în comunism, el este adoptat ca

normă generală de guvernământ, ca principiu constitutiv al statului. E înzestrat cu o ierarhie, un statut, un cod de legi, o poliție şi o justiție care să-l apere de "deviații". Cine n-a renunțat definitiv la nostalgia binelui, cine încearcă să dea măcar în intimitatea eului său un alt sens vieții decât acela prescris în normativul de gândire al regimului, e smuls din rândurile colectivității ca o plantă neaducătoare de roade.

La redactarea acestor concluzii am rămas strict legat de realități, de ceea ce se întâmplă actualmente în Rusia Sovietică şi în țările cotropite de armatele ei. La aceleaşi rezultate se ajunge şi pe altă cale : procedând deductiv, adresându-ne direct doctrinei marxiste, adică concepției care comandă acestor atitudini politice.

Dialectica marxistă prevede o răfuială generală cu trecutul, în momentul când burghezia va fi înfrântă de proletariat – ultimul episod al luptelor de clasă în istorie, după care va urma realizarea idealului comunist, societatea fără clase şi fără stat. Nici una din instituțiile tradiționale, create de munca milenară a popoarelor, nu va fi cruțată de valul distrugerilor. Națiunea, patria, religia, familia, proprietatea, dreptul, morala, individualitatea, libertatea vor fi deopotrivă măturate de valul proletariatului. **Observăm însă un lucru cu totul anormal pentru o doctrină care are pretenția să întemeieze o lume nouă : pe cât de amănunțit este descrisă misiunea destructivă a proletariatului în "Manifestul Comunist" şi alte scrieri cu acelaşi caracter, pe atât de sumar şi reticent sunt întocmite textele consacrate construcției de mâine a societății. Tot ce se raportează la cucerirea puterii e magistral prezentat, dar tot ce priveşte întrebuințarea ei după victorie e lăsat într-o lumină enigmatică.** Formulele destinate viitorului par să nu fi fost produsul aceluiaşi spirit ager, aceluiaşi analist precis şi realist al societății, căci suntem transportați, dintr-o dată, într-o altă lume, de dimensiuni ireale. Se vede clar că ele nu au fost puse acolo ca să reprezinte ceva tangibil, să sugereze o imagine concretă şi realizabilă a

viitorului, ci mai mult ca să disimuleze ceva, să ascundă un gol, o neputință a gânditorului, o abdicare a energiilor lui creatoare.

Gândirea marxistă, aplicând "tabula rasa" trecutului, implicit îşi nimiceşte toate posibilitățile ei creatoare. Din acest moment, ea nu mai poate face un pas înainte. A ajuns la marginea de unde începe imensitatea neagră a abisului. Sinteza revoluționară, enunțată în procesul dialectic, nu se mai poate produce, căci materialul care trebuia să servească la înjghebarea ei zace sub un morman de dărâmături. Şi atunci, singurul complement "natural" al concepției marxiste este de a disimula propria sa catastrofã, preschimbând negația în virtute, adoptând răul concentrat - formulă care se degajează şi din paralelismul manifestărilor burghezo-comuniste – ca sistem durabil de conducere a statelor.

Societatea comunistă rămâne o enigmă numai pentru cine nu vrea să o dezlege. Ea e identică cu Leviatanul sovietic. Conducătorilor actuali ai Rusiei li se pot aduce multe acuzații, în afară de una singură, de a nu fi rămas credincioşi fondatorilor mişcării comuniste.*

« * «

Avem vreo preferință de arătat, vreo opțiune de făcut între cele două lumi, cunoscând acum că diferențele ideologice dintre societatea burghezo-capitalistă (în decadență) şi comunism nu sunt prea mari, că ceea ce una începe, cealaltă desăvârşeşte ? Mai are înțeles să ne alipim unui bloc împotriva celuilalt ? Oare rezultatele nu vor fi identice, nu vor birui aceleaşi esențe materialiste, oricum s-ar dezlega viitorul conflict ?

Dacă nu şovăim să ne alăturăm lumii occidentale, este

**Partidele socialiste occidentale nu mai au nimic comun cu marxismul decât o legătură de prestigiu.*

că în această lume răul n-a luat formele unei instituții, n-a devenit încă etică de stat.

Popoarele din apusul Europei trăiesc într-un climat al libertății. Tehnica lor de guvernământ, democrația, nu poate împiedeca progresele răului şi nici nu se interesează de altminteri de existența lui, dar cel puțin nu-i oferă sprijinul direct al statului, aşa cum această simbioză s-a realizat în Rusia Sovietică. **Democrația este un cadru politic neutral, o regulă de joc, care se poate armoniza cu conținuturi ideologice diverse.** În veacul trecut, democrația a mers mână în mână cu liberalismul economic, cu capitalismul de spețа cea mai avansată, iar în secolul nostru, tendințele socialiste nu se simt deloc stingherite în tovărăşia ei. Ea nu este responsabilă nici de conținutul politic ce-l elaborează spiritul popoarelor, nici de natura rezultatelor omologate de arbitrajul său. Ea înregistrează fluctuațiile opiniei publice, neintrând în sfera ei de competență să le aprecieze sau să le influențeze.

Democrația este mai mult o procedură de urmat în afacerile publice decât o concepție de viață, un mod practic de a recunoaşte şi lăsa să se exprime curentele de idei care frământă colectivitatea. Ea joacă în societate o funcție analogă liberului arbitru în viața individului.

Rezultă că materialismul, ateismul şi alte păcate ale societății moderne nu sunt produsul sistemului de guvernământ inaugurat de democrație, şi apariția lor concomitentă cu biruința ideilor democratice este numai întâmplătoare ; tot astfel nu i se poate cere ei, chemată să servească cu imparțialitate toate principiile şi toate partidele, să reglementeze defectele sociale sau să întreprindă cruciade împotriva lor. Democrația nu se opune curentelor de idei sănătoase, dar ea nu poate oferi alt sprijin reformatorilor sociali decât ocrotirea libertăților politice. Democrația împarte şanse egale la toată lumea şi numai de vrednicia popoarelor şi de înțelepciunea conducătorilor lor atârnă cum se va sfârşi lupta între bine şi rău.

Sunt şi alte raţiuni care ne leagă dc Occident şi ne îndeamnă să ne alăturăm lui fără rezerve. Faptul care nu se poate uita cu nici un preţ este că Rusia Sovietică se găseşte la antipodul tuturor năzuinţelor naţionale. Ce simpatie ar putea trezi în sufletele noastre acest imens abator al popoarelor în care tot ce reprezintă specificul unui neam şi al unei culturi e menit să dispară într-o masă socială nedefinită ? Ţările din răsăritul Europei pot mărturisi, cu rănile lor adânci, ce înseamnă să trăieşti în afară de comunitatea popoarelor libere.

În comunism, scindarea pe care au introdus-o occidentalii între opiniile politice şi mecanismul lor de exprimare nu se mai observă. Tehnica de guvernare comunistă a devenit un instrument de expansiune al idealului lor. Ea nu înregistrează părerile cetăţenilor ca să le valorifice în cadrul statului, ci ca să descopere şi să nimicească pe acelea care ar putea fi vătămătoare atotputerniciei lui. Statul sovietic nu admite excepţii, nu tolerează erezii, nu recunoaşte nimănui dreptul nonconformismului. Tratamentul vitreg ce-1 aplică un stat comunist cetăţenilor lui, drastica lui intervenţie ori de câte ori aceştia încearca să-şi manifeste puncte de vedere proprii, e o consecinţă logică a principiului pe care e clădit. Statul comunist este o spărtură luciferică în frontul umanităţii, o proiecţie plenară a răului în istorie. Puterile demonice şi-au făcut socoteala că omenirea este astăzi atât de înrădăcinată în fundamentele ei spirituale, atât de decăzută şi bolnavă, încât n-ar mai întâmpina nici o primejdie dacă şi-ar arbora veleităţile de stăpânire a lumii în plină lumină. De aceea comunismul, când izbuteşte să ia în posesiune destinul unui popor, se scutură de toate reticenţele tactice, îşi leapădă rând pe rând toate măştile de ocazie şi arată făţiş în numele cui lucrează. Prin actele lui, prin teroarea ce o exercită, prin oroarea ce o are de a se măsura cavalereşte cu celelalte forţe, prin tendinţa de a-şi ascunde mereu natura schimonosită în dosul atotputerniciei statului, prin toată această armătură feroce, caracteristică regimului inaugurat în Rusia, comunismul îşi dezvăluie identitatea lui cu răul. El nu

poate suporta privirea binelui, căci contradicțile ce le-ar stârni în sufletul oamenilor ar fi fatale existenței sale. Puşi în prezența unui mijloc de comparație, ei n-ar întârzia să-i recunoască adevărata lui înfățişare. **Pentru a se menține, statul comunist trebuie să ridice teroarea la rangul unui principiu permanent de guvernare**.

Presupunând că actualul conflict s-ar rezolva în favoarea democrațiilor occidentale - aşa cum toate indiciile exterioare ne îndeamnă să credeam în victoria lor - aceasta nu înseamnă că pericolul comunist ar fi definitiv înlăturat şi că, de acum înainte, va urma o perioadă de pace şi prosperitate pentru popoare. Germenii comunismului au preexistat în societatea burghezo-capitalistă. Umanitatea întreagă a suferit o alunecarc spre rău, iar **comunismul nu reprezintă decât latura extremă a acestui plan înclinat. De aici rezultă că efectele lui vor continua să amenințe existența popoarelor, că răul, dacă nu va fi întâmpinat şi combătut cu mijloace energice, într-o bună zi se va simți destul de tare să suprime climatul libertății în lume, chiar fără ajutor din afară**. Această nouă formă socială se va numi, poate, altfel decât comunism, dar nu se va deosebi cu nimic de structura lui.

Lumea occidentală să nu-şi închipuie că e la adăpost de un atare deznodământ. Marele ei avantaj este că şi-a păstrat intacte şansele de realizare a binelui, în vreme ce dincolo, în comunism, nici aceste şanse nu mai supraviețuiesc. Numai aceste rezerve neexprimate, aceste disponibilități de refacere, mai ațin speranțele popoarelor. Dar o supraestimare a poziției ei spirituale, o concepție arogantă şi nepăsătoare, nutrind iluzia că lucrurile se vor îndrepta de la sine, ar putea fi fatală omenirii.

Odată înlăturată primejdia cotropirii bolşevice, popoarele din apus trebuie să onoreze victoria, devenind mai lucide, mai conştiente de rolul precumpănitor ce-l au în conducerea lumii. Ele trebuie să-şi revizuiască bazele ideologice şubrezite de vreme, să-şi împrospăteze cadrul politic al democrației cu un

nou ideal social, pentru a nu se mai repeta tragica experiență de astăzi.

II

FENOMENUL NAȚIONALIST

După primul război mondial, lupta dintre comunism şi capitalism s-a îndepărtat de la itinerarul obişnuit, complicându-se cu intrarea pe scenă a unui nou pretendent la moştenirea lumii vechi : naționalismul. Această dată indică numai momentul lui de opintire voinicească, de afirmare îndrăzneață şi plină de succese, dar, dacă ne interesează originea mai îndepărtată a naționalismului, atunci trebuie să începem seria investigațiilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi chiar de mai înainte.

Am preferat să dăm fenomenului denumirea de "naționalism" sau "mişcări naționaliste", în locul celei obişnuite de "fascism" şi “mişcări fasciste", pentru că ni s-a părut a fi mai în concordanță cu sensul exact al lucrurilor. Noțiunea de "fascism" s-a impus atenției generale pe baza întâietății sale de naştere. Fascismul a izbutit înaintea tuturor celorlalte mişcări de renaştere europeană să cucerească puterea şi să alcătuiască un stat. Emblema lui, ieşită victorioasă din cea dintâi măsurare de forțe cu trecutul, a servit ca semn de recunoaştere a tuturor grupărilor politice care militau pentru aceleaşi idealuri. Dar, comparând fascismul şi realizările lui cu mişcări de acelaşi gen apărute ulterior, ne dăm seama că e prea îmbibat de particularisme, prea specific unei țări şi unui popor, ca să poată îmbrățişa sub acoperământul său marea diversitate a fenomenului. Termenul ales de noi e mult mai acceptabil. El nu face nici o mențiune specială, nu evocă amintirea nici unui regim, încât toate partidele orientate spre dreapta se pot regăsi într-însul, fără nici o dificultate formală noțională.

*

Ce aduce nou curentul de gândire naționalist, în viața politică a Europei, şi în ce raporturi se situează cu forțele care stăpâneau până atunci sfera rivalităților internaționale ? Adversarii naționalismului s-au grăbit să-1 clasifice între aparițiile-surpriză ale istoriei. Un fenomen cu paternitatea nelămurită, fără rădăcini în trecut, care invadează din necunoscut şi răstoarnă toate ipotezele viitorului. Ei nu găsesc altă explicație mişcărilor naționaliste decât acel fond de primitivitate al omului, care răbufneşte din când în când la suprafață, cu toate mileniile dc civilizație care ne despart de era cavernelor. În realitate, fenomenul naționalist n-are nimic obscur. Tezele de mai sus sunt bune cel mult pentru nevoile propagandei, cel mult ca să recunoaştem în ele explozia de duşmănii ce a provocat-o naționalismul în ambele tabere. Fenomenul naționalist este un produs normal al istoriei şi originile lui se pot degaja cu precizie.

Naționalismul s-a plămădit din aceleaşi condiții sociale, din aceleaşi nelinişti şi dezorientări care au provocat şi erupția comunismului în istorie. Doctrina şi politica naționalistă reprezintă o reacție contra greşelilor societății burghezo-capitaliste. Insuficiențele de organizare ale acestei societăți, nivelul scăzut al manifestărilor ei, a constituit un nou aluat reformator, un nou centru de inițiativă, paralel cu reformele plănuite de comunism. De pe acelaşi trunchi învechit, s-au desprins doi transformatori ai vieții sociale, fiecare nădăjduind să rămână singurul moştenitor, când puterile arborelui bătrân se vor mistui.

Tendințele concurentului comunist le cunoaştem. În dialectica lui nu vom întâlni nici o idee pozitivă, nici o fărâmă de bine şi adevăr. Ca emanație a răului, ținta lui principală este să dezrădăcineze omul din ambianța lui națională, culturală şi religioasă, pentru a-1 face apt să ducă existența de termită a cetățeanului sovietic. Reacțiile naționalismului sunt cu totul de

altă natură. Ele n-au nimic comun cu acea ură mortală pe care o nutreşte comunismul faţă de toate aşezămintele trecutului. Imboldul lui de manifestare este eminamente constructiv. În vreme ce comuniştii lucrează din răsputeri la dărâmarea lumii vechi, mergând cu înverşunarea atât de departe încât vor să-i şteargă până şi amintirea din istorie, naţionaliştii se consideră numai în ceartă de familie cu ea. Ei pornesc de la aceleaşi nereguli de gestiune ale societăţii burghezo-capitaliste, dar nu pentru a le exploata şi generaliza aplicarea, cum fac comuniştii, ci pentru a le face să dispară, cu ajutorul unei noi sinteze sociale.

Comunismul reprezintă realizarea negativă a societăţii burghezo-capitaliste. Naţionalismul tinde la o rezolvare pozitivă a dificultăţilor contemporane. El s-a desprins din societatea burghezo-capitalistă pentru a-i remedia defectele, dându-i un nou impuls creator. În acest scop, se întovărăşeşte cu partea sănătoasă a organismului naţional, cu elementele neatinse de stigmatele descompunerii. Străduinţa mişcărilor naţionaliste este de a converti burghezia la o nouă formă socială, în care să figureze aportul ei de permanenţă, dar să dispară abuzurile sale caracteristice.

Societatea de tip capitalist nu mai poate dăinui, chiar dacă ar scăpa de explozia revoluţionară a comunismului, căci e pândită de cealaltă moarte, a aglutinării lente a răului. Individualismul mercantil şi anarhic, care a creat faima acestei societăţi, care a reprezentat factorul ei de progres şi realizare odinioară, acum a devenit principalul ei agent distructiv. Nu se mai poate opera cu această noţiune, căci viaţa însăşi a depăşit-o şi înlăturat-o. Nu-i o simplă întâmplare apariţia concomitentă a "extremismului" de dreapta, cu extremismul de stânga. Forţele sănătoase ale Europei au intervenit în luptă numai atunci când reacţia democraţiilor de tip burghezo-capitalist s-a dovedit mult prea slabă pentru a opune o rezistenţă eficace asaltului bolşevic.

De unde provine acest continuum între naţionalism şi burghezie ? De ce mişcările naţionaliste au altă atitudine faţă de aşezămintele trecutului decât bolşevismul ?

Faptul se explică prin apartenenţa ambelor curente de idei la acelaşi tip de civilizaţie. Naţionalismul nu putea dori moartea lumii vechi, pentru că el însuşi se recunoştea un produs spiritual al acestei lumii. Naţionalismul face distincţie între păcatele societăţii burghezo-capitaliste, pe care le detestă şi combate cu înverşunare, şi între conţinutul ei de permanenţă, care depăşeşte ca interes şi valoare momentul ei istoric.

Societatea burghezo-capitalistă s-a născut dintr-o revoluţie. Dar o revoluţie care păstra intacte coloanele civilizaţiei europene. În acelaşi chip şi după aceeaşi regulă, victoria naţionalismului, dacă ar fi cunoscut un triumf deplin, s-ar fi consumat într-o mai bună înmănunchiere a forţelor sociale şi n-ar fi afectat elementele sale constitutive. Trecerea de la burghezie la naţionalism n-ar fi însemnat înstrăinarea patrimoniului spiritual al Europei, ci numai reconstituirea lui sub o altă înfăţişare. Tranziţia se opera în interiorul aceleiaşi culturi şi aceluiaşi grup social. Cum se produce actul înnoitor, mecanismul care intră în funcţiune, prin schimbări domoale sau prin zguduiri revoluţionare, e o chestiune legată de particularităţile fiecărui popor şi neesenţială pentru fondul problemei. Important de ştiut este că divergenţele dintre naţionalism şi democraţia liberală sunt de natură accidentală, în vreme ce, ceea ce le uneşte se referă la substratul intim al existenţei lor. Reacţia naţionalismului este reacţia arhetipului culturii europene contra unor forme ce nu mai conveneau dezvoltării sale. Este un fenomen de creştere şi desăvârşire al aceleiaşi plantaţii spirituale pe care o regăsim şi în Evul Mediu.

Burghezia, în sensul veacului al XIX-lea, nu mai poate supravieţui ; dar aceasta nu înseamnă că ea ar fi exclusă din noua ordine socială sau că s-ar găsi într-o opoziţie iremediabilă cu ea. În societatea burghezo-capitalistă, s-au "contopit” o mulţime de tendinţe anterioare. Istoria ei reală nu începe cu secolul al XIX-lea, ci cu două mii de ani în urmă. Burghezia, trecând în faza naţionalismului, nu face altceva, aşadar, decât să promoveze saltul în viitor al acestui organism milenar. Ea nu e o

înfrântă, ci o continuatoare. Înfrântă ar fi, şi definitiv, numai dacă nu s-ar mai transfera nimic din substanța ei istorică generațiilor de mâine, şi acest dezastru s-ar produce numai dacă s-ar lăsa absorbită în mlaştina comunismului. Biruința comunismului nu ar însemna numai o simplă deplasare a accentului politic de la o clasă socială la alta, aşa cum vor să ne prezinte lucrurile doctrinarii lui, ci substituirea unui tip de civilizație altui tip de civilizație. Comunismul este străin Europei, străin culturii continentului nostru, străin succesiunii de evenimente care a determinat şi existența burgheziei.

Conflictul dintre cele două stări, una a trecutului şi cealaltă – a viitorului, trebuia să se rezolve după normele valabile odinioară pentru desființarea societății feudale : **o dispariție care se continuă într-o renaştere.** De ce n-a reuşit aceasta experiență ? De ce burghezia a arătat atâta neînțelegere şi duşmănie naționalismului şi a preferat alianța cu bolşevismul, cu care nu are nici o afinitate creatoare, e o chestiune din cele mai stranii din istoria omenirii. În paginile care urmează, ne vom strădui să lămurim greşelile ce le-au săvârşit mişcările naționaliste în raporturile lor cu puterile democratice, să stabilim partea lor de răspundere în dezastrul Europei, atât cât poate să facă treaba asta un contemporan, care mai are şi dezavantajul de a se fi găsit pe una din baricade.

*

Procesul vinovățiilor naționaliste nu poate fi dezbătut atâta vreme cât nu stăpânim viziunea plenară a fenomenului, pentru că greşelile lui de comportament istoric nu pot fi stabilite în funcție de concepția ce şi-o fac democrațiile sau comunismul despre naționalism, ci numai confruntându-l cu **ceea ce ar fi trebuit să fie şi nu a fost**, cu vocația lui reală. Pentru a examina chestiunea responsabilităților, trebuie să procedăm mai întâi la o "restitutio in integrum" a fenomenului naționalist, la o reconstituire a lui sub aspectul său inițial. Această operație, de delimitare a fenomenului, e necesar să o întreprindem înainte de

a ne avânta în hățișul evenimentelor istorice, pentru că între impulsul de bază, din care au luat naştere mişcările naționaliste, şi localizările lui în sânul diverselor națiuni, deosebirile sunt uneori destul de mari.

Ceea ce am scris până acum asupra fenomenului naționalist nu îndestulează această nevoie. Căci ne-am ocupat de justificările lui istorice şi de contactele ce le-a întreținut cu democrația şi comunismul, dar n-am dezvăluit aproape nimic din semnalmentele identității sale. Cea mai bună cale pentru a surprinde particularitățile naționalismului este să ne adresăm "naționalului", termenul imediat din care el derivă. Acolo se află înscrisă întreaga lui geneză şi semnificație. "Naționalul" şi "naționalismul" reprezintă două stadii de realizare ale unei națiuni, doi timpi diferiți de trăire a ei, de percepere a Cosmosului, unul precumpănitor extern, altul precumpănitor intern, unul îndreptat mai mult spre lumea din afară, spre epos, altul mai mult spre lumea ei lăuntrică, spre ethos. "Naționalul" reflectă mişcările de unificare politică a popoarelor europene, de grupare a lor în state independente. Aceste frământări, sporadice mai înainte, au luat un caracter de generalitate în urma Revoluției Franceze şi s-au terminat, pentru cea mai mare parte a popoarelor europene, la începutul secolului al XX-lea. "Naționalismul" presupune această etapă încheiată. El îşi face apariția numai după ce popoarele şi-au delimitat frontierele lor etnice şi fiecare din ele a ajuns să formeze o unitate de sine stătătoare. Cu "naționalismul" începe perioada de interiorizare a neamurilor, de structurare a lor în adâncime. "Naționalul" exprimă faza de circumscriere geografică a națiunilor, de fixare a suveranității lor pe o bucată de pământ. Sensul lui de manifestare este extensiv. Posibilitățile lui de dezvoltare se întind pe orizontală. "Naționalismul" transfigurează "naționalul", îi descoperă virtualitățile creatoare şi îi întoarce axa de trăire pe verticală. "Naționalul" reprezintă mobilizarea teritorială a unui popor, "naționalismul" pleacă de la aceasta achiziție, pentru a întreprinde mobilizarea lui spirituală.

E o diferență de perspectivă, de ierarhie a valorilor. Națiunea se "naționalizează" când începe explorarea spațiului său spiritual, când se întoarce de la cadrul vieții materiale spre peisajul său sufletesc. În "național", istoria se dilată peste necesitățile naturale ale popoarelor şi crează suprastructuri inutile, care le împovărează destinul şi le consumă cea mai mare parte a energiei lor creatoare. În perioada "naționalistă", preocuparea principală a națiunilor se îndreaptă spre cultură, spre contemplarea lumii lor lăuntrice, iar istoria serveşte numai ca baraj de protecție al activității culturale. Activitatea politică nu încetează, popoarele continuă să se intereseze de stat, de mersul afacerilor publice, dar ele, descoperind splendorile vieții imanente, câştigă un fel de imunitate contra campaniilor agresive. Zelul care se depune în această direcție este limitat la necesitatea de a-şi apăra libertatea de expresie a geniului lor. Naționalismul este străin imperialismului şi şovinismului, forme de manifestare ale "naționalului", care şi-a depăşit limitele lui naturale. În istoria popoarelor europene, faza "națională" a fost contaminată şi compromisă de expansionismul societății burghezo-capitaliste, apărută concomintent.

Diferența dintre cele două ipostaze ale națiunii este ca între un bloc inform de marmură şi acelaşi bloc, după ce a trecut prin mâinile pricepute ale artistului. Nici națiunile nu vin pe lume cu personalitatea închegată. Ea se conturează numai în decurs de veacuri, prin mijlocirea unui efort continuu de autodeterminare.

Un popor ce a ajuns la apogeul "naționalului", la rotunjirea tuturor pretențiilor lui teritoriale, e amenințat de cea mai zguduitoare criză din istoria sa, de criza lipsei de idealuri. Năzuințele care i-au biciuit până atunci energia sunt perimate şi nici o viziune nouă nu-i lărgeşte orizontul. În acest moment de lâncezeală spirituală, când popoarele se sufocă sub greutatea trecutului, intervine puterea creatoare a naționalismului. El îndreaptă energiile popoarelor spre scopuri superioare, dând un nou impuls istoriei lor.

În forul dezbaterilor internaționale, naționalismul aduce o notă de mai mare înțelegere între popoare. Epoca istoriei "naționale" e predominată de neîncredere reciprocă, de nemulțumiri şi conflicte, pentru că fiecare popor e mânat împotriva celuilalt de setea cuceririlor teritoriale. În perioada "naționalistă", popoarele prind gust de interiorul lor, se simt atrase mai mult de îndrăznelile spiritului şi, în aceeaşi măsură, slăbesc vechile duşmănii. Apropierea dintre ele nu mai e rezultatul unor sforțări penibile şi adeseori infructuoase, ci o urmare firească a concepției lor de viață. Un popor care a păşit pe calea cunoaşterii de sine nu poate simți decât un respect nemărginit pentru ființa altor popoare. Cum îi demonstrează propria ei experiență - fiecare națiune reprezintă un fapt unic, un univers aparte, un dispozitiv creator netransmisibil. Distrugerea sau oprimarea unei națiuni echivalează cu un atentat la integritatea întregii omeniri. Numai de pe această poziție iluminată, o colectivitate poate deveni un sol al păcii şi al fraternității în mijlocul celorlalte popoare.

Îmblânzirea moravurilor unei națiuni nu se poate îndeplini numai cu ajutorul resurselor ei proprii. Oricât zel ar dovedi popoarele în supravegherea destinului lor, dacă nu caută sprijinul unor puteri mai înalte, nu vor fi niciodată în stare să se smulgă din vârtejul instinctelor de pradă. Dominanta naționalismului nu are nimic comun cu venerația oarbă a națiunii. Naționalismul e mult mai umil în atitudini şi aprecieri. El tinde la o disciplinare a națiunilor, sub scutul realităților transcedentale. Spiritualitatea naționalistă este inseparabilă de misterele ultime ale existenței noastre, aşa cum ele au fost revelate lumii de Christos.

Nu există mişcare naționalistă care să nu fi fost tributară adevărurilor religioase. Să ne aducem aminte câteva fapte. Acordurile de la Lateran, care au pus capăt conflictului dintre Vatican şi statul italian, au fost opera unei mişcări naționaliste ; falangismul spaniol s-a ridicat pe fundamentele catolicismului, iar din partea Mişcării Legionare au plecat cei mai aleşi

reprezentanți ai săi în Spania, ca să lupte pentru apărarea crucii. Chiar național-socialismul, a cărui evoluție specifică de mai târziu tindea spre un panteism nebulos, nu s-a sfiit să vorbească la începuturile lui de creştinism, adoptându-1 între punctele sale programatice. În genere, toate mişcările naționaliste, mai mult sau mai puțin conştiente de săvârşirea faptului, au împrumutat ceva din mistica şi accentele revoluționare ale creştinismului.

III

GREŞELILE NAȚIONALISMULUI

După ce am examinat conținutul şi trăsăturile caracteristice ale conceptului de naționalism, să revenim la realitatea socială, pentru a-i găsi justa interpretare a cursului său istoric.

Eroarea capitală a mişcărilor naționaliste este că au păşit la acțiune fără să se lămurească îndeajuns asupra propriilor lor fundamente.

Ce reprezintă noul fenomen şi care este misiunea lui istorică ? Identitatea lui n-a fost niciodată revelată publicului, cu toată solicitudinea şi cu toată grija de esențial, aşa cum Revoluția Franceză şi-a găsit precursori de geniu în Locke, Montesquieu şi Rousseau, care au încadrat năzuințele difuze ale epocii lor într-un sistem precis de gândire. Mişcările naționaliste n-au avut de luptat numai cu lumea care le duşmănea, ci şi cu propriile lor lipsuri de orientare. Conducătorii lor au suferit atâtea înfrângeri răsunătoare pentru că nu şi-au definit cu claritate obiectivele. Ei au voit să cuprindă într-un cadru îngust şi rigid realități mult mai vaste şi mai complexe. Programele lor politice, în loc să fie expresia unei cugetări autonome, au devenit un amestec indigest de idei originale şi idei împrumutate. În lipsa unor directive majore, care nu puteau emana decât dintr-o profundă recunoaştere a noului spirit european, conducătorii naționalişti au oscilat între tendințe diverse, până ce inițiativa a trecut definitiv de partea adversarului.

Din această confuzie a noțiunilor de bază a rezultat în bună parte înfrângerea suferită de naționalişti. Coaliția

nefirească între democrație şi bolşevism se datorează, în primul rând, lipsei de fidelitate a naționaliştilor față de propria lor ideologie. Dacă ne interesăm de răspunderi, natural că ele nu cad în egală măsură asupra tuturor mişcărilor naționaliste. Ele revin, în primul rând, acelora care au avut mai mari posibilități de afirmare, care au fost mai indicate să vorbească Europei, prin numărul şi forța lor politică şi militară. Am numit fascismul şi național-socialismul. Chiar înăuntrul acestui cerc restrâns, e necesară o nouă linie de demarcare. Începând din 1936, național-socialismul întrece fascismul în putere combativă şi ascendent politic, încât şi centrul răspunderilor trebuie să sufere aceeaşi deplasare, din sudul, în nordul Axei Roma-Berlin.

*

Național-socialismul şi fascismul s-au declarat, din cel dintâi ceas al apariției lor, adversari ai bolşevismului şi leit-motivul întregii lor propagande a fost semnalarea pericolului din răsărit al popoarelor europene. Conştiente de apartenența la civilizația apuseană, ele au făcut apel la forțele întregii lumi, ca să se regrupeze într-un front unic contra primejdiei comune. Această atitudine nu putea trezi decât aprobare şi simpatie în cercurile conducătoare ale statelor occidentale ; în orice caz, presupunând că anumite tensiuni erau de neînlăturat, acestea, singure, niciodată n-ar fi putut provoca cel de-al doilea război mondial, fără intervenția altor cauze. Dificultățile propriu-zise au început numai după ce Italia şi Germania au părăsit terenul de luptă antibolşevic. În preocupările lor de politică externă, au câştigat întâietate dorurile de revanşă şi cuceririle teritoriale. Cine urmăreşte cu atenție politica externă a Angliei din această perioadă, nu poate să nu remarce concesiile considerabile făcute Germaniei, cu scopul de a o păstra ca piesă esențială a faimosului echilibru european. Național-socialiştii însă, după ce au beneficiat larg de această atitudine, au uitat contribuția Angliei la făurirea succeselor lor. În loc să priceapă prețul concesiilor făcute, - de a ridica un bastion anticomunist în

Europa – Hitler şi-a pierdut cumpătul şi a alunecat pe panta politicii de forţă, depăşind planurile şi prevederile britanice. Prin acţiunile lui temerare, a furnizat argumente şi credit instigatorilor la război contra Germaniei, slăbind influenţa partidei care mai credea în posibilitatea unei înţelegeri cu statele naţionaliste.

De acelaşi climat propice s-a bucurat şi Mussolini, în lunga lui guvernare. Fără consimţământul Angliei, e puţin probabil că s-ar fi putut menţine la putere singur, în mijlocul unei lumi de vrăjmaşi. Primejdia bolşevică impunea democraţiilor să tolereze noile experienţe atâta vreme cât obiectivele lor majore nu depăşeau cadrul intereselor generale ale Europei.

Neîncrederea crescândă, pe care aceleaşi puteri au arătat-o mai târziu statelor naţionaliste, este rezultatul unei schimbări de direcţie în politica externă a celor două ţări. Ele s-au lăsat atrase de mirajul naţionalismului agresiv, un naţionalism fals conceput, expansionist şi imperialist, care n-avea nimic comun cu imaginea lui autentică. Armatele acestor puteri nu mai stăteau la dispoziţia unui eventual front antisovietic, aşa cum era menirea lor principală, ci ameninţau, deopotrivă, conlocuirea paşnică a tuturor popoarelor europene. Conducătorii acestor state n-au intuit distanţele enorme ce separă "naţionalul" de "naţionalism". Ei adoptaseră în politica externă o poziţie ideologică perimată, un "naţional" corupt de lumea burghezo-capitalistă, care, în plin expansionism economic, privea toate popoarele ca pe o pradă posibilă în orice moment.

Din punct de vedere strategic, această angajare a războiului pe sensuri divergente crease o situaţie imposibilă de susţinut, o inutilă şi alarmantă împrăştiere a forţelor disponibile. O cruciadă împotriva bolşevismului - sub această formă ţinea Hitler să prezinte lumii campania din Rusia - presupunea neutralizarea prealabilă a duşmăniilor inter-europene şi participarea însufleţită a majorităţii popoarelor de pe continent.

Dar de unde să țâşneasca entuziasmul necesar pentru ducerea acestei întreprinderi uriaşe, din ce resorturi interioare să se închege formidabila coaliție care să sfărâme cuibul conspirativ de la Moscova, când însuşi inițiatorul şi conducătorul ei suprem călca în picioare viața şi libertatea altor popoare ? Popoarele europene s-au îndepărtat de ideea unui front unic contra bolşevismului, cu excepția țărilor vecine Rusiei, pentru că Hitler însuşi, dăduse cel dintâi semnalul defecțiunii.

Rezultatul acestei absurde împerechieri de scopuri a fost că, pe ambele teatre de operațiuni, campania s-a sfârşit cu acelaşi dezastru. Nu s-a creat nici o Germanie Mare, nici o Italie stăpână pe cheile Mediteranei, iar bolşevismul a devenit mult mai tare şi mai primejdios de cum se găsea în ajunul războiului.

Pentru respectul adevărului, trebuie să diferențiem atitudinea Italiei de a Germaniei. Mussolini a nutrit aceleaşi visuri de grandoare imperială, dar era prea realist ca să nu-şi dea seama că ele nu pot fi îndeplinite într-o viață de om. Alura lui caesariană era determinată de dorința de a scoate poporul italian de la periferia istoriei, de a-i da un sens activ de trăire, şi această biciuire a energiei naționale nu o vedea posibilă decât reamintindu-i drumul de glorie pe care 1-au străbătut odinioară legiunile romane. Mussolini a pus numai bazele unei viziuni imperialiste, rămânând ca realizarea etapelor ei să se întindă pe secole şi generații. Pentru perioada lui de guvernare, nu avea altă ambiție decât să asigure Italiei un loc de frunte în concertul popoarelor europene şi să-i deschidă în Africa posibilități de colonizare. Cu campania din Abisinia, putem considera expansiunea fascistă încheiată. Pretențiile ce le-a ridicat după 1938 au altă origine. Ele sunt rezultatul fascinației ce-au exercitat-o asupra lui victoriile germane. Un puternic sentiment de gelozie, unit cu îngrijorarea de-a nu rămâne Germania prea tare la sfârşitul războiului, 1-a determinat să ceară şi pentru sine o parte din prada de război a național-socialismului.

Hitler avea o cu totul altă concepție. El se considera predestinat să rezolve, odată pentru totdeauna, setea de spațiu a

poporului german. Germania trebuia să se dilate până la extremitățile continentului nostru şi din inima Europei să comande întregii lumi. Spre deosebire de Mussolini, care a lansat formula imperialistă numai ca factor propulsiv al istoriei italiene, Reichul imaginat de Führer trebuia să-şi capete conturul definitiv chiar în cursul vieții sale. În judecata lui Hitler, nevoile de viață ale celorlalte popoare ocupau un loc secundar şi interesau numai în măsura în care puteau servi sau stânjeni planurile sale de dominație mondială. El nu se mulțumea cu o influență preponderentă a Germaniei în cadrul comunității europene ce s-ar forma, cu un “Führung” al ei, ceea ce, până la un punct, nu constituia nimic anormal, căci n-a existat epocă în istorie în care să nu predomine inițiativa unei mari puteri, ci râvnea de-a dreptul la "Herrshaft" , la o supunere totală a celorlalte popoare, sub sceptrul dominației germane, la o dispariție politică a lor.

Momentul în care Hitler a ocupat Cehoslovacia, după ce îşi luase obligații solemne să respecte frontierele rămase în vigoare după acordul de la München, a însemnat şi deposedarea național-socialismului de mitul marilor revelații istorice. Până la această dată, acțiunile de politică externă ale Germaniei nu puteau trezi bănuieli în lumea naționalistă, fiind justificate cu nevoia de unitate națională a poporului german. Cu prilejul Anschluss-ului, Corneliu Codreanu a trimis o telegramă de omagiu lui Hitler, salutând triumful adevărului în Austria Germană. El n-a mai apucat să trăiască umilitoarea zi a pactului de neagresiune cu Sovietele şi să vadă cum "armatele crucii şi ale creştinătății" - în termenii aceştia obişnuia el să vorbească de Axa Roma-Berlin - întind mâna armatelor întunericului, pentru a se năpusti împreună asupra micilor popoare din răsărit. Când Corneliu Codreanu s-a declarat pentru Axă, pe care o credea în serviciul cauzei europene şi creştine, el a proiectat în această adeziune toată ardoarea idealismului său şi toată puritatea simțămintelor sale. El judeca manifestările naționaliste de peste hotare, după forma ingenuă a fenomenului şi nu putea nici

măcar să conceapă ca protagoniştii Europei Noi să se poată îndepărta vreodată de la adevărurile fundamentale ale revoluției lor.

Aceeaşi intransigență a arătat-o Hitler şi în domeniul ideologic. Din acest punct de vedere, deosebirea dintre el şi Mussolini este şi mai izbitoare. Ducele fascismului nu urmărea altceva decât o preemțiune spirituală a doctrinei sale, o recunoaştere, din partea celorlalte mişcări, a căii pe care a deschis-o el în istorie. Este meritul său de a fi surprins de timpuriu nelinişțea popoarelor europene şi de a-i fi găsit o formulă de exprimare. El s-a gândit şi la necesitatea unui contact sistematic între toate mişcările naționaliste. În acest scop, a patronat înființarea **"Comitetelor de Acțiune pentru Universalitatea Romei"**, care şi-au început activitatea sub cele mai promițătoare auspicii. Ideea de baza a acestor Comitete, cu toate că denumirea lor, puțin teatrală, ne-ar sugera alte interpretări, era să găsească legăturile intime între mişcările naționaliste, să desprindă componenta generală a fenomenului, pornind de la particularitățile de manifestare ale fiecăreia. Nu venea fascismul să-şi impună principiile sale unor delegați docili, ci dezbaterile se desfăşurau între parteneri egali, într-o atmosferă de libertate. Protocolul final al lucrărilor reprezenta sinteza opiniilor majorității. Aceasta permitea delegaților să se cunoască, să-şi confrunte experiențele, să-şi coordoneze doctrina şi mijloacele de acțiune. În decembrie 1934, a participat şi Ion Moța, ca delegat al Mişcării Legionare, la o reuniune anuală a "Comitetelor de Acțiune", care s-a ținut la Montreux, şi s-a sfârşit cu rezultate apreciabile. Național-socialiştii germani neparticipând la această întrunire, Ion Moța, profund impresionat de absența lor şi dornic ca frontul naționalist să se prezinte unitar, a insistat în plenul Congresului ca să se depună toate eforturile pentru a se obține conlucrarea lor la viitoarea reuniune.

Din nefericire, acest gen de reuniuni n-a mai continuat. Una dintre cele mai rodnice inițiative ale Ducelui, care,

dezvoltându-se, ar fi putut exercita o influență binefăcătoare asupra tuturor mişcărilor naționaliste, a fost sacrificată pentru interese de politică externă. Conducătorii național-socialişti nu vedeau cu ochi buni contactele directe între mişcările naționaliste, iar Mussolini, ca să nu indispună pe noii săi aliați, s-a dezinteresat de soarta Comitetelor, spre marea uimire a celor ce le-au urmărit şi apreciat activitatea.

Părăsirea acestei idei n-a însemnat numai o gravă inadvertență politică, ci şi un moment esențial în destinul acestor mişcări, o eroare ireparabilă, un fapt dintr-acelea care schimbă total perspectivele. Odată cu suprimarea activității Comitetelor, s-a întrerupt evoluția ascendentă a mişcărilor naționaliste, s-a împiedicat procesul de efervescență spirituală în jurul noii idei, atât de necesar ca să străbată în lume nealterată şi cu elanul neretezat.

Național-socialismul s-a ținut în rezervă față de experiența romană, pentru că şi-a elaborat o doctrină prea egoistă, prea sărăcită de universalitate, ca să se poată armoniza cu celelalte mişcări. Național-socialismului îi lipsea acel transport de generozitate care poate să deschidă unei idei politice drum larg în inima popoarelor. Doctrina hitleristă înseamnă triumful desăvârşit al **"naționalului"** contra **"naționalismului"**, interesul german ridicat la capacitatea lui maximă şi travestit în haina mitului. Chiar şi ideea rasistă n-a fost cultivată pentru valoarea ei intrinsecă, ci a fost destinată să servească planurilor de dominație mondială ale Reichului. Wilhelm al II-lea a fost detestat de Hitler şi arătat poporului german ca un exemplu de cum nu trebuie să fie un conducător, dar el n-a făcut altceva în realitate decât să-1 reproducă în proporții mai mari.

Hitler a apărut într-un ev "naționalist", dar a rămas străin de ambianța lui. I-a împrumutat cadrul, dar i-a falsificat esențele. El a privit mai mult în trecut şi fără să mai discearnă ce-i eroare şi ce-i adevăr în istoria germană, ce se armonizează din masa evenimentelor ei cu noul spirit european. Faptul n-ar fi

prezentat prea mare însemnătate, dacă Hitler ar fi condus o țară mică şi cu posibilități reduse de acțiune. El nu s-ar fi făcut cunoscut în acest caz decât prin şovinismul său. Din nefericire însă, acel care dispunea de cea mai mare forță politică şi militară dintre şefii de state şi mişcări naționaliste a fost cel mai puțin înzestrat cu vizunea integrală a fenomenului. Erorile lui nu s-au localizat asupra unei țări sau popor oarecare, ci au devastat fața întregului nostru continent. Mai cumplite decât ruinele materiale sunt ruinele sufleteşti ce le-a lăsat în urmă. Mai penibilă şi mai greu de suportat decât înfrângerea politică a Europei - căci, cu excepția Rusiei Sovietice, nici un stat n-a ieşit victorios din cel de-al doilea război mondial -**este înfrângerea ce-a suferit-o spiritul ei în căutarea unei noi sinteze istorice**.

Dintre toate ideologiile naționaliste, național-socialismul este cel mai puțin accesibil altor popoare. Dar, cu toate că el singur s-a îndepărtat de la ideea unei colaborări europene, nu mai puțin a pretins ca după imaginea lui să se modeleze destinul celorlalte mişcări. Cum se putea ajunge la acest rezultat ? De pe poziția egocentrică pe care s-a fixat, național-socialismul nu putea aspira să fie purtat în lume cu spontaneitatea şi elanul marilor concepții de viață. O viziune care refuza să îmbrățişeze viața celorlalte popoare, care se declara impermeabilă intereselor lor, cu greu putea fi acceptată ca efigie spirituală a Noii Europe. Şi atunci nu rămânea deschisă decât cealaltă cale, a ideii mesianice, a poporului ales de Providență să îndeplinească cele mai înalte idealuri ale omenirii. Siguri pe succesete lor militare, germanii au încercat să se proclame unicii mandatari ai destinului european şi să impună celorlalte mişcări o ținută rezervată şi ascultătoare.

Conducătorii celui de-al Treilea Reich nu vedeau în mişcările naționaliste decât tovarăşi incomozi de drum, de care s-ar fi lipsit bucuros, dacă necesitățile tactice nu i-ar fi reținut o bucată de vreme. Acest gând era atât de clar conturat în sufletul lor, încât nici n-au căutat măcar să-1 țină ascuns până în ziua victoriei finale. Chiar înainte de a se desluşi sorții războiului, au

început preparativele pentru aservirea mişcărilor naţionaliste. Nu cunoaştem amănuntele acestui plan, nu s-au dezvăluit niciodată, dar existenţa lui poate fi dovedită printr-o mulţime de acţiuni întreprinse de responsabilii celui de-al Treilea Reich :

1. Politica externă a celui de-al Treilea Reich nu s-a interesat niciodată de soarta mişcărilor naţionaliste. Ne gândim la o anumită manieră de a privi şi organiza lupta comună. Naţional-socialiştii şi-au urmărit ţelurile lor fără să se întrebe vreodată dacă sub loviturile ce le împărţeau în dreapta şi în stânga nu cade fulgerată şi o mişcare naţionalistă şi dacă nu compromiteau însăşi ideea de solidaritate europeană. Cum mai putea o mişcare naţionalistă din Polonia, din Cehoslovacia, din Jugoslavia, din România să-şi menţină priza internă, când forţa spre care polarizau năzuinţele de înnoire ale Europei se arăta preocupată exclusiv de cuceriri teritoriale şi n-avea nici un respect pentru drepturile altor popoare ? Diplomaţia naţional-socialistă - când i se cereau explicaţii asupra ciudatei prietenii arătate mişcărilor naţionaliste - se apăra invocând necesităţi de ordin tactic. Până la urmă, lipsa de bunăvoinţă a guvernului german a fost prea evidentă, prea s-a abuzat de această formulă stereotipă, ca să mai poată convinge pe cineva. Teama de a nu contracta obligaţii prea mari pentru ziua victoriei i-a îndemnat pe Germani să aplice acest tratament vitreg mişcărilor naţionaliste. Mişcările naţionaliste din diferitele ţări europene au fost ţinute în carantină, până ce nu s-a mai putut face altfel, până ce toate combinaţiile politice intermediare s-au prăbuşit şi n-au mai rămas decât naţionaliştii dispuşi să-şi asume răspunderea guvernării. Exemplul Ungariei, exemplul Româiei, exemplul armatei lui Vlassov şi al unităţilor ucrainene, cărora, numai după ce Germania a ajuns în pragul catastrofei, li s-au îngăduit să iasă la lumină.

2. Naţional-socialismul n-a favorizat crearea unui spirit comunitar între toate mişcările naţionaliste. Nu numai că n-a înlesnit sub nici o formă raporturile internaţionaliste, dar s-a arătat bănuitor şi acolo unde prieteniile s-au legat în mod

natural. Mişcările naționaliste aşteptau un cuvânt de ordine, un semn de undeva. Singurul în stare să răspundă acestei chemări şi să impună şi conducătorilor național-socialişti o atitudine mai înțeleaptă era Mussolini. Dar el a lăsat să se stingă această inițiativă salutară.

3. Paralel cu ritmul cuceriritor teritoriale, s-a manifestat şi tendința de acaparare ideologică a țărilor ocupate sau supuse influenței germane. Țelul îndepărtat al politicii germane era să înlocuiască pretutindeni mişcările naționaliste locale cu dubluri național-socialiste.

4. Mişcările naționaliste prea independente, refractare aservirii lor unei puteri străine, au fost împiedicate să se dezvolte conform dispozițiilor lor interioare. Se aştepta să treacă printr-un moment dificil, pentru a li se înlănțui libertatea.

Ioan Tuka, fostul preşedinte de consiliu al Slovaciei şi urmaşul abatelui Hlinka la conducerea "gărzilor naționale slovace", mi-a mărturisit cu amărăciune cu ce lipsă de considerație a fost tratat de către diplomația germană noul stat slovac, creat în Martie 1939, în urma dezmembrării Cehoslovaciei. Mişcarea lor naționalistă, care a dus lupta de eliberare a poporului slovac vreme de decenii, a fost împiedicată să ia în mână destinele poporului slovac şi silită să participe la o guvernare hibridă. Persoana care. a retezat elanul mişcării naționale slovace a fost baronul Manfred von Killinger, acelaşi personaj care, mai târziu, a primit de la Ribbentrop o misiune analogă pentru Bucureşti. Lovitura de stat a generalului Antonescu, din ianuarie 1941, organizată împotriva Mişcării Legionare şi executată cu ajutorul forțelor germane ce staționau în acel moment pe teritoriul țării noastre, a coincis cu intrarea în România a noului plenipotențiar german.

Tolerând ca național-socialismul să fie înlocuit de falsele imagini ale trecutului, Hitler a deposedat poporul german de un mare moment istoric. Național-socialismul, luat ca esență, ca fenomen în sine, n-a fost creația lui Hitler, ci o stare de spirit a întregului popor german, care intrase şi el, ca toate celelalte

popoare europene, în sfera de atracție a naționalismului. Poporul german, prin național-socialism, participa la o mişcare cu caracter de universalitate şi titlul lui de glorie ar fi fost ca energiile germane să contribuie la realizarea acestei noi epoci din istoria lumii.

Hitler a preferat să fie un răzbunător al nedreptăților făcute poporului german la Versailles, decât un făuritor al naționalismului european. El a scos poporul german de pe axa universalității şi, însuşindu-şi concepția imperialistă wilhelmiană, i-a imprimat istoriei sale un recul de o sută de ani. Aceasta nu înseamnă că problemele teritoriale trebuia să fie eliminate din politica sa externă, ci numai ca rezolvarea lor trebuia să intervină fără a pune în primejdie concepția de ansamblu a naționalismului.

În ultimul an de stăpânire al lui Hitler, s-a manifestat tendința, printre personalitățile cele mai de vază în partid, să i se dea național-socialismului o interpretare mai umană, mai lipsită de duritate şi excese ideologice, un fel de reîntoarcere la izvoare, la starea inițială din care s-a născut. Promotorul acestei noi concepții, prof. dr. Six, şeful secției culturale din Ministerul de Externe german, a organizat, la începutul lunii ianuarie 1945, la Weimar, un congres al tuturor naționaliştilor refugiați în Germania, cu scopul de a stabili între ei o bază comună de înțelegere. Vechea idee a lui Mussolini renăştea pe pământul Germaniei, după o întrerupere de un deceniu şi într-un stadiu când nu mai putea avea nici o influență asupra destinelor europene. Începând cu prof. Six, delegatul oficial al Germaniei, toți oratorii au respins imperialismul şi şovinismul, declarându-le incompatibile cu ființa adevăratului naționalism.

Congresul de la Weimar, ținut sub auspiciile gândirii universaliste ale lui Goethe, reprezenta, cu toate că era iminentă catastrofa, un moment crucial în existența mişcărilor naționaliste şi un nou punct de plecare pentru viitorul lor. În amurgul celui de-al Treilea Reich, s-a regăsit calea naționalismului adevărat, după o lungă perioadă de rătăcire.

*

O altă greşeală a naționalismului european este de a se fi lăsat ademenit de formula partidului unic. Contrar tuturor aparențelor şi teoriilor ce i-au consacrat existența, partidul unic nu ține de esența naționalismului. Numai generalizarea acestei greşeli, de la marile spre micile mişcări, a creat impresia unei identități de substanță între această tehnică de guvernământ – produs al epocii noastre - şi naționalism.

Totalitarismul a fost introdus pentru întâia oară în istorie de bolşevici. Ei sunt creatorii partidului unic. Doctrina lor e atât de lipsită de conținut uman încât nu se poate realiza în cadrul unui stat decât confiscându-se puterea, în beneficiul unui singur partid şi exercitându-se apoi o teroare continuă. O minoritate fără scrupule profită de un moment de mare suferință națională şi smulge pentru sine puterea statului. Odată în posesiunea ei, suprimă suveranitatea poporului şi ucide sau aruncă în temnițe pe toți cei care ar putea să protesteze sau să se opună proiectelor lor scelerate.

Oare naționalismul are nevoie de asemenea procedee ? Oare doctrina lui e atât de îndepărtată de sufletul popoarelor încât să fie obligat să recurgă 1a ocrotirea statului polițist ? Naționalismul nu vine în conflict cu ființa popoarelor, nu vatămă temeiurile lor de viață. Şi atunci, dacă ideile pe care le susține nu se abat de la interesele supreme ale unui popor, de ce s-ar sustrage probei electorale, de ce i-ar fi teamă să înfrunte deciziile voinței naționale ? Naționaliştii nu pot ieşi din această dilemă : sau exprimă excelența unui neam şi atunci n-au nici un motiv să evite verdictul popular, sau refuză să se încadreze în climatul libertății politice şi, în acest caz, implicit recunosc că sunt străini de aspirațiile lui reale.

Naționaliştii trebuie să accepte că s-au lăsat seduşi de mirajul puterii eterne, care s-a infiltrat în sufletul lor venind din lumea negației şi a urii. Desigur, pe calea libertăților democratice progresele adevărului sunt mult mai încete, dar cu cât gestația lui este mai chinuitoare, cu atât şi achizițiile lui vor

fi mai durabile. **Preocuparea majoră a naționalismului trebuie să fie educația maselor, nu cucerirea puterii, iar dacă răspunderea conducerii le va reveni cândva reprezentanților lui, ea trebuie dobândită pe calea sufragiului universal. După cum, cu aceeaşi lealitate, cu acelaşi spirit degajat, să fie gata să cedeze puterea altor formațiuni politice, când acestea, mai harnice, mai însuflețite de bine, au reuşit să câştige încrederea poporului.***

Îndatorirea de a consulta poporul nu exclude eventualitatea ca o mişcare naționalistă să ajungă la putere pe calea acțiunii directe. În genere, activitatea politică a unui partid naționalist trebuie să poarte amprenta legalității, să se conformeze normelor constituționale în vigoare, evitând întrebuințarea violenței. Totuşi, se pot ivi împrejurări excepționale, care să dezlege pe conducătorii unei mişcări de aceste obligați şi să justifice cucerirea statului prin mijloace adecvate unei situații anormale.

Marşul asupra Romei, din 1922, a fost determinat de carența statului italian, de abdicarea lui în fața de asalturilor stângii socialisto-comuniste. Democrația nu se mai putea reculege, chiar dacă Musollini nu s-ar fi substituit ei. În locul unei dictaturi naționale, s-ar fi instalat o dictatură analogă aceleia din Rusia Sovietică. Mussolini a fost perfect îndreptățit să recurgă la o acțiune de forță în acel moment de destrămare generală a statului italian, căci nu el desființase mecanismul legal al puterii, ci catastrofa națională, şi nimeni nu-i putea oferi un mandat mai bun, mai valabil, mai legitim, în acele momente, decât națiunea însăşi. Mussolini a abuzat de mandatul primit de la națiune numai după ce a prelungit, dincolo de limitele necesității, o stare excepțională, devenind tiranul ordinii pe care o restaurase.

Situația Spaniei e cu totul alta. În această țară, monarhia s-a prăbuşit sub loviturile republicanilor; regimul care i-a urmat

**Atitudinea Mişcării Legionare față de democrație va fi lămurită într-o altă lucrare.*

s-a dezagregat în anarhismo-comunism şi, în culmea acestei catastrofe naționale, un grup de patrioți, recrutați din rândurile armatei şi ale mişcării falangiste, au restabilit ordinea după un crâncen război civil. Apariția lui Franco în fruntea statului spaniol este o consecință firească a răspunderilor ce şi le-a asumat atunci când toate celelalte forțe naționale - monarhie, nobilime, burghezie, socialişti moderați - capitulaseră. Poate generalisimul Franco să accepte deschis riscurile unei consultări populare, operând tranziția de la actualul regim din Spania spre un regim total democratic ? Situația internă din Spania, conexată cu ceea ce se petrece actualmente pe plan mondial, nu permite o atare soluție, cel puțin în viitorul apropiat. O revenire bruscă la trecut ar arunca din nou țara în haos. Urile latente din popor, alimentate cum sunt de agenții Internaționalei comuniste, nu aşteaptă decât un moment de slăbire a autorității de stat ca să-şi reia drumul pustiitor. Nu există nici o garanție că vechile grupări politice, acelea care au capitulat lamentabil în 1936, o să se arate mai vrednice mâine. Nu se poate trece de la regimul Franco la un alt regim, pentru că nu există cine să înjghebeze o succesiune democratică viabilă în actualele împrejurări.

Anumite teorii, făcând din violență semnul distinctiv al naționalismului, i-au atribuit acestuia o serie de experiențe politice care, în fond, n-au nimic de-a face cu el. Ori de câte ori luarea puterii se făcea printr-o lovitură de stat, se spunea că lovitura a fost "fascistă" şi că regimul cel nou este "fascist". Fascismul a dat naştere chiar unui fel de modă politică în Europa. Mareşalul Pilsudsky, în Polonia, Primo de Rivera, în Spania, Salazar, în Portugalia, Dolfuss şi Schussning, în Austria, Mareşalul Antonescu, în România, apoi capetele încoronate, Regele Alexandru al Jugoslaviei, Regele Boris al Bulgariei, Regele Carol al II-lea al României, toți s-au inspirat din climatul politic creat de Mussolini în Italia, interpretând şi adaptând tehnica de acțiune şi metodele de guvernare musoliniene situației lor speciale. Opinia publică mondială nu s-a interesat de substanța fenomenului, n-a reținut decât aparențele lui şi a

clasificat toate aceste regimuri sub eticheta fascistă -chiar când au fost intenționat create să înăbușe adevăratele mișcări naționaliste.

Abstracție făcând de succesele sau eșecurile acestor guvernări, care țin și de alți factori, ce rațiuni ne împiedică să le considerăm regimuri naționaliste ? Să le precizam trăsăturile fundamentale.

Toate aceste regimuri s-au impus printr-o acțiune de forță de sus în jos, printr-o lovitură de stat, fără participarea națiunii și, adeseori, chiar împotriva ei. Nu a fost un curent popular, o mișcare de masă, care să le deschidă drumul guvernării, ci anumite reacții, anumite nemulțumiri, apărute chiar în pătura conducătoare.

O revoluție naționalistă nu se produce niciodată printr-un complot al oficialităților. Ea este expresia unor prefaceri adânci pe care le-a suferit organismul național. Sensul ei de realizare este întotdeauna de jos în sus, din sânul națiunii spre stat. Cucerirea puterii se face pe un front larg, cu participarea poporului.

Regimurile de mai sus sunt regimuri autoritare. Ele accentuează forța de coercițiune a statului - autoritatea, contra celuilalt element component al lui - libertatea. Ele nu se sprijină pe o bază populară, ci pe stat, pe capacitatea lui de a jugula libera voință a unui popor. Suportul lor politic variază : armata, o castă de politicieni, un grup de financiari, monarhia, nobilimea unei țări, prestigiul unui mare șef militar, forțe care de obicei apar în felurite combinații. Dar oricum s-ar prezenta aspectul lor politic intern, rezultatele sunt aceleași : **statul se găsește în conflict cu națiunea și dăinuirea regimului e în funcție de presiunea ce se exercită asupra cetățenilor.**

Aceste regimuri nu sunt o apariție specifică vremurilor noastre. Le întâlnim în antichitale, în perioada Renașterii. "Principele" lui Machiavel e alcătuit după imaginea lor. Întotdeauna aceste regimuri au și un caracter de aventură personală. Un om își încearcă norocul, într-un moment de criză

în viața unei națiuni. De aceea ele se pot numi tot aşa de bine dictaturi, şi sunt singurele care merită cu adevărat acest nume. În epoca noastră, dictaturile au simțit nevoia să-şi modernizeze aspectul şi s-au regrupat sub emblema fascismului. Dar cu aceasta înnoire exterioară, nu s-a schimbat nimic din structura lor intimă.

O altă lipsă a regimurilor autoritare este că ele nu au o ideologie. Aceasta nu înseamnă că n-ar avea nici o preocupare mai înaltă, că nu sunt susținute de o credință şi chiar de o puternică doză de fanatism. Conducătorii lor sunt posedați de magia puterii. Ei împărtăşesc convingerea că e de ajuns un puternic impuls de la centru spre periferia statului, pentru ca viața națiunii să fie vindecată de toate relele. Omul "tare", omul care ştie să comande, poate săvârşi minuni. Ei nu se întreabă dacă colectivitatea națională răspunde chemării lor, dacă elanul ei creator participă la efortul ce i se cere.

Revoluțiile naționaliste, după ce au venit la putere în numele libertății, au căzut în greşeala autoritarismului, refuzând jocul liber al celor două elemente constitutive ale statului. Dar şi în această ipostază ingrată, regimurile autoritare naționaliste au justificări superioare regimurilor autoritare propriu-zise, căci autoritatea acestora se sprijină pe adeziunea unei categorii restrânse de cetățeni. Un regim naționalist este susținut de un partid şi însuflețit de căldura unui ideal, în vreme ce o dictatură se refugiază în abstracțiunile puterii.

Regimurile autoritare simt golul care li se cască sub picioare şi, atunci, ca să îndrepte măcar în parte acest neajuns, crează organe care le țin în mod artificial în contact cu mulțimile : partide, organizații tinereşti, servicii sociale, corporații, parlament etc. Prin imitația acestui aparat exterior, dictaturile moderne au beneficiat de confuzia cu fascismul. Dar distincțiile sunt foarte clare. În fascism sau național-socialism, partidul a creat statul, în regimurile autoritare statul crează partidul. Un partid dictatorial nu preexistă momentului în care apare dictatorul, ci se iveşte ca un produs ulterior şi secundar al

regimului. Forța unui regim autoritar nu vine de la partidul ce 1-a creat, ci de la mijloacele de represiune ale statului. De aceea, când regimul cade de la putere, dispare şi organizația politică ce s-a închegat sub ocrotirea lui.

*

Odată admis ca principiu constitutiv al statului, partidul unic impune un ritm unitar de viață tuturor cetățenilor lui. Persoana umană ajunge un câmp de experiență al partidului. Ea nu mai poate reacționa după modalitățile sale intrinseci, ci e constrânsă să adopte comportamentul prescris de normativele statului. O luptă uriaşă se angajează între forța colectivă şi liberul arbitru al individului.

Lichidarea rezistențelor individuale se face cu ajutorul a două serii de măsuri : pe de o parte, elementele active ale opoziției şi toți care întrețin spiritul protestatar în populație, sunt nimiciți sau izolați de masa poporului. De altă parte, noile generații sunt supuse unei educații rigide şi uniforme. Educația nu mai are ca scop realizarea intimă a omului, ci plafonarea lui la dimensiunile de gândire ale partidului. Nu se mai urmăreşte cultivarea potențialului creator al individului, ci proiectarea pe ecranul său sufletesc a principiilor pe care se reazimă existența regimului.

Fascismul şi național-socialismul n-au putut nici ele scăpa acestor consecințe ale totalitarismului. Lagărele de concentrare şi educația coercitivă au fost corolarele inseparabile ale acestor regimuri. Este adevărat că Mussolini nu s-a comportat ca un tiran sângeros impotriva adversarilor săi. În represiunile contra opoziției, n-a trecut niciodată peste o anumită margine de blândețe şi umanitate. Hitler însă a aplicat sistemul concetraționar, cu străşnicia caracteristică tuturor deciziilor lui. Indignarea împotriva lui nu cunoaşte limită, dar poate fi mai mare decât aceea pe care merită să şi-o atragă acei care i-au premers pe această cale şi i-au dat exemplu ? Sentința de la Nürnberg e lovită de nulitate în fața istoriei, pentru că în completul de judecată al acestui tribunal internațional au intrat şi

reprezentanții acelei puteri care erau indicați să figureze mai de grabă pe băncile acuzaților. Hitler a săvârşit acte reprobabile : dar ce se întâmplă cu acei care au deschis seria monstruozităților ? Cei care au la activul lor cel puțin de cinci ori mai multe victime decât Hitler ? Cei care nici după ce conştiința lumii civilizate a condamnat crimele contra umanității şi a inscris ca o regulă fundamentală de drept internațional ocrotirea dreptului la existență a indivizilor şi al popoarelor, n-au renunțat la orori ? Cei care au avut cinismul şi uluitoarea îndrăzneală să le extindă şi la popoarele din răsăritul Europei ?

Dacă asupra lagărelor de concentrare lumea naționalistă nu are decât un singur cuvânt de spus - unanima ei condamnare – asupra educației de masă mai stăruiesc nedumeriri chiar în cercurile naționaliste. Nimic mai fals şi mai contrar adevărurilor doctrinei naționaliste. Naționalismul este o revoluție spirituală. El exprimă momentul în care începe procesul cunoaşterii de sine al neamului. Neamul nu e preocupat atât de mult de problemele materiale sau teritoriale, cât mai ales să-şi valorifice potențialul de creație. Cu alte cuvinte, energia lui ofensivă îşi strămută câmpul principal de activitate de pe planul istoriei, pe planul culturii. **Pionierii acestei viziuni luminoase a naționalismului nu pot fi produsul unei educații uniforme**. Pentru realizarea ei trebuie să se facă apel la spiritul de finețe, la varietatea de mijloace şi la resursele inepuizabile ale persoanei umane. Numai indivizii obişnuiți să se orienteze cu uşurință în peisajul lor sufletesc vor fi capabili să descopere şi vasta panoramă a neamului. Naționalismul reclamă o națiune de personalități, o organizare în adâncime a maselor populare. Nu tipul de luptător unificat poate să asigure viitorul unui neam, ci individul emancipat sufleteşte, acela care, punând la contribuție şi experiența altora, îşi urmează drumul său propriu în explorarea adevărului.

*

Am descoperit până acum două greşeli capitale în manifestările istorice ale naționalismului. Nici una nu-i aparține

lui prin esență. Imperialismul şi şovinismul îşi au originea în societatea burghezo-capitalistă, statul totalitar este împrumutat de la bolşevici. O altă greşeală a naționalismului, şi cu aceasta se încheie seria celor mai importante, este de a se fi lăsat contaminat de materialism, în egală măsură favorizat şi răspândit de societatea capitalistă şi de comunism.

Ar fi exagerat să atribuim fascismului o tendință materialistă pronunțată. Sufletul italian e prea împletit cu tradițiile catolicismului ca să sucombe total ispitei materialiste. Numai la național-socialişti materialismul a luat forme durabile de manifestare şi a impus o notă distinctivă vieții de stat. Ceea ce se poate obiecta în comun celor două mişcări este acel simț al grandorii nemăsurate, de maiestate epică, ce 1-au atribuit construcțiilor materiale înfăptuite sub egida statului. O clădire, un pod, o cale ferată, o expoziție deveneau tot atâtea momente de euforie colectivă, de orgolioasă afirmare a națiunii. Un fel de tendință de a imortaliza neamul în materie, convingerea că el atâta valorează câte tone de oțel a produs, câte case a zidit, câte vapoare sunt pe şantier şi câte invenții s-au patentat.

Să nu fim greşit înțeleşi : fericit e poporul care posedă îndemânare tehnică. Tot ce iese din suveica ei merită laude nesfârşite. Absurditatea începe numai din momentul în care dislocăm tehnica din poziția ei subordonată vieții şi spiritului şi o considerăm un efort final al omului. Această deplasare a interesului de la interior spre exterior, de la lumea lăuntrică a unui popor spre frenezia creațiunilor materiale, îl sărăceşte de elementele originale ale culturii sale. Toate minunile ce le-ar realiza în domeniul tehnic nu pot compensa vidul provocat în domeniul spiritual.

Factorul economic a sfârşit prin a ocupa un loc precumpănitor în gândirea politică a conducătorilor fascişti şi național-socialişti. Justificările sunt cunoscute şi corespund unei situații reale. Italia şi Germania sunt țări sărace în materii prime, cu o populație numeroasă şi cu un contingent endemic de şomeri. Nimic mai natural decât de a vedea pe conducătorii

acestor țări străduindu-se să găsească remedii stării de suferință materială a națiunii lor. Economicul nu poate fi eliminat din viața statului şi nici tratat cu uşurință. Dar, pentru a satisface nevoile materiale ale propriei tale populații, nimeni nu e îndreptățit să răpească altor popoare mijloacele lor de existență. Pe această cale nu se poate ajunge decât la conflicte şi războaie. Trebuințele materiale, transferate în cadrul principal al politicii, exercită o forță tiranică asupra ei, pentru că nu mai pot fi stăpânite între limite raționale. De la legitima achiziție a bunurilor trebuincioase vieții unui neam şi până la imperialismul economic, distanțele se scurtează repede, când politica externă a unei țări s-a încolonat îndărătul cifrelor.

Național-socialismul nu s-a limitat la acest abuz de formule tehnice şi economice. El şi-a elaborat şi o viziune materialistă a lumii. Cu toate că s-a ridicat contra interpretării materialiste a istoriei, el n-a făcut decât să repete aceeaşi greşeală sub o altă înfățişare. Concepția marxistă explică toate prefacerile sociale prin schimbările ce s-au produs în modul de producție. Hitler emancipează pe om de sub tirania economicului, dar îl înlănțuieşte pe o treaptă mai sus, în biologic, în disciplina rasei. Nu omul cu resursele lui interioare crează istoria, ci omul-element rasial, diferențiat prin anumite caracteristici fizice. Hitler crede în virtuțile sângelui. E de ajuns ca individul să participe la această ereditate sacră, pentru ca să întreacă în calități pe semenii lui mai puțin norocoşi. Infrasctructura istoriei e deținută de un factor material, de sânge, de eul biologic, de constituția fizică a individului. Materialismul nu dispare, ci numai specia lui, formula lui de expresie se schimbă. În locul materialismului economic, care se referă la muncă, la producție, la raporturile omului cu natura, apare **materialismul biologic,** determinarea relațiilor sociale după componentele somatice ale indivizilor.

A rămas Hitler credincios concepției sale rasiste ? Existența raselor nu poate fi tăgăduită, dar unde a greşit el, a fost atunci când a atribuit acestor varietăți biologice conştiința de

sine, considerându-le entități creatoare ale istoriei. Adresând chemarea sa rasei nordice, s-a adresat unei categorii inexistente. Rasele, reprezintă numai materia primă a popoarelor. Unitatea sufletească a unui popor şi puterile lui creatoare nu țin de calitățile unei anumite rase, aşa cum credea Hitler, ci de păstrarea intactă a valențelor lui creatoare. De aceea, nici unul dintre popoarele nordice n-au consimțit să-şi sacrifce identitatea lor națională în folosul unei comunități rasiale mai mari. Olandezii, Novegienii, Danezii s-au apărat cu tot atâta înverşunare contra opresiunii germane ca şi popoarele mai puțin calificate să priceapă mitul rasei nordice.

Hitler însuşi n-a operat niciodată în activitatea lui politică cu noțiunea rasei. El a utilizat această idee pentru unificarea doctrinei sale, dar nu şi-a însuşit consecințele ei practice. Toate acțiunile lui de guvernare dezmint existența istorică a raselor şi confirmă ca unică realitate popoarele. Resortul fanatismului său era adânc înşurubat în suflelul poporului german. Aşa cum contempla Hitler viitoarea aşezare a Marelui Reich German, națiunile nordice erau destinate să-şi piardă individualitatea istorică şi să participe la închegarea lui numai ca material rasial de construcție. Singur poporul german era exceptat de la dezmembrare, singur el era menit să-şi păstreze neatinsă integritatea etnică, pentru ca, în tiparele culturii lui, să se reconstituie unitatea de odinioară a lumii anglo-saxone.

IV

EXPERIENȚA CONSTRUCTIVĂ A NAȚIONALISMULUI

După ce am trecut în revistă deviațiile naționalismului, suntem datori să lămurim şi ce a ramas bun de pe urma lui. I s-ar face o mare nedreptate naționalismului, dacă nu s-ar face nici o discriminare între acțiunile lui şi nu i s-ar recunoaşte valorile reale pe care le-a creat şi care de acum înainte aparțin omenirii.

Naționalismul opune tuturor tendințelor de dezagregare ale societății moderne forța imanentă a națiunii. Această prezentare spirituală a unui popor în istorie constituie un remediu de eficacitate universală, o formulă care răspunde celor mai felurite nevoi. De îndată ce "naționalul" începe să se preschimbe în "naționalism", procesul descompunerii sociale se opreşte şi istoria unui popor dă semne de înviorare. Esențial este de a nu se pierde din vedere linia intrinsecă de dezvoltare a unui popor, de a nu divaga de la indicatoarele ei principale. Ori de câte ori mişcările naționaliste au rămas credincioase structurii lor intime, au rezolvat problemele cu eficacitate şi eleganță ; şi s-au rătăcit, dând soluții anapoda şi suferind eşecuri, ori de câte ori au făcut apel la surse străine de inspirație.

Cine poate să nu recunoască, de pildă, contribuția decisivă a naționalismului la dezlegarea problemei sociale ? În acest domeniu, sufocat de contradicții, unde burghezia se împotmolea din ce în cc mai rău, naționalismul a găsit un luminiş, o formulă de împăcare a claselor sociale, stăvilind drumul agitațiilor comuniste. Soluția pe care o preconizează marxismul este opera unui creier dezorganizat. De ce trebuie să dinamităm ființa națiunilor, să azvârlim în aer aşezămintele

trecutului, pentru a realiza dreptatea socială ? E tot atât de absurd ca şi cum ai pretinde că, dând foc unei clădiri, repari o uşă sau o fereastră stricată. E de-ajuns să restabilim buna funcționare a organismului național, chemând la ordine pe indivizii anarhici şi iresponsabili, pentru ca el însuşi, din propriile lui resurse, să-şi refacă țesuturile bolnave.

Marele merit al naționalismului este de a fi descoperit modalitatea de convietuire a doi termeni care, după dialectica marxistă, ar fi ireconciliabili : patria şi socialismul. Muncitorii n-au nevoie să atenteze la integritatea națiunilor pentru a-şi îmbunătăți mijloacele de trai. Drumul revendicărilor muncitoreşti nu trece în mod obligatoriu peste ruinele patriei. Cele mai îndrăznețe reforme sociale corespund şi etapelor de progres parcurse de întreaga națiune. Cu cât un mai mare număr de indivizi se bucură de prosperitate economică, cu atâta creşte şi ataşamentuI lor pentru colectivitatea din care fac parte. Ei nu se mai simt nişte paria în mijiocul societății, ci intră, cu depline drepturi, în categoria cetățenilor cuviincioşi şi demni. Pentru ei, libertatea şi egalitatea au devenit noțiuni consistente, formule tangibile, şi nu se limitează la fraze patriotice. Muncitorii scoşi de la periferia societății, cointeresați marilor obiective ale națiunii şi asociați la responsabilitățile conducerii, aceasta e lozinca de guvernare a naționalismului.

Socialismul este o problemă care nu aparține decât neamului să o rezolve şi nu reclamă o soluție pe scară internațională sau constituirea unui stat mondial al proletariatului. Ura de clasă se topeşte într-un popor inundat de revelațiile conştiinței naționale. La ce resorturi de nemulțumire ar mai putea face apel comuniştii ca să ridice pe muncitor împotriva conaționalilor lui, când însuşi obiectul agitației lor dispare, când toate clasele sociale se declară solidare cu destinul neamului, când burghezia a evoluat atât de departe încât îşi dă seama de sacrilegiul şi dezonoarea exploatării omului de către om ?

În domeniul în care sensul naționalismului a fost bine înțeles şi aplicat cu justețe, germanii au trecut examenul cu cel mai mare succes. Statul socialist creat de Hitler nu a avut pereche în lume. În nici o altă țară, pătura muncitorească n-a trăit într-o conviețuire mai intimă cu restul populației, nu s-a simțit mai la ea acasă, mai angrenată în comunitatea națională.

Adevăratul socialism nu se mărgineşte la o bucată de pâine mai bună sau la un regim confortabil de securitatc socială. Acestea sunt aspectele derivate ale problemei, rezultate ce se dobândesc inevitabil, de îndată ce națiunea a atins o anumită treaptă de coeziune spirituală. Dreapta repartiție a sarcinilor şi a bunurilor în societate este o chestiune de interes vital, a cărei dezlegare se impune grabnic, dar problemele socialismului nu se epuizează cu aceste îmbunătățiri de ordin strict material. Esențial este ca valorile umane să circule netulburate dintr-o clasă într-alta, ca banul, naşterea şi alte prejudecăți să nu constituie o piedică în dezvoltarea individului. Muncitorul trebuie să câştige convingerea că talentele şi sârguința lui sunt suficiente pentru a ajunge şi chiar a întrece pe cei favorizați prin naştere sau prin alte situații. Acest aer de bunăvoință, de dreaptă prețuire a ostenelilor fiecăruia, când domină mentalitatea unui popor, este cel mai sigur indiciu al unui socialism autentic. Ura de clasă nu va fi niciodată potolită prin veşnica agitație în jurul salariilor, ci numai eliberând pe om spiritual, desființând distanțele sufleteşti care separă o clasă de alta. Şi, ca să împlinim această revoluție în moravurile unei națiuni, trebuie să tratăm pe fiecare individ ca pe o neprețuită forță creatoare a neamului, ca pe cel mai prețios capital de care el dispune.

Adolf Hitler a izbutit să dezlege substanța națională de sub povara vicisitudinilor istorice, înlăturând din raporturile interindividuale obstacolele nefireşti şi neloiale, impuse de naştere, mediu, avere, profesiune şi clasă socială.

În politica socială, Mussolini a voit să atingă aceleaşi scopuri ; dar el a izbutit în proporții mult mai modeste să primenească mentalitatea de clasă, să scoată pe muncitori din

izolarea lor morală din trecut şi să-i transforme în membri activi ai colectivității naționale.

*

O altă mare victorie a naționalismului este de a fi ştiut să realizeze reformele sociale cele mai îndrăznețe, fără să fi renunțat la avantajele inițiativei private. Socialismul de origine marxistă recomandă o soluție dăunătoare intereselor generale ale unui popor : colectivizarea mijioacelor de producție. Dacă cercetăm efectele colectivizării în țările unde s-a încercat o aplicare sinceră şi generoasă a acestui sistem - excluzând Rusia Sovietică, unde colectivizarea nu a avut alt scop decât să despoaie pe țăran, pe lucrătorul din fabrică şi pe intelectual de produsul muncii şi al talentelor lor, nimicindu-le sentimentele de demnitate umană şi înhămându-i la o robie perpetuă - nu se poate nega o reală îmbunătățire a standardului de viață al maselor populare. Dar nu mai puțin adevărat, colectivizarea are şi urmări negative. În caz de colectivizare, întreaga economie națională e lovită de grave insuficiente şi intră într-o perioadă de declin. Tot ce se câştigă extensiv, pentru bunăstarea maselor populare, se pierde intensiv, ca efect productiv al întregii națiuni. Colectivismul este o soluție de clasă. În graba de a face bine unei părți din populație, colectivismul ruinează alte valori importante ale națiunii, se dispensează de alți factori care garantează prosperitatea ei.

Inițiativa privată în industrie, în comerț, în agricultură, aparține plenitudinii de manifestare a persoanei umane. A-i răpi individului libertatea economică înseamnă a-1 amputa de un atribut esențial al ființei sale. De îndată ce i se interzice individului acest teren natural de activitate, interesul lui pentru viața economică slăbeşte. EI îşi pierde dinamismul creator şi câştigă mentalitate birocratică. Ce ar mai putea să deştepte în individ gustul marilor intreprinderi, când s-ar şti înlănțuit pentru toată viața condiției de salariat ? Ce i-ar stimula însuşirile lui inventive, făcându-l îndrăzneț, sârguincios, cumpătat şi

clarvăzător ? **Economia unui popor se ofileşte fără impulsul inițiativei private.**

Naționalismul a intervenit numai cu o corectare a liberalismului economic, când a introdus principiul economiei dirijate. Acest sistem nu suprimă inițiativa privată, ci îi lărgeşte numai vederea spre realitățile sociale, legându-1 mai strâns de destinul unei națiuni. O economie îndreptată exclusiv spre ideea profitului - la tipul clasic de exploatare capitalistă - în mod fatal degenerează în manifestări anarhice, care nu pot fi de bun augur nici pentru interesele reale ale capitalului. Nemulțumirile sociale şi dezordinea investițiilor dăunează în cele din urmă propriei sale activități. Am putea zice că însuşi capitalul, ca să-şi mențină rentabilitatea afacerilor, trebuie să se supună, de bunăvoie, acestei super-viziuni a statului.

Economia dirijată armonizează pulsațiile economiei liberale cu circuitul productiv al întregii națiuni. Ea nu respinge inițiativa privată, dar nu poate desconsidera nici alte realități economice, egal de îndreptățite la viață, revendicările muncitoreşti şi totalitatea resurselor materiale ale națiunii. Acestea din urmă nici nu aparțin unei singure generații, ci trebuie să servească drept bază de existență unui lung şir de generații. Un proces economic sănătos nu se poate dezvolta decât din cooperarea permanentă a celor trei factori. Dificultățile ce se nasc în economia unei țări rezultă din accentuarea unui factor al ei în detrimentul celorlalți. Ei alcătuiesc o treime inseparabilă şi numai în această perfectă armonie pot să asigure prosperitatea materială a unei națiuni.

Această întreită condiționare a economiei naționale reclamă ca fiecare țară să-şi elaboreze un plan economic. Forțele care lucrează în cadrul ei nu se angrenează de la sine, ca funcțiunile unui organism biologic, ci au nevoie de intervenția continuă a inteligenței umane ca să-şi mențină unitatea de acțiune. Plan nu e tot una şi nu înseamnă imediat economie planificată sau dirijism economic. Sensul ce i-1 atribuim aici se rezumă exclusiv la ideea "organizării" acestor trei factori, fără a

micşora sau mări importanţa vreunuia. **Economia dirijată nu urmăreşte să "naționalizeze" producția, să o treacă din mâinile particularilor în sarcina statului (doar în anumite sectoare, prea intim impletite cu existența lui), ci numai să o aşeze în raporturi mai convenabile cu ansamblul vieții naționale.**

Conceptul de economie dirijată deşteaptă anumite amintiri din perioada războiului, când Germania şi Italia, constrânse de raritatea materiilor prime şi de necesitățile înarmării, au impus întreprinderilor particulare restricții severe în mânuirea disponibilităților lor. Din cauza ambiguității termenului de economie dirijată, preferăm să dăm acestui nou tip de economie, numele de "economie coordonată" *.

*

Aceste concepții economice şi sociale - de care, pe bună dreptate, se mândresc mişcările naționaliste -, sunt apreciate astăzi de toate popoarele libere ale lumii. De mai mare importanță însă decât realizările lor pe plan economic sau social este lupta ce-au purtat-o contra infiltrațiilor comuniste în Europa. Campania antibolşevică a mişcărilor naționaliste va supraviețui tuturor tendințelor de defăimare şi diminuare a rolului lor istoric. Într-o bună zi, posteritatea va revizui judecata rostită de contemporani la adresa lumii naționaliste şi atunci mărturia care va avea mai mare greutate va fi sângele vărsat pentru apărarea civilizației europene.

**Economie liberală, în sensul clasic, aşa cum a fost ea cunoscută în sec. al XIX-lea. nu mai există în lume. Mai mult sau mai puțin vizibil. economia tuturor țărilor s-a transformat în economie dirijată. Semnificativ pentru noua stare de lucruri este că Statele Unite, țara posibilităților nelimitate şi campioana actuală a doctrinei "free enterprise", n-a putut evita intervenția statului în procesul economic.*

Frontul pe care 1-au înjghebat naționaliştii contra bolşevismului nu are asemănare cu nici una din rivalitățile obişnuite ale istoriei. Pentru că nu se mai înfruntă două popoare, două tendințe sau chiar două sensuri de existență, şi oricare din ele ar birui, puterile binelui nu vor fi împiedicate să-şi afirme prezența în lume, ci, în această luptă neantul spiritual încearcă să obțină o victorie definitivă împotriva esențelor creatoare din om. De aceea, orice luptător anticomunist, în sens activ şi jertfelnic, devine paladinul întregii umanități şi, atâta timp cât serveşte sub aceasta flamură, se bucură de sprijinul şi ocrotirea Prea Înaltului. Rolul de avangardă pe care 1-au avut naționaliştii în lupta contrabolşevismului le dă dreptul să spere că altfel vor fi priviți mâine, când tot pământul va lua armele ca să apere pe Christos de furia hoardelor din răsărit.

Mişcările naționaliste au întârziat cel puțin cu un sfert de veac pătrunderea bolşevismului în Europa. Să ne reamintim tabloul haotic al continentului nostru după primul război mondial : o învălmăşeală de națiuni, de stabilitate, de principii. O lume devastată de mizerie căuta cu înfrigurare o ieşire din atmosfera sufocantă ce exala din ruinele războiului.

E sigur că fără Mussolini, fără Hitler şi fără întreaga cohortă a naționalismelor europene, bolşevicii s-ar fi instalat pe continentul nostru încă din 1930. Cucerirea Europei s-ar fi efectuat țară după țară, fără riscurile unui război general, prin simpla progresie a enclavelor comuniste din mijlocul popoarelor.

Intervenția puterilor naționaliste în războiul civil din Spania este un alt fapt care se înscrie la activul lor. Internaționala bolşevică se simțea stânjenită manevrând numai de pe solul Rusiei. Ei îi trebuia un aliat occidental, o țară care să coalizeze resursele revoluționare ale apusului şi de unde Europa, în momentul unei conflagrații mondiale, să poată fi prinsă între două focuri. Spania îndeplinea aceste condiții. Un puternic partid comunist se dezvoltase în această țară, profitând de tradițiile revoluționare ale mişcării anarhiste spaniole şi de

starea de suferință economică a populației iberice. Pe de altă parte, Spania putea servi şi ca bază de agitație pentru popoarele continentului negru şi pentru statele Americii de Sud.

Să ne închipuim o clipă ce-ar fi însemnat reuşita planurilor Moscovei, Rusia Sovietică instalată la Gibraltar, în locul Spaniei de astăzi. Ce răsturnări de situații, ce consecințe tulburătoare pentru cele trei continente ! Spania ar fi devenit arsenalul apusean al revoluției bolşevice. În câțiva ani, flăcările pornite din acest focar ar fi cuprins întreg bazinul Mării Mediterane, s-ar fi întins peste toată Africa şi ar fi dat un impuls-decisiv mişcărilor comuniste din America Latină, propaganda comunistă în aceste țări fiind favorizată şi de comunitatea de origine şi de limbă hispano-americană. Anglia, Franța, cu vastele lor teritorii africane, Statele Unite, cu interese răspândite pe tot globul, au profitat ca nimeni altul de hecatomba spaniolă şi de sacrificiul voluntarilor naționalişti.

Spania naționalistă a avut onoarea să salveze Europa într-un moment de răscruce al existenței sale. Lumea democratică poate continua să-1 ostracizeze pe Franco, poate trata cu ingratitudine intervenția lui Hitler şi Mussolini dincolo de Pirinei. Democrațiile occidentale, refuzând să ia act de amestecul Sovietelor în războiul civil din Spania, au ascultat de un consemn antieuropean şi, dacă n-ar fi fost mai vigilente puterile naționaliste cu stările create în Peninsula Iberică, această țară ar fi căzut definitiv în orbita politică a Moscovei.

Un singur moment de rătăcire în această politică tranşantă a mişcărilor naționaliste, ori de câte ori inamicul din Răsărit a încercat să pătrundă în Europa : **Pactul de neagresiune cu Sovietele.** Actul.care a fost copleşit de laude la vremea lui de către propaganda germană, fiind pus alături de ingenioasele combinații diplomatice ale lui Bismark, a provocat debandada conştiinței europene, semănând numai dezordine şi neîncredere între popoare. Foloasele ce le-a cules Germania de pe urma lui au fost neînsemnate, în raport cu pierderea ce a suferit-o. Încheierea lui trăda o criză de structură a lumii

naționaliste, căci numai un front interior minat de incertitudini poate să-şi imagineze posibilitatea unei asemenea tovărăşii.

Gravitatea pactului de neagresiune cu Sovietele nu constă propriu-zis în declarația de bună vecinătate dintre cele două țări, ci în faptul că se încheiase un pact de agresiune, iar agresiunea era îndreptată împotriva Europei, împotriva spiritului pe care pretindea cel puțin că-1 reprezintă şi Noua Germanie. Indată după semnarea lui, a urmat invazia Poloniei. Un an mai târziu, întreaga barieră de protecție a Europei, ridicată de jur împrejurul Rusiei după primul război mondial, se prăbuşise. În loc ca Germania să favorizeze o coaliție europeană contra Sovietelor, aşezându-se în fruntea ei, se asociază tenebroaselor planuri ale Kremlinului şi pregăteşte ruina popoarelor care trebuiau ocrotite de forțele naționalismului şi câştigate ca aliați în lupta comună. E cu totul de neînțeles cum şi-a putut făuri Hitler planul să desființeze statele mici şi mijlocii ale Europei, pe micii săi rivali, aşa-zicând, chemând într-ajutor pe inamicul său principal ; în mod normal, trebuia să procedeze în sens invers, adică pornind de la primejdia cea mai mare care amenința viitorul german şi apoi clădind, în funcție de ea, sistemul de apărare. O atare perspectivă excludea posibilitatea oricărui conflict armat în centrul Europei, căci atât Cehoslovacia, cât şi Polonia sau alte state aparțineau, de fapt, aceluiaşi dispozitiv protector. Rezultatele puteau varia, puteau să nu fi fost din cele mai strălucite, chiar mediocre, dar numai pe această carte - şi pe nici o alta – politica externă a celui de al Treilea Reich ar fi deținut maximum de succese.

Din punct de vedere german, pactul de neagresiune cu Sovietele este mai mult decât o eroare de strategie politică : ratarea unei misiuni istorice. Chiar dacă acest drum eroic s-ar fi sfârşit într-o catastrofă analogă celei din 1945, ar fi rămas o înfrângere binecuvântată de întreaga omenire.

22 iunie 1941 a reabilitat istoria germană. Dar meritul nu mai aparține cercurilor conducătoare național-socialiste, care şi-au dat seama, în sfârşit, că avantajele pactului trec toate de

partea Moscovei, ci avântului formidabil al milioanelor de soldați germani, al maselor național-socialiste adunate sub arme, care, prin arşiță şi furtuni, prin viscole şi îngheț, înaintează în nesfârşitele stepe ale Rusiei, ca să readucă această țară în comunitatea popoarelor europene, de care s-a despărțit în 1917, pentru a-i deveni cel mai aprig duşman. Numai că armatei germane i se răpiseră între timp condițiile cele mai favorabile unei intervenții în Rusia. Din 1938 şi până în momentul dezlănțuirii atacului spre răsărit, un zid de duşmănii teribile se stabilise în spatele Germaniei. Ea nu mai pornea la luptă cu Europa contra Rusiei, ci trebuia să susțină o bătălie pe două fronturi, contra Rusiei şi contra Europei.

Hitler însuşi părea mai purificat în sinea lui, când a întors maşina de război spre turlele Kremlinului, mai detaşat de acea pasiune bolnăvicioasă pentru poporul său. Atacând Rusia Sovietică, el ieşise din traiectoria națională şi avea sentimentul că îmbracă zalele unui Siegfried al umanității. El considera acest gest destul de elocvent ca să domolească duşmăniile cu anglo-saxonii şi să modifice climatul internațional în favoarea sa. El spera să provoace o destindere pe frontul occidental, lăsând armatelor sale răgazul să sfârşească marele duel din răsărit. Partida, în ansamblul ei, era pierdută, dar el nădăjduia într-un reviriment al conştiinței europene, într-o revizuire a pozițiilor inițiale ale războiului, pe baza schimbării radicale ce o introdusese în teatrul de operațiuni**.

***Din nefericire, nici acest moment psihologic excepțional nu a fost folosit de Hitler cu un simț penetrant al realității. Declarația de război contra Rusiei trebuia urmată de o Chartă a Libertăților Europene, care să fie pusă imediat în aplicare. Europa distrusă politiceşte trebuia refăcută într-o formă oarecare, pentru a-şi asocia cât mai multe forțe în gigantica încleştare din răsărit. Aliații au răspuns dorinței de libertate a popoarelor europene cu "Charta Atlanticului", iar Hitler nu avea ce să opună propagandei lor, decât penibila imagine a țărilor ocupate de el.*

Neînțeleasa lui curtoazie față de englezii care se îmbarcau la Dunkerque era o anticipare a acestui gând. Hitler se simțea incomodat de propriile lui succese şi era înclinat să corecteze favorurile neobişnuite ale soartei, care, tocmai prin uimitoarea lor abundență, îl expuneau celor mai mari primejdii.

Numai când a văzut că lupta din răsărit nu trezeşte alt ecou în sufletul adversarilor săi decât bucuria înfrângerii sale sigure, că dincolo de Atlantic nu se urmăreşte altceva decât vânarea capului său, a început să se apere cu înverşunarea unui om ce ştie că numai disperarea îl mai poate salva. De atunci a început să se legitimize orgia distrugerilor în conştiința beligeranților. Crematoriile fumegă, oraşele ard. Cele două părțise iau la întrecere în săvârşirea cruzimilor. Faptul acesta nu scuză nici pe Hitler şi nici pe cei ce 1-au imitat, dar explică faza "mijloacelor totale" în care a intrat războiul. Certitudinea că el nu poate avea o altă ieşire decât o înfrângere sau o victorie totalăi-a generalizat ororile. Cei ce au refuzat Germaniei posibilități onorabile de retragere din impasul în care s-a angajat, au contribuit în egală măsură la pregătirea orei tragice a Europei. În această privință, cererea de capitulare necondiționată, formulată de aliați la Casablanca, în ianuarie 1943, a avut aceleaşi consecințe nefaste pentru viitorul Europei, ca şi cele mai rele acțiuni ale lui Hitler. Această declarație a costat milioane de vieți omeneşti, a prelungit fără nici o necesitate războiul şi a dat drumul invaziei sovietice în Europa. A fost un act dictat de răzbunare, şi nu de rațiune politică, şi cu atât mai puțin de considerații umane.

Naufragiul lumii civilizate de astăzi este rezultatul unui conflict de concepție între două grupuri înrudite de popoare. Catastrofa celui de-al doilea război mondial n-a fost nici inevitabilă şi nici cauzată de un destin duşmănos. Ea s-a produs pentru că au lipsit de o parte şi de alta bărbați de stat clar-văzători şi inimoşi, care să îndrume energiile europene spre o colaborare folositoare tuturor popoarelor.

V

TRAGEDII NAȚIONALISTE

Dintre toate mişcările naționaliste, numai fascismul şi național-socialismul au izbutit să se afirme în plenitudinea forțelor lor. Numai despre ele ştim ce preocupări au avut, ce gânduri le-au mânat în luptă, ce au fost şi ce au voit să facă. Celelalte mişcări n-au ajuns în stadiul unei cristalizări depline. Imaginea lor s-a desprins numai parțial de pe şantierul istoriei, din cauza unui complex extern mult mai ingrat şi mai dificil de stăpânit. Tocmai când trebuia să se precizeze conținutul lor în lupta cu realitățile, un stol de duşmănii cumplite le-a tăiat avântul, silindu-le să se retragă de pe scena istoriei. Ceea ce ne-a parvenit din activitatea lor nu reprezintă, aşadar, decât palide reflexe dintr-un interior mult mai bogat, neajutat de împrejurări să se exprime în toată plenitudinea.

Mişcările naționaliste, în afară de fascism şi național-socialism, se caracterizează printr-o apariție fragmentară şi imprecisă, lăsând în urma lor impresia unei acțiuni prematur încheiate. Dar aceasta insuficiență de expresie, în care se estompează trecutul lor, e compensată de avantajul valențelor libere de care mai dispun. Un fenomen social neîmplinit nu poate fi exclus din istorie cu forța. El rămâne în conştiința popoarelor, până ce îşi găseşte noi posibilități de exprimare. Prin asta nu vrem să spunem că fascismul şi național-socialismul şi-ar fi epuizat înseşi mijloacele de regenerare, ci doar atât că celelalte mişcări sunt mai puțin angajate prin trecutul lor şi, în consecință, mai libere pe orientarea lor viitoare şi mai accesibile unei lumi noi.

Obstacolele şi duşmăniile de tot felul, care au întretăiat drumul mişcărilor naționaliste, se înşiruie într-un crescendo halucinant, ca şi cum forțe misterioase s-ar fi coalizat în întreaga omenire, cu scopul să le stăvilească avântul, oriunde ar îndrăzni să apară. Tabloul adversităților nu se rezumă la acele duşmanii obişnuite, provocate de însăşi direcția de manifestare a mişcărilor naționaliste, ci, în cuprinsul lui, se grupează inimicițiile cele mai variate şi mai greu de conceput laolaltă. De la comunişti, trecând prin sectorul democrațiilor şi până la principalele forțe naționaliste, toate puterile epocii noastre au arătat aceeaşi ostilitate eforturilor de renaştere ale popoarelor europene.

Cum era şi firesc, cele mai mari duşmănii le-au stârnit naționaliştii în lagărul comuniştilor. Între cele două forțe, antagonismul era ireductibil, pentru că emană din esențele lor doctrinare. Dar grupurile comuniste din diferite țări nu constituiau decât o minoritate restrânsă din populație, aşa încât lupta se desfăşura, oarecum, în condiții egale, fără ca una din forțe să dispună de alt sprijin în afară de acela al cadrelor proprii şi al spiritului lor combativ. Rezultatul bătăliei atârna de tăria fiecărei tabere, căci nici unii şi nici alții nu dispuneau de aparatul statului, ca să-i poată întrebuința puterea de foc în dauna adversarului. În țările care au devenit teatrul tragediilor naționaliste - Franța, Anglia, Olanda şi Belgia, Țările Nordice, Polonia şi Cehoslovacia, România, Jugoslavia, Ungaria, Bulgaria şi Grecia (Spania nu intra în această categorie, urmând o evoluție aparte) – puterea politică era deținută de partidele democratice de centru sau de formațiuni dictatoriale înrudite cu ele, astfel că "extremele" nu se puteau înfrunta decât în limitele îngăduite de această situație.

Nu atât de clare şi precise erau raporturile dintre mişcările naționaliste şi partidele guvernamentale din aceste țări. Despre comunism şi naționalism ştim că ostilitatea era netă şi categorică de ambele părți, dar e exagerat să vorbim de o declarație de război a naționaliştilor contra lumii vechi.

Obiectivul lor principal era să se substituie carenței democratice în lupta contra bolşevismului, să intervină într-un conflict pe care vechile partide nu erau pregătite să-1 întâmpine cu sorți reali de izbândă. Naționaliştii nu se aşteptau la un ajutor efectiv din partea burgheziei, dar nădăjduiau cel puțin să câştige neutralitatea ei binevoitoare, presupunând, cum era şi firesc, că nici ei nu-i era indiferent cum avea să se sfârşească bătălia angajată cu comuniştii.

Partidele burghezo-democrate n-au împărtăşit aceeaşi judecată suplă şi clarvăzătoare. Prin prisma lor de gândire, lucrurile se înfățişau sub alte aspecte. Obişnuite de decenii să se perinde la conducerea statelor în cerc închis, să-şi treacă puterea unul altuia, cu titlul unui schimb de servicii, fiind sigure că, cedând-o, nu se vor despărți multă vreme de beneficiile ei, aceste partide au evoluat spre o mentalitate de clasă privilegiată, şi-au adjudecat, pentru a zice astfel, domeniul afacerilor publice, refuzând să conceapă măcar că ar putea ajunge cineva în fruntea statului fără să le ceară lor asentimentul. Când şi-au făcut apariția grupările naționaliste, ele n-au văzut altceva în noile formațiuni politice decât un adversar cu coloana vertebrală prea tare, fără să discearnă elementele obiective care le-au plămădit existența. Primejdia, după părerea democraților, era egal de acută la dreapta ca şi la stânga, iar lupta trebuia dusă cu egală înverşunare atât contra comuniştilor, cât şi contra naționaliştilor. Deosebirea de principii între cele două forțe, faptul că pentru una neamul era o profesiune de credință, în vreme ce pentru cealaltă nu reprezenta decât o prejudecată de clasă, menită să dispară din conştiința indivizilor, nu emoționau pe conducătorii partidelor burghezo-democratice. Ei n-au mai stat să se încredințeze care din cei doi rivali şi inamici ai lor amenința cu adevărat bazele societății şi care răspundea numai noilor stări sociale, ci au azvârlit anatema asupra tuturor grupărilor politice care intraseră îndeajuns în conştiina poporului ca să se teamă de concurența lor. A fost destul să se constate o scădere a influenței lor în masa alegătorilor, pentru ca să amalgameze în aceeaşi ură

pe naţionalişti şi pe comunişti, socotindu-i deopotrivă indezirabili în incinta statului. Satisfacţia lor era imensă când li se oferea prilejul să-şi verifice teoriile, să scoată în evidenţă similitudinea dintre cele două "extreme", insistând cu predilecţie asupra laturii mai puţin semnificative, a tehnicii politice, şi uitând, cu bună ştiinţă, că oricâte probe de identitate ar îngrămădi, acestea nu pot anula divergenţele profunde care separă naţionalismul de comunism.

Această concepţie a împins pe conducătorii partidelor la un joc şi mai primejdios. De vreme ce nu interesează cine coboară în arena politică, ci oricine ar intra, nerespectând tutela lor, trebuie doborât, şi, cum naţionaliştii înaintează cu mai mare repeziciune înseamnă că ei, şi nu comuniştii, sunt primejdia numarul 1 a Europei. Comuniştii, fără îndoială, rămân o problemă deschisă, un element dc îngrijorare, dar activitatea lor nu-i incomoda peste măsură, ştiindu-i undeva blocaţi pe la periferia societăţii, prin însăşi doctrina lor hibridă, incapabili să strângă sufragiile majorităţi. Naţionaliştii însă au alt răsunet în sufletul mulţimilor. Ei vin înveşmântaţi în prestigiul naţiunii şi fac apel la imponderabilele ei, la acel substrat de energie primară al unei colectivităţi, care, odată dezlănţuit, se revarsă până la marginile organismului naţional. Este adevărat că forţele naţionaliste domoleau violenţa agitaţiilor comuniste, dar, în acelaşi timp, rupeau şi părţi largi din masa electorală a partidelor. Ele aduceau un aer de prospeţime, de înviorare în opinia publică, faţă de care procedeele propagandistice ale partidelor se dovedeau inoperante.

Atenţia democraţilor, în decada premergătoare celui de al doilea război mondial şi mai cu seamă de la instalarea lui Hitler în Germania, a fost în mare parte absorbită pe flancul drept, căutându-se cu înfrigurare mijloacele capabile să stăvilească elanul mişcărilor naţionaliste. Represaliile contra comuniştilor n-au încetat în această perioadă, dar, în genere, ele au fost mai blânde şi au servit adeseori ca manevră

compensatoare a extremei violențe cu care au fost lovite în acelaşi timp mişcările naționaliste.

Pentru a respinge asaltul partidelor naționaliste, democrațiile liberale au abandonat sistemul lor clasic de luptă. Ele şi-au dat seama că, rămânând pe terenul lor de joc, sunt în primejdie să fie biruite de naționalişti. Partidele burgheze au ridicat osanale guvernământului democratic numai atâta vreme cât curentul maselor populare le era prielnic şi le-au menținut în mod constant la putere. Până când nici un concurent serios nu se ivise şi demnitățile parlamentare le erau asigurate, vocea poporului, bineînțeles, nu se deosebea de vocea lui Dumnezeu. Dar de îndată ce au observat că anonimatul urnelor poate ascunde şi surprize, că poporul e pe cale să-şi schimbe preferințele de partid, fiind în căutarea altor formule şi altor oameni care să-i exprime nevoile, şefii lor s-au arătat mai puțin entuziasmați de rezultatele aritmeticii electorale. Ea nu avea nici un cusur atâta vreme cât le confirmă prevederile, dar dacă obscure forțe sociale profită de libertățile democratice pentru a îndepărta poporul de la cumințenia lui tradițională - exclamau îngrijorați aceiaşi oameni - nu sunt amenințate înseşi fundamentele statului, nu sunt expuse dispariției înseşi principiile care au creat faima veacului nostru şi n-a sosit momentul să punem capăt acestei agitații demagogice ?

Partidele burghezo-democratice, ca să-şi justifice proiectele lor războinice, au recurs la un fals doctrinar şi constituțional. Ele au decretat **"democrația suntem noi"** şi, cu această substituire inadmisibilă de termeni (principiul permanent al democrației şi existența efemeră a partidelor), s-au considerat absolvite de orice scrupul ideologic. În modul acesta, pledoaria de ocazie a unor partide aflate în plină derută pe frontul electoral a devenit, cu timpul, manualul de politică internă al tuturor statelor europene. Concluzia la care ajungea "noul spirit" era că democrațile sunt îndreptățite să recurgă la toate armele ca să se apere, chiar şi la acelea care repugnă structurii lor interne şi le descalifică. Democrațiile nici nu aveau nevoie să născocească

aceste arme, căci le aveau la îndemână în arsenalul dictaturilor moderne şi al regimurilor totalitare. Conducătorii democrați au încercat, rând pe rând, întreaga colecție, la început cu oarecare sfială, dar mai pe urmă cu îndrăzneală şi chiar cu convingerea că n-au nimic să-şi impute, până ce au ajuns la acelea care răspundeau cu mai mare precizie dorințelor lor. Ei au descoperit, şi nu fără interes, că dictatura nu e chiar atât de odioasă, când se exercită în favoarea lor. De unde, înainte vreme, partidele totdeauna ridicau tonul când li se părea că drepturile individului sunt amenințate de stat, acum aceleaşi partide foloseau un limbaj autoritar, îndemnând guvernele să reprime cu energie curentele "subversive" şi "anarhice". Părându-li-se că garanțiile constituționale nu sunt suficiente pentru protecția regimului democratic, leaderii partidelor le-au amplificat cu o întreagă rețea de legi speciale, iar când au constatat că valul naționalismului trece şi peste aceste îngrădiri şubrede, au forțat şi mai mult nota. Au suprimat opoziția, au dizolvat grupările politice care nu le erau pe plac, arestând, schingiuind şi terorizând populația ce refuza să se acomodeze ingerințelor lor. Lucrurile s-au petrecut exact aşa ca şi cum, în cursul unui duel cu sabia, unul dintre adversari, văzând că celălalt e mai îndemânatic în mânuirea acestei arme, azvârle sabia şi pune mâna pe pistol.

E necesar să adăugăm că observațiile acestea se adresează mai ales democrațiilor din răsăritul Europei. În țările de apus, mişcările naționaliste au avut de suferit multe neajunsuri, dar niciodată prigoana împotriva lor nu s-a întețit în aşa măsură ca să ajungă la atrocitățíi. În aceste țări, regimul democratic a biruit după lungi dezbateri sociale, după un intens proces de clarificare al conştiințelor. Respectul libertăților cetățeneşti nu era o formulă deşartă, ci un concept asimilat de populație. Nici cadrul politic din aceste state, oricâtă ură ar fi nutrit împotriva mişcărilor naționaliste, nu putea ignora cu totul spiritul de legalitate care predomina în viața publică. De aceea şi

măsurile lor represive trebuiau să respecte, cel puțin aparent, ordinea legală şi să nu vină în conflict deschis cu legea.

Tabloul are altă înfățişare dacă ne întoarcem privirile spre țările din răsăritul Europei. La aceste popoare, democrația nu s-a dezvoltat organic, n-a izvorat din necesitați adânci şi durabile, ci s-a suprapus peste stări şi moravuri cu totul deosebite de acelea care i-au dat naştere în apus. Democrația s-a impus la aceste popoare cu efectul şi iuțeala unei mode, forțându-le să facă un salt, din aşezările trecutului într-un ritm de viață necunoscut lor până acum. Din această nepotrivire între fond şi formă, a ieşit democrația desfigurată, care nu seamănă cu aceea pe care o recunoaştem în apus decât în identitatea numelui. Exterior, nimic nu le distinge. Termenii sunt impecabil imitați : aceeaşi constituire a statului de jos în sus, acelaşi sistem clasic de separație a puterilor. Contactul cu viața politică reală dovedea însă repede că ea se desfăşura în afară de prescripțiile prevăzute de legea fundamentală a țării.

Caracteristica democrațiilor răsăritene era disproporționata influență a factorului executiv în organizarea statului. Guvernele nu se constituiau după indicațiile corpului electoral, după numărul de mandate obținute de fiecare grupare politică, ci înscăunarea lor se făcea anticipând rezultatul viitoarelor alegeri.

Mai întâi se hotăra, în culisele prezidențiale sau ale palatelor, cine să ia succesiunea, apoi partidul, consacrat organ de guvernământ, mobiliza toate mijloacele de presiune şi persuasiune ale statului - poliție, jandarmerie, administrație, fonduri secrete -, ca să smulgă consimțământul poporului. Poporul era chemat să voteze, aparent drepturile lui nu sufereau nici o atingere, dar, în acelaşi timp, organele administrative şi judiciare se însărcinau să ajusteze expresia voinței sale la trebuințele electorale ale guvernului. Aşa se explică acele bruşte şi anormale schimbări de opinie, acea nestatornicie-record a alegătorului în democrațiile răsăritene. Un partid, care nu

dispunea decât de un număr infim de mandate, când se afla în opoziție, ajuns la putere, şi le multiplica în chip inexplicabil.

La popoarele din răsăritul Europei, piesele constitutive ale unui regim democrat - votul universal, libertatea alegerilor, fizionomia parlamentară a guvernului - au servit numai ca elemente de camuflaj ale unei **dictaturi oligarhice**. Ele reprezentau concesiunile formale pe care le făcea clasa conducătoare din aceste țări spiritului biruitor al vremii, fără a se supune disciplinei lor intrinseci. În asemenea condiții, să nu ne mirăm că, în Europa răsăriteană, prigoana contra naționaliştilor a atins gradul ultim de violență.

Aceleaşi pseudo-democrații, văzând că mijloacele de represiune, combinate la adăpostul constituției în vigoare, nu sunt destul de eficace, n-au pregetat să renunțe şi la această aparență de legalitate şi să se împodobească ele înşile cu armura şi însemnele dictaturii. Când clasa oligarhică din țările răsăritului a păşit la instaurarea unui regim autoritar, ea nu intră în luptă cu propriile sale convingeri, ci s-a regăsit şi reconstituit în mediul ei natural de existență. Ea numea cu numele ei adevărat o dictatură pe care o exercitase până atunci sub acoperământul democrației.

*

Izbucnirea războiului a creat mişcărilor naționaliste o situație şi mai ingrată. Pe de o parte, aceste mişcări nu dețineau posturi de răspundere în stat şi nu decideau ele destinul țării lor; pe de altă parte, evenimentele internaționale le solicitau să-şi declare apartenența externă, să se alăture uneia sau alteia dintre taberele aflate în conflict. Mişcările naționaliste au îndurat consecințele grele ale războiului, fără a fi avut vreun amestec în dezlănțuirea lui şi în determinarea fizionomiei sale particulare.

După sfârşitul războiului, guvernele aliate, călăuzite mai mult de spiritul de vendetă decât de dorința de a desluşi clar ceea ce s-a petrecut în Europa, au găsit foarte natural să califice drept **"colaboraționiste"** toate mişcările naționaliste care se

ataşaseră de puterile Axei. Formula aceasta era menită, în gândul lor, să capete amploarea unei sentințe inapelabile a istoriei, să devină un fel de **memento** care să descalifice pentru totdeauna mişcările naționaliste. Oricine a fost alături de Germania devenea în ochii aliaților, fără nici o altă mențiune, "colaboraționist" ceea ce, după noul sens al cuvântului, însemnă un individ care renunțase la demnitatea umană şi la legăturile sacre ale patriei, în schimbul unor beneficii personale.

Presupunând că ar fi existat unii partizani ai acestor mişcări care, prin atitudinea lor din timpul războiului, să fi dezonorat ființa naționalismului, aceste cazuri izolate nu se pot generaliza, socotind toate mişcările naționaliste simple anexe ale imperialismului german. Fiecare mişcare naționalistă a avut drama ei interioară şi colaborarea cu puterile Axei s-a izbit de dificultăți imense. Tocmai faptul că aceste mişcări - ceea ce ar părea mai degrabă un paradox - au mers până la capătul înfrângerii alături de Germania, ilustrează într-o formă peremptorie distincția şi noblețea idealurilor ce le-au însuflețit şi constituie cel mai bun răspuns insultelor grele ce li se aduc.

Cadrul acestui studiu nu ne îngăduie să examinăm amănunțit reacțiile particulare ale mişcărilor naționaliste în perioada războiului, dar putem să le reducem la anumite tipuri de manifestare, după analogia situațiilor în care au fost prinse de vârtejul ostilităților. Mişcările naționaliste au fost puse în fața unor probleme speciale şi soarta lor a fost diferită, după cum au aparținut statelor cu care Axa se găsea în conflict sau acelora cu care aceleaşi puteri au întreținut relații de prietenie şi alianță.

Mişcările ce se aflau în teatrul de operațiuni al Axei au fost expuse celor mai mari dificultăți interne şi externe şi au trecut prin cele mai critice momente. Să ne imaginăm ce s-o fi putut petrece în sufletul luptătorilor naționalişti din Cehoslovacia, Polonia, Jugoslavia, Grecia, Franța, Olanda, Belgia, Danemarca, în momentul invaziei germane. Oastea menită să polarizeze eforturile militare ale Europei, pentru a le îndrepta apoi împotriva Rusiei Sovietice, iată că îngenunchea

mândria neamului lor şi vărsa sângele compatrioților lor. Ce sfâşietor conflict între realitatea crudă a războiului şi înaltele năzuințe din care s-au plămădit aceste mişcări ! Chinul conştiințelor devenea mai greu de suportat în mijlocul urii şi disprețului la care erau expuşi din partea populației. Pentru omul de pe stradă, membrii mişcărilor naționaliste erau uneltele mizerabile ale inamicului, trădătorii mormintelor proaspăt săpate şi ai celor mai sacre idealuri naționale.

Ce i-a determinat totuşi pe aceşti oameni să înfrunte oprobriul public, stăruind într-o amiciție care nu era nici măcar compensată de înțelegerea zbuciumului şi a sacrificiului lor ?

Dacă mişcările naționaliste din țările ocupate de germani şi italieni ar fi avut de ales numai între puterile Axei şi democrațiile occidentale, nu ne îndoim nici o clipă că ar fi urmat consemnele politice fixate de guvernele lor. Dar, al doilea război mondial avea o altă configurație decât cel dintâi, reprezenta o altă grupare a forțelor, căci, în realitate, se înfruntau trei adversari, dintre care doi s-au aliat temporar pentru a scoate din luptă pe cel ce li se părea amândurora mai primejdios. Mişcările naționaliste nu s-au revoltat contra patriei lor şi nici n-au fost fascinate de puterea colosală a Germaniei, ci s-au scuturat cu oroare de coaliția democrato-bolşevică. Faptul li se părea atât de absurd, atât de lipsit de perspective şi sens, încât, îndepărtându-se de puterile Axei, aveau impresia că nu se mai regăsesc în propria lor conştiință. Mişcările naționaliste au suferit o crudă dezamăgire prin pactul germano-rus şi au respirat uşurate când acest jalnic intermezzo a luat sfârşit. Dar cum puteau ele să accepte o tovărăşie de arme cu bolşevicii, să le stea într-ajutor la invadarea continentului nostru, ştiind prea bine că servesc o cauză detestabilă, că prin acțiunea lor contribuie la ruina şi nefericirea întregii omeniri ? Ce s-ar fi ales de civilizația europeană, dacă, la aurora istoriei sale, hunii n-ar fi fost întâmpinați pe Câmpiile Catalaunice de coaliția apusului, dacă popoarele germanice şi romanice n-ar fi uitat în acel moment decisiv certurile lor de familie, pentru a-şi apăra în comun ființa

lor etnică ? lată întrebări care, din retrospectiva timpului, revin cu o intensitate sporită şi ne indică limpede răspunsul. Mişcările naţionaliste n-au văzut o altă ieşire onorabilă din impasul în care au ajuns decât păstrând cu fermitate direcţia anticomunistă a luptei lor. Ele au preferat o colaborare ingrată cu Germania şi să fie expuse mai târziu celor mai groaznice răzbunări decât să se împărtăşească din tristul privilegiu al unei victorii alături de bolşevici. Supravieţuitorii acestor unităţi sacrificate nu pot totuşi să-şi reţină bucuria ce o încearcă, văzând cum, pe drumul parcurs odinioară dc grupul lor ostracizat, se încolonează astăzi întreaga omenire.

Vrednice dc omagiu sunt mişcările din apusul Europei. Ele nu aparţineau unor ţări direct ameninţate de bolşevici, ca să poată cunoaşte, din propria lor experienţă, efectul mortal al acestei molime a spiritului uman. Era de presupus, aşadar, că îndepărtarea de focarul primejdiei să le facă mai nepăsătoare, mai înclinatc la compromisuri. Dacă totuşi şi-au menţinut cu străşnicie convingerile iniţiale, nedespărţindu-se de puterile Axei, aceasta dovedeşte mai mult decât orice alt argument că n-au fost produsul unor imitaţii sterile şi nici opera unor impostori. Numai mişcările izvorâte dintr-un puternic fond de adevăr puteau să reziste conjuncturii defavorabile a războiului, fără a renunţa la principiile pc care şi-au clădit existenţa.

Contingentele de luptători trimise de mişcările naţionaliste din Franţa, Belgia, Olanda şi Danemarca pe frontul răsăritean merită să fie salutate cu entuziasmul datorat marilor fapte de arme. În vitejia şi avântul ce le-au arătat, recunoaştem reîncarnarea acelui faimos spirit care s-a afirmat odinioară pe Câmpiie Catalaunice, care a învins la Tours şi Poitiers, care a stârnit marea mişcare a Cruciadelor şi a despresurat zidurile Vienei asediate de păgâni.

În statele aliate puterilor Axei - Bulgaria, România şi Ungaria -, mişcările naţionaliste au fost cruţate cel puţin de durerea de a veni în conflict cu sentimentele populaţiei. Dar, în ce priveşte posibilităţile de manifestare în cadrul statului,

situația lor a fost mult mai precară și mai nefericită decât a mișcărilor din apus. Guvernele care încheiaseră acordurile cu Italia și Germania au aparținut aceleiași clase de politicieni care le-au suprimat existența legală și le-au azvârlit în lagăre și închisori. Prigoana n-a încetat nici după ce aceste țări s-au afiliat puterilor Axei. Nu numai că mișcările naționaliste n-au fost invitate să-și asume răspunderile conducerii - în definitiv, era punctul lor de vedere, care se impusese în politica externă a acestor țări - dar cercurile guvernamentale s-au arătat atât de nedrepte, atât de năpădite de ură, încât în acordurile lor cu Germania au solicitat și obținut sacrificarea mișcărilor naționaliste. Neliniștea acestor cercuri nu provenea din riscurile pe care le comporta noua orientare externă, cât mai ales din teama că grupările naționaliste să nu ajungă la putere, profitând de schimbarea raporturilor de forță între marile puteri. Europa Nouă, pentru a cărei realizare aceste mișcări au luptat cu un devotament fără margini, nu le-a adus nici o ușurare, nici o bucurie și nici un cuvânt de îmbărbătare. Aceiași tirani la conducere, aceeași parodie sinistră a legalității, aceleași ziduri umede de închisoare, care măcinau viața și speranțele unei generații.

*

Mai sunt câteva mișcări care nu se încadrează în nici unul din cele două mari grupe trasate de linia războiului.

Cât e de absurdă acuzația dc "colaboraționism", când e întrebuințată fără discernământ, fără examinarea condițiilor particulare de zămislire și manifestare ale fiecărei mișcări, ne-o demonstrează, mai mult decât necesar, cazul grupărilor "Ustașa" din Croația și al "Gărzilor Hlinka" din Slovacia. Aceste mișcări aparțin unei faze întârziate a "naționalului". Croații și slovacii se considerau colectivități etnico-istorice distincte de vecinii lor și n-au fost mulțumiți cu hotărârile luate de aliați, la conferința de pace a primului război mondial. "Ustașa" și "Gărzile Hlinka" sunt expresia acestei energii naționale neîmplinite, a acestei agitații din adâncuri a popoarelor, care nu-și găsește alinare până

ce nu s-a concretizat într-un stat independent. Ele marcau o etapă în lupta de emancipare politică a Croaţilor şi Slovacilor, desigur, cea mai conştientă şi mai fermă în realizarea ideii. Obiectivul lor nu diferea de al altor naţiuni, care, cu secole şi decenii înainte, şi-au împlinit unitatea naţională.

Cum de această năzuinţă firească, pe care fiecare popor o poartă în sângele lui de la naştere, a ajuns să fie calificată de grupul puterilor victorioase crimă de război ? Oare faptul că germanii sau italienii i-au ajutat pe croaţi şi slovaci să-şi dobândească o suveranitate proprie e suficient pentru a reuni elementele unui delict internaţional ? Popoarele, în setea lor de a-şi cuceri libertatea naţională, nu se întreabă de unde le vine ajutorul şi nici nu pot alege. Ele nu ştiu dacă istoria le oferă un nou prilej, şi acela care le sta înainte nu-l pot lăsa neîntrebuinţat. Ceea ce spunem nu trebuie interpretat ca şi cum sârbii sau cehii ne-ar sta mai departe de suflet, nu pledăm cauza şi interesele unora împotriva celorlalţi, şi am dori ca toate aceste popoare să ajungă la o formulă statornică de înţelegere, ci refuzăm concepţia de drept internaţional, inaugurată de aliaţi, după care o luptă naţională este înjosită şi condamnată numai pentru că s-a purtat alături de un grup de popoare, cu care ei, întâmplător, se aflau în conflict. Croaţii şi slovacii s-au aliat puterilor Axei, pentru că numai aceste state le-au înlesnit naşterea lor polilică. Din ideologia grupărilor "Ustaşa" şi "Gărzile Hlinka" nu lipsea nici coordonata naţionalistă propriu-zisă, numai că ea era depăşită de necesităţile de consolidare ale noilor state.

O poziţie independentă de evenimentele anterioare ocupă falangismul spaniol. Această mişcare a rămas în afara ariei marelui război, încât destinul ei a fost numai periferic influenţat de puterile Axei. Cooperarea falangistă cu Germania şi Italia s-a mărginit la aspectul anticomunist al războiului şi s-a realizat într-o formă neoficială. Falanga nu putea lipsi de la o îndatorire care depăşea marginile politicului şi reprezenta o chestiune de onoare şi de viziune a evenimentelor. Ea şi-a trimis diviziile de

voluntari pe frontul de răsărit, dar a urmat în același timp și consemnele unei politici externe de neutralitate. Țara avea nevoie de o convalescență prelungită după imensele pierdcri de oameni și avuții, suferite în cei trei ani de război civil. Ceea ce trebuia evitat, înainte de toate, era o nouă zguduire internă. Disciplina, unitatea în jurul capului suprem al statului, era singura garanție a refacerii interne.

Mișcarea falangistă s-a achitat de acest rol cu abnegație. Nota patriotică, a menținerii statului, a independenței lui, a mândriei specific spaniole, a decis toate actele Falangei.

Atitudinea prevenitoare a Falangei față de exigențele politicii n-a rămas fără urmări asupra potențialului ei creator. Orice concesie politică prelungită, chiar cu cele mai bune intenții, se face cu o pierdere de substanță proprie, Împrejurările actuale, ruptura adâncă dintre Est și Vest, concentrările uriașe de forțe de o parte și de alta a cortinei de fier, vin într-ajutorul restaurării interioare a Falangei. Ele pot să-i creeze un nou moment de afirmare, care se va dovedi de cel mai mare preț în ziua când statul spaniol, eliberat de grijile externe, va păși pe calea reformelor de structură. Mișcarea falangistă e indispensabilă pentru renașterea și consolidarea Spaniei. Dacă presiuni din afară ar izbuti să o dizloce din viața politică a țării, întreaga operă de pacificare internă ar fi din nou expusă primejdiilor și istoria Spaniei ar lua iarăși aspectul unui permanent război civil.

*

Cu aceste suferințe nu s-a încheiat calvarul mișcărilor naționaliste. După ce au suportat atacurile neîntrerupte ale democrațiilor și au rătăcit "pe culmile disperării", la izbucnirea războiului, n-au fost crușate de lovituri nici din partea propriilor lor tovarăși de drum. Când s-au înfățișat înaintea principalelor puteri naționaliste cu trecutul lor, cu luptele lor, cu rănile lor și cu răspunderile de viitor, au fost tratate mai mult ca niște rude sărace la poarta palatelor somptuoase. Lumea din care s-au desprins mișcările naționaliste era cunoscută prin moravurile ei

sterpe, dar lumea care înainta cu paşi falnici în istorie era aşteptată să-i întâmpine cu inima plină de speranţe, închipuindu-şi-o mai bună, mai dreaptă, mai larg deschisă frumuseţilor spirituale. În locul unei omeniri senine şi primitoare, mişcările naţionaliste au întâlnit aceeaşi imagine mohorâtă, aceeaşi atmosferă viciată de egoismele naţionale.

Italia fascistă, în ultimul deceniu al existenţei sale, n-a arătat un interes deosebit mişcărilor naţionaliste ; Germania naţionalist-socialistă, dimpotrivă, s-a afirmat printr-o prezenţă totală în spaţiul lor de acţiune. Ea falsificase sensul de realizare a Europei Noi, dându-i un conţinut pangermanic, căutând să exploateze puterea de sacrificiu a lumii naţionaliste, pentru scopurile ei imperialiste. Mişcărilor naţionaliste li s-au impus norme, servituţi, atitudini care nu conveneau armoniilor lor lăuntrice şi nu aduceau nici un folos cauzei comune. Toată această S.S.-izare a unor întregi grupuri naţionaliste, din Franţa, Olanda, Belgia, Danemarca, Ucraina a fost o iniţiativă de nefericită inspiraţie, o retroversiune a unor elanuri naturale, care le-a diminuat forţa combativă şi le-a înstrăinat de popor. Frumuseţea şi vigoarea mişcărilor naţionaliste constau tocmai în specificul tendinţelor lor, în forma lor aparte de manifestare, în care se reflectă talentele şi vrednicia fiecărui neam. Un univers alcătuit dintr-o masă omogenă de indivizi, chiar dacă însuşirile lor, luaţi unul câte unul, ar depăşi media umană, nu mai prezintă nici un interes creator. Un astfel de univers se consumă din propria lui platitudine, din epuizarea motivelor de nelinişte, din stilizarea externă a resurselor lui.

În acest triptic al suferinţelor naţionaliste, noi vedem trei încercări, trei acte purificatoare. Dacă mişcările naţionaliste ar fi avut parte de o existenţă uşoară, probabil că, în vâltoarea succeselor, s-ar fi risipit repede şi comoara lor lăuntrică. Dar aşa, izbite din toate părţile şi de nenumărate ori, au fost mereu constrânse la revizuiri, la confruntări, la examinarea îndoielilor şi trierea experienţelor. Ceea ce ele n-au putut să exprime în afară s-a repercutat în interior, rotunjindu-le concepţia de viaţă a

primelor începuturi. Iată de ce credem că aceste mişcări nu şi-au spus ultimul cuvânt în istorie. Va veni o vreme când întreaga omenire îşi va aminti de experiența lor tragică.

VI

PREMISELE UNEI ISTORII VALABILE

Ce perspective le rămân deschise, de acum înainte, mişcărilor naţionaliste ? Cititorii şi prietcnii, mai ales, se vor grăbi să spună : întoarcerea la trecut, la forma nealterată a fenomenului naţionalist, pentru a relua din prima lui fază un proces istoric greşit îndrumat. Aceasta soluţie vine într-un anumit fel de la sine - ca o rezultantă a dezbaterilor anterioare - şi totuşi nu trebuie să ne încredinţăm ei fără rezerve. Istoria are un curs ireversibil. O proiecţie greşită pe ecranul ei nu se poate repeta, aşa cum ne stă în putinţă să reproducem, ori de câte ori voim, o experienţă de laborator. Şi noi facem aceeaşi recomandare, adică, să se reia firul pierdut în vălmăşagul frământărilor contemporane, dar în cu totul alt scop : pentru a controla gravitatea deviaţiilor suferite de naţionalism, pentru a prinde din nou pe retină linia lui dreaptă de manifestare.

Dar, odată ce ne-am împrospătat imaginea credincioasă a naţionalismului, urcându-ne către izoare, ar fi dăunător şi fără rost să stăruim în trecut, încercând să-i refacem etapele, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat între timp. Fenomenul naţionalist a dat naştere unei mentalităţi, a modelat gândirea câtorva generaţii şi, ca atare, e iluzie speranţa acelora ce ar vrea să-1 ştie înmormântat. Dar e tot atât dc falsă şi poziţia acelora care ar refuza să ia act de experienţa lui eşuată şi ar voi să vadă naţionalismul realizând singur o lume nouă. Încrederea în naţionalism a fost grav zdruncinată în două decenii de falsă prezentare istorică şi ea nu mai poate fi recâştigată decât pe bază de acorduri cu alte forţe politice, cu alte curente de idei.

Acest punct de vedere ar putea să nu găsească primirea cea mai bună în rândurilc naționaliştilor. Ce am câştiga, ni se va spune, dintr-o soluție dc compromis ? Oare nu se alterează caracterul fenomenului ? Îngrijorările, trebuie să recunoaştem, sunt legitime, dar ele se vor risipi de îndată ce vom preciza cadrul şi condițiile acestei tovărăşii de viitor.

Coaliția la care ne gândim nu e alcătuită din figuranții de moment ai istoriei. Nu înțelegem să "salvăm" naționalismul, alipindu-1 de un complex fugitiv al ei, care să dăuneze apoi structurii sale de bază. Formula la care ne gândim reprezintă o sinteză a spiritului european, o selecție a experiențelor de viață, prin care au trecut toate popoarele continentului nostru. 2000 de ani de istorie europeană ne îngăduie să privim în urma noastră şi să descoperim care sunt suporturile ei principale, care sunt coloanele ei de susținere, care sunt premisele ei valabile. Procedând la această largă defalcare a spiritului european, din panorama trecutului se desprind trei factori de importanță vitală pentru destinul civilizației noastre : **Creştinismul, Democrația şi Naționalismul.**

Identificarea lor coincide din orice punct de vedere am porni cercetările. Dacă ne referim la realitățile istorice, constatăm cu ce insistență s-au impus aceşti trei factori în viața popoarelor europene. Întreaga lor dezvoltare e dominată de una sau de alta din aceste tendințe. A fost o perioadă în care creştinismul reprezenta forța determinantă în societate ; o alta, în care problema libertăților individuale a avut întâietate, asupra tuturor celorlalte inițiative de organizare socială, iar, în epoca noastră, naționalismul a depăşit ca interes pe ceilalți doi factori. Fiecare din aceste arhetipuri europene, activând singur în istorie, s-a afirmat prea mult pe sine însuşi, cu prea mare avânt, ca şi cum toate aspectele vieții s-ar fi reunit în el, încât rând pe rând au căzut în exagerări. Dar tocmai excesele ce le-a suferit omenirea de pe urma lor dovedesc cât e de adânc substratul din care au izbucnit la lumină.

Dacă luăm ca punct de plecare omul, cu necesitățile lui intrinseci, rezultatele nu diferă. Creştinismul, naționalismul şi democrația epuizează toată gama libertăților umane şi eliberează pe individ de toate sclaviile posibile şi imaginabile. Numai convergența lor, numai acțiunea lor simultană ridică pe om la rangul de persoană umană. Fiecare din aceşti factori reprezintă o revoluție spirituală, un act de eliberare a individului de sub jugul unor rânduieli tranzitorii, care îi împiedică dezvoltarea nestânjenită a facultăților sale creatoare : prin creştinism, s-a emancipat interior de sub stăpânirea păcatului, prin democrație, exterior, de sub dominanta claselor sociale, iar misiunea naționalismului este să-l elibereaze de sub tirania orgoliului național.

Dacă ne referim la raporturile logice dintre cele trei noțiuni, constatăm o perfectă îmbinare între ele. Încercarca de a gândi laolaltă aceste noțiuni nu numai că nu constituie o extravaganță, dar este singurul mod de a le înțelege cu claritate. Luate în accepțiunile lor nefalsificate, creştinismul, naționalismul şi democrația se cheamă una pe alta şi se sprijină reciproc. Esențial în această confruntare este să nu le considerăm prin prisma unor definiții superficiale, să nu tragem concluzii asupra lor dintr-un material insuficient studiat.

Să analizăm, mai întâi, relațiile dintre democrație şi naționalism, concepții care, de decenii, sunt prezentate ca excluzându-se una pe alta, ca fiind într-o duşmănie iremediabilă (un scriitor român naționalist, Aurel C. Popovici, a scris chiar o carte ca s-o demonstreze ; apărută la începutul veacului nostru, ea se intitula "Naționalism sau Democrație"). Sistemul de guvernământ democratic este o învenție care se adresează socialului, un produs al geniului omenesc, aplicat domeniului de organizare al colectivităților. Naționalismul nu este o tehnică, nu este o creație a intelectului nostru, ci o realitate dată, o stare de spirit a unui popor, care se revelează treptat conştiinței sale. Democrația serveşte ca mijloc de expresie a acestei realități nevăzute. Ceea ce se petrece în adâncurile sufleteşti ale unui

popor, variațiile conştiinței sale, amplitudinea şi tonalitățile ei diverse, democrația înregistrează şi valorifică. Sufragiul universal, parlamentul, legea sunt instrumente de expresie ale conştiinței naționale, evident, când nimic nu se opune funcționării lor normale. Dacă n-am presupune acest suport naționalist democrației, ce rost am atribui buletinului de vot ? La ce ar servi operațiunile electorale ? La exprimarea unei vagi şi nedefinite voințe cetățeneşti ? Această voință nu devine inteligibilă decât raportată la o anumită țară şi la un anumit popor. Există o opinie publică franceză, o opinie publică engleză, o opinie publică italiană, ceea ce corespunde la tot atâtea atitudini față de eveniment, la tot atâtea modalități de a rezolva problemele momentului, câte popoare sunt. Opinie publică înseamnă Naționalismul proiectat asupra unui fapt oarecare, asupra unui interes imediat al colectivității naționale. Ea se afla într-o perpetuă agitație şi chestiunile pe care le abordează sunt mereu altele. Dar observatorul atent va descoperi că reacțiile opiniei publice nu sunt întâmplătoare, că ele urmează o curbă proprie, care exprimă tocmai permanențele unui neam.

În loc de a asculta bătăile de inimă ale națiunii şi a merge în cadența lor, partidele au tendința să se substituie ei ca realități de sine stătătoare. Din organe intermediare, al căror rol este să colecteze multitudinea părerilor individuale, reducându-le la anumite tipuri de bază, ele tind spre o existență proprie, diluând reflexele conştiinței naționale şi falsificându-i sensul istoric de manifestare.

Cel de-al treilea element al sintezei politico-istorice de mâine transfigurează aceste valori, prelungindu-le în lumea adevărurilor eterne. Cum am arătat şi în capitolul închinat fenomenului naționalist, popoarele, ca să depăşească "naționalul", perioada agitațiilor externe, şi să intre în "naționalism", faza cunoaşterii de sine, trebuie să se dezbare de orgoliu, acceptând învățătura lui Christos. Ca să-şi întoarcă privirile de la acțiuni prădalnice spre interiorul lor, spre bogăția

nepieritoare a investițiilor divine, trebuie să recunoască mai întâi suveranitatea lui Dumnezeu.

Nu poate exista naționalism fără creştinism şi nu poate exista democrație animată de virtute, aşa cum o dorea Montesquieu, fără naționalism.

Enunțând aceste teze, noi nu afirmăm nicidecum că ele se vor realiza de la sine. Noi spunem doar atât : necesitățile generale ale popoarelor împing cursul istoriei în această direcție. Nu ca o mişcare ineluctabilă, ca un marş irezislibil al evenimentelor, în care noi nu credem, ci ca un dispozitiv creator al civilizației europene, lămurit în frământarea a două milenii de istorie. Sub ocrotirea acestor trei factori, se poate păşi cu încredere înainte, bătălia e angajată pe drumul cel bun, toate elementele strategice fiind întrunite ca rezultatele să nu decepționeze. Naționalismul, democrația şi creştinismul reprezință premisele unei istorii valabile. Dar forța care să le actualizeze şi să le facă să răzbească în lume se degajează din interiorul omului, din trăirile lui sufleteşti. Procesul colectiv e rezultanta a milioane de procese individuale. Istoria popoarelor poate fi brăzdată la un moment dat de anumite tendințe, dar ele nu vor birui de la sine, ci numai promovate de elanul indivizilor. Nu e de ajuns să constați că fenomenul a luat naştere, că evoluția lui este în curs, pentru ca şi succesul lui să fie asigurat. Ci trebuie să-1 serveşti clipă de clipă. Tendințele unei epoci reprezintă numai un material difuz, care poate să capete o formă istorică adecvată, dar poate tot aşa de bine să fie înstrăinat şi întrebuințat în altă parte, pentru scopuri mai puțin legitime. Aspirațiile de emancipare ale maselor muncitoreşti, de pildă, sunt o manifestare caracteristică veacului nostru. Dar cu aceeaşi materie primă se clădeşte socialismul, se clădeşte comunismul, naționalismul, sindicalismul, democrația creştină, ceea ce înseamnă că rezultatele variază după cuantumul energetic care se cheltuieşte pentru fiecare ideal politic.

A sosit momentul ca istoria să fie scoasă din stadiul tatonărilor şi al incoerențelor şi să fie orientată spre țeluri

prospective. Istoria nu este numai ceea ce a fost, ci şi ceea ce va fi. Ea înregistrează isprăvile popoarelor, dar le şi anticipează, în sens de creație continuă, de luptă zilnică pentru a-i imprima directive valabile.

*

Spiritele de formație practică nu se vor lăsa convinse de analiza expusă mai sus. Considerațiile de ordin istoric, subiectiv, logic şi metafizic, pot foarte bine să confirme valoarea complexului naționalism-democrație-creştinism, dar noi trăim într-o anumită epocă cu necesitățile şi preocupările ei concrete. Întrebarea este dacă treimea în discuție se dovedeşte eficace pentru criza care ne zguduie, dacă ea ne poate servi la ceva şi nouă, oamenilor de astăzi, care avem drama noastră. Cu alte cuvinte, naționalismul, creştinismul şi democrația să treacă împreună şi proba politicului, încercând să rezolve problemele contemporane.

În paginile care urmează, vom arăta că cele trei elemente constitutive ale civilizației europene pot fi eficace şi în domeniulpolitic, adică acolo unde evenimentele cer o soluție grabnică.

Omenirea e împărțită astăzi în două tabere, Estul şi Vestul, comunismul şi democrația. Acea faimoasă lozincă, a luptei dintre cele două lumi, abia acum îşi dezvăluie întreaga semnificație. Actualmente nu mai există nici o soluție intermediară între cele două blocuri ostile, nici un alt grup de forțe care să constituie o rezervă şi un refugiu pentru popoarele ce ar voi să rămână neutre.

Se petrece un lucru neliniştitor cu principiile democratice. Ele nu înregistrează succese în acest "tournoi" mondial, nu zguduie conştiințele, făcându-lc accesibile marilor decizii. Formula democratică a ajuns atât dc inofensivă şi inexpresivă, încât înşişi bolşevicii au adoptat-o din motive tactice, numind statele supuse dominației lor **democrații "populare" sau "progresiste"**. Un asemenea trucaj de poziții

presupune însă că se petrece ceva anormal în mentalitatea lumii occidentale, o răsturnare de valori, căci nimeni nu se încumetă să împrumute terminologia propagandistică a adversarului, atât timp cât mai posedă energii proprii. Confuzia devine avantajoasă numai dacă domneşte debandada spirituală în lagărul inamicului, în aşa măsură încât, acolo, noțiunile fundamentale s-au încurcat şi mulțimile sunt dezorientate. Niciodată bolşevicii nu s-au numit "fascişti", dar îndrăznesc să se cheme democrați, cu toate că detestă acest sistem de guvernământ şi luptă pentru nimicirea lui. Aceasta înseamnă că vocabularul democratic nu mai are suficientă priză asupra oamenilor, că şi-a pierdut din eficacitate, din forța probatorie asupra conştiințelor. Pentru aceeaşi rațiune, democrațiile occidentale se servesc mai bucuros de expresiile "anticomunism" şi "antibolşevism", când vor să-şi fixeze atitudinea față de Internaționala roşie, părându-li-se a fi mai pline de miez decât propria lor denumire.

În realitate, se face o mare nedreptate "democrației". Căci ea nu e altceva decât o tehnică, un mod de percepere a opiniilor şi, din acest punct de vedere, nici un alt sistem n-ar putea-o înlocui. Neputința semnalată nu aparține propriu-zis "democrației", care, în sine, e intangibilă, tocmai pentru că nu aderă la un conținut oarecare, ci priveşte societatea burghezo-capitalistă, asociată principiilor ei de guvernământ. A lupta pentru democrație nu e totuna cu a lupta pentru idealul burghez. Drepturile individului nu sunt identice cu abuzurilc capitalismului. Referințele apusului pentru un termen negativ indică cu precizie criza ideologică în care se zbat popoarele europene. Burghezo-capitaliştii simt golul din sufletele lor, îşi dau seama că n-au ce să opună comunismului, că idealul prosperității economice s-a sleit, şi, atunci, în lipsă de altceva mai bun, se definesc prin negație, zicându-şi "anticomunişti". Democrația nu poate fi opusă comunismului, căci o tehnică nu se poate măsura cu un ideal.

Cunoscând neantul interior al burgheziei, e legitim să ne întrebăm dacă bătălia în curs de desfăşurare poate fi purtată în numele unei negații, dacă agățându-se de o poziție defensivă, Occidentul e la înălțimea dificultăților prezente. Pentru a da un răspuns temeinic, trebuie să aruncăm privirile în tabăra adversarului, iscodind ce pregătiri se fac acolo, ce energii îi susțin moralul, ce structură are luptătorul bolşevic ? Nu reproducem decât o părere de circulație curentă, semnalând abnegația şi elanul revoluționar al luptătorului comunist. Abstracție făcând de obiectivul tenebros al acestei mişcări, partizanii comunismului sunt posedați de o fervoare de discipoli, citeşti în ochii lor o scăpărare de cremene, care nu iartă şi nu cunoaşte îngăduința. Cât priveşte armata sovietică, a arătat ce poate în bubuitul de tunuri de la Stalingrad. Imensitățile Rusiei şi ale Siberiei ascund secrete de război nebănuite de statele majore aliate, dar cele mai mari surprize Ie rezervă apusului sufletul oamenilor care mâine vor invada Europa.

Ce contrapondere spirituală, ce mobilizare de energii vor opune popoarele europene acestor formidabile zăcăminte de ură acumulate de zeci de ani în sufletul câtorva generații ? Idealul burghez, aşa cum a devenit de pe la sfârşitul veacului al XIX-lea, e static şi anti-eroic. El cultivă virtuțile minore, iar dacă poartă grija şi de soarta statului e numai cu gândul să fie salvatc interesele individuale. Cum se va despărți această lume, care nu are altă preocupare decât să achiziționeze bunuri şi să le consume în linişte, de satisfacțiile unei vieți îmbelşugate, pentru a se arunca în văpaia unui război de proporții apocaliplice ? Un război care se adresează omului ca entitate a istoriei, care cere sacrificiul total al individului, renunțarea la toate bunurile personale, pentru a da toată măsura vitejiei, elanului şi dezinteresării ?

Indivizii care îşi epuizează forțele în agitații cotidiene nu pot să priceapă aceste avertismente ale destinului. Când totuşi îi cuprind neliniştile, îşi potolesc îngrijorările, invocând superioritatea tehnică a Apusului. Aceste speculații nu sunt

lipsite de fundament, dar şi de o anumită doză de naivitate, când ne gândim la masele de oameni care, dincolo de cortina de fier, zi şi noapte făuresc armele distrugerii. Presupunând totuşi că avansul industrial al Occidentului se va menţine încă un timp oarecare, nu interesează oare şi calitatea oamenilor care vor mânui armele ieşite din fabrici ? Se pot înarma braţele şi dezarma, concomitent, sufletele ?

Însuşi Planul Marshall nu este decât un expedient al problemei. Ajutorul american poate să întârzie procesul de pătrundere a comunismului în Europa apuseană, dar nu-1 va slăbi niciodată până la punctul de a-1 face neprimejdios. Nimeni nu tăgăduieşte, comunismul se dezvoltă de predilecţie într-un mediu social bântuit de mizerie, dar ar fi naiv şi absurd să se spere exclusiv într-o dezlegare de acest gen a situaţiei. După zeci de ani de educaţie politică neîntreruptă, s-a ajuns la o stabilizare a mentalităţii comuniste în pătura de jos, la o cristalizare, independent de condiţiile materiale ale vieţii. Ele se pot îmbunătăţi, pot deveni chiar excelente, dar nu vor schimba sensibil felul de a gândi al muncitorului. Există un puternic curent comunist chiar în pătura muncitorească cu un standard de viaţă egal şi chiar superior micilor burghezi. Căci omul "nu trăieşte numai din pâine", ci îi trebuie şi hrană spirituală. Muncitorul de astăzi vrea ceva mai mult decât un salariu mai bun. Cere o consideraţie mai mare, o egalitate pe plan moral, o grijă de fiinţa lui interioară, şi această împlinire crede el că o poate găsi în comunism. Comunismul speculează mizeria socială, dar el a depăşit faza în care putea fi combătut exclusiv pe terenul său. Bunăstarea materială propusă de americani Europei poate stingheri pentru moment planurile comunismului, dar el va trece din nou la ofensivă, la cel dintâi semn de criză economică a statelor occidentale sau de şovăire în măsurile lor de protecţie. Puterile occidentale să nu confunde efectele binefăcătoare ale acestei transfuzii de sânge, aplicate în extremis unui bolnav, cu însănătoşirea lui reală.

Fără a tăgădui valoarea imensă a ajutorului american, e necesar totuşi să fie privit cu mai multă circumspecție, pcntru a nu-1 expune eşecului, atribuindu-i virtuți şi speranțe care nu îi sunt proprii. Planul Marshall acordă un moment de răgaz Europei, dar nu reface vigoarca sufletului ei devastat. Pentru ea rezultatele Planului Marshall să nu se iroseasca zadarnic, trebuie să se pornească concomitent o ofensivă spirituală, o campanie de lămurire şi dinamizare a sufletului european.

*

Cu toatc că se recunoaşte caracterul ideologic al încordării actuale dintre Est şi Vest. se persistă totuşi în greşeala de a se menține întreaga luptă într-un climat defensiv. Comunismul reprezintă o ideologie în marş, o doctrină revoluționară, şi el nu poate fi combătut decât de o forță cel puțin tot atât de dinamică şi hotărâtă. Dacă s-ar face un plebiscit european, fără îndoială că cea mai mare parte din locuitorii continentului nostru s-ar declara împotriva comunismului, dar ceea ce se înțelege prin asta este mai mult un anticomunism pasiv, fără aderențe interioare, fără accentul marilor decizii. Aşa cum se înfățişează astăzi tineretul european, cu lipsa lui de preocupări mai înalte, cu vidul spiritual ce-1 manifestă ostentativ, nu poate decât să eşueze lamentabil în fața tineretului comunist, fanatizat şi gata de război.

Iată de ce democrațiile apusene, sărăcite de vechiul lor conținut, de origine burghezo-capitalistă, trebuie să facă apel la un element compensator, la experiența şi capacitatea de luptă a mişcărilor naționaliste. Comunismul, această revoluție fără ideal constructiv, trebuie atacat în absurditatea lui doctrinară, dezvăluind cursele ce le întinde sufletelor neavertizate. Şi atunci, dacă aceasta este singura cale de a disloca Comunismul din istorie, cum s-ar putea renunța tocmai la contribuția acelor care îi cunosc mai bine ființa, care 1-au demascat şi combătut fără întrerupere, de la naşterea lor politică ?

Alianța dintre naționalism şi democrație, cum am arătat, se bazează pe afinitatea lor de principiu, dar cu egală energie e indicată şi de momentul actual al politicii internaționale. Dacă e ceva ca să ne mire, apoi nu este acordul ce s-ar încheia între ele, ci întârzierea care se observă în realizarea lui. Numai minți întunecate sau răzbunătoarc ar putea refuza participarea la acest act de reconciliere a sufletului european, cu consecințe salutare pentru viitorul civilizației noastre. După agresiunea comunistă din Coreea, lumea occidentală a fost prinsă de febra înarmărilor. După multe şovăiri, pericolul comunist a fost în sfârşit recunoscut. Se reiau vechile alianțe şi se încheie altele noi. Un singur lucru nu e destul dc atent examinat în planurile de apărare ale Europei : starea de spirit a popoarelor chemate să înfrunte mâine bolşevismul. Națiunile europene sunt contaminate de defetism. Ai impresia că însuşi instinctul lor de conservare nu mai funcționează normal, pentru că nu sesizează îndeajuns primejdia mortală care le amenință. Fiecare națiune se leapădă de povara unui eventual război şi ar vrea, dacă se poate, să-1 încredințeze altora. O victorie fără sacrificii - obținută pe căi miraculoase, printr-o intervenție de ultima oră - iată ceea ce aşteaptă ele în fond. Această stare de spirit este generală. Comunismul nu e atât de puternic prin ceea ce reprezintă efectiv, cât mai ales prin enormul contingent al acelora care se sustrag de la o rezistență tenace. Problema principală a strategiei occidentale este de a înarma sau nu Germania, de a încadra sau nu Spania în pactul Atlanticului, de a face sau nu din Franța pivotul principal al apărării, de a mări sau a nu mări numărul diviziilor italiene. Toate aceste proiecte sunt necesare, dar, dacă, concomitent cu eforturile înarmării, nu se duce şi o acțiune viguroasă de trezire a energiilor spirituale ale popoarelor europene, valoarea angajamentelor lor militare e în primejdie să scadă catastrofal. Numai din bravi cetățeni se poate constitui o armată vitează. Când mentalitatea mulțimilor e minată de îndoieli, e firesc că şi armatele să reflecte aceeaşi detestabilă stare de spirit. E mult mai important, pentru izbânda planurilor

de apărare ale Europei, să se ştie dacă în Germania, în Franța, în Italia, în Danemarca, în Belgia etc., s-a realizat sudura interioară a națiunii, căci numai în aceeaşi măsură va creşte şi potențialul lor de luptă. Un război de proporțiile celui ce se anunță nu poate fi dus pe bază de partide, numai blocul națiunilor poate să iasă în întâmpinarea inamicului. E o absurditate să fie eliminată din luptă tocmai partea cea mai viguroasă a națiunii şi aceea care este mai mult angrenată în evenimentul zilei : naționaliştii. Războiul împotriva Rusiei - dacă izbucneşte - nu va fi un război de tip capitalist, ci un război naționalist.

Se cunoaşte cine întreține această atmosferă de duşmănie între naționalism şi democrație. Bolşevicii au profitat cu mare măiestrie de amintirile întunecate ale războiului. Orice individ sau grupare politică ce sunt călăuzite de un patriotism luminat şi luptă pentru crearea unui front unic al forțelor anticomuniste devine automat în propaganda lor "nazist" sau "fascist". Ori de câte ori popoarele din apus încearcă să-şi lege rănile trecutului, să-şi refacă unitatea națională, grav zdruncinată de pe urma celui de-al doilea război mondial, de atâtea ori oficinele de propagandă ale Kominformului agită spectrul reînvierii naționalismelor de tip agresiv. Şi trebuie să o spunem că ei izbutesc în mod regulat să tulbure atmosfera internațională şi să împiedice revenirea la o viață politică normală. Adevărul este că împrejurările s-au schimbat atât de mult în ultimul deceniu, încât puterea industrială predominantă pe glob va găsi întotdeauna mijloace ca să prevină reînarmarea țărilor care ar mai nutri gânduri de revanşă sau de dominație mondială. Chiar dacă ar mai exista naționalişti în Germania, căci de această țară e vorba în primul rând, preocupați de ideea reînvierii regimului hitlerist, o împlinire aievea visului lor nostalgic e dincolo de limita imaginabilului. Intenția lor, dacă se va concretiza cândva în domeniul politicii active, nu va avea decât efecte negative ; ele ar furniza material de agitație comuniştilor şi ar îngreuna procesul de unificare a forțelor europene. Dar pe planul realităților obiective, aceste tendințe vor ieşi mereu înfrânte. Mai

vătămătoare decât propaganda directă a **internaționalei comuniste**, care poate fi în cele din urmă dejucată, cunoscându-i-se originea şi intențiile, este acțiunea de infiltrare a bolşevicilor în rândurile democrațiilor. O imensă coloană a cincea bolşevică populează lumea politică a Apusului. Ea constituie un fel de prelungire subterană a Kremlinului şi, lucrând în umbră, maşinațiile ei sunt mult mai primejdioase decât acțiunile Polit-biroului. Cea mai bună dovadă e atitudinea bizară a democrațiilor apusene în timpul şi după sfârşitul celui de-al doilea război mondial, linia de prudență excesivă ce-au adoptat-o în toate contactele cu Sovietele : concesiunile enorme ce s-au făcut la Teheran, Yalta şi Potsdam, trădarea vechilor aliați, părăsirea Europei răsăritene, predarea fără luptă a Chinei şi lipsa unei reacții sistematice contra presiunii sincronizate a partidelor comuniste din întreaga lume.

Una din temele favorite de agitație ale acestor forțe invizibile - care, până mai ieri, când războiul se purta contra puterilor Axei, erau de o intransigență sălbatică - este că un al treilea război mondial ar fi tot atât de dăunător şi învingătorilor, pentru că, din tot ce a clădit civilizația umană de milenii, n-ar mai rămâne decât un morman de ruine. Alarma care se dă e departe de a servi unor scopuri umanitare ; ceea ce se urmăreşte înainte de toate este să se împiedice cristalizarea unei atitudini categorice a lumii apusene față de Rusia Sovietică. Toată lumea e de acord că un al treilea război mondial ar fi cea mai rea dintre catastrofe, dar a cui e vina că omenirea a ajuns la această scadență dramatică a existenței sale ? În 1945, Aliații aveau încă prilejul, cu concursul cercurilor conducătoare național-socialiste - şi acesta era cel mai mic rău - să alunge pe ruşi din Europa, printr-o schimbare de front a armatei germane. Germania, slabită, n-ar mai fi putut exista ca forță totalitară. Rusia Sovietică ar fi încetat să mai fie. Între anii 1946-1947 nu era nevoie de război, ci de o atitudine energică din partea Statelor Unite, pentru ca Rusia să se cumințească, retrăgându-şi armatele înapoia vechilor ei frontiere. Bomba atomică inspira pe

vremea aceea o teroare sacră. De ce nu s-a ținut seama de avertismentul rostit de Winston Churchill, la Fulton ? De ce i s-au acordat Rusiei toate facilitățile de timp şi mijloace ca să-şi creeze o industrie atomică ? Iar acum, după ce sistematic s-a renunțat la orice măsura de prevedere, li se propune popoarelor ce se mai bucură de scutul libertății, să se resemneze la o pace nesigură, să-şi abandoneze viitorul în mâinile unor oameni fără scrupule, care nu nutresc alte gânduri decât să-şi vadă magaziile încărcate de arme pentru a se năpusti într-un iureş final asupra lor.

Se crede oare că, prelungindu-se "sine die" incertitudinile momentului, se măresc şansele unei păci durabile ? Există numai două modalități de a evita războiul : sau lumea apuseană îşi recunoaşte neputința şi se oferă bucată cu bucată Molohului sovietic, sau să se aştepte din partea lui Stalin o întoarcere la sentimentele creştine. Dar, cu această ultimă alternativă abordăm domeniul miracolelor, unde singur Dumnezeu poate să ne învrednicească cu un răspuns.

Când am subsumat conflictul actual ideologicului, am spus prea puțin. O controversă socială, o dispută filosofică, o ciocnire de cenaclu literar pot tot atât dc bine să devină conflicte ideologice. Bătălia care s-a încins astăzi pe toată suprafața globului implică un sens mai adânc decât divergențele mai sus semnalate, o depăşire a umanului şi o ancorare în religios. Dincolo de interesele popoarelor, de libertățile lor naționale amenințate, ea este angajată şi pe planul finalităților metafizice. Aspectul actual al luptei este mai degrabă al unei răfuieli universale, al unor zaruri aruncate pentru toate valorile cunoscute nouă, începând de la cele mai modeste, acelea care îmbrățişează viața zilnică a individului, până la înălțătoarele revelații divine.

Bolşevismul nu este un fenomen explicabil pe bază de analogii istorice. Asemănarea cu Genghis-Han sau cu alte tipuri de imperialisme devastatoare nu aduce nici o clarificare subiectului. Aceste evocări sunt mai de grabă false indicatoare,

anume scoase în evidență ca să rătăcească sufletul popoarelor. Bolşevismul este imperialismul negației, al forțelor demonice care asaltează pământul. Triumful lui ar însemna năruirea tuturor speranțelor de răscumpărare ale istoriei. Ofensiva răsăritului este ofensivă de smulgere a persoanei umane din sfera grației divine.

De vreme ce din partea comuniştilor se izbeşte în misterul creației şi războiul ce-1 poartă e de fapt îndreptat împotriva lui Dumnezeu, din partca Apusului trebuie să se dea o replică de egală valoare. Conducătorii popoarelor trebuie să se ridice la aceeaşi viziune universală, nepierzându-se în controverse mărunte, politico-economico-sociale. Aceste contingente ale vieții au locul lor în ansamblul operațiunilor, dar, oricât ne-ar asedia prezența lor, nu trebuie să se uite nici o clipă că bătălia se dă pe esențele ultime ale lumii. Participarea creştinismului e reclamată de amploarea strategică a bătăliei.

Creştinismul este un punct de convergență al tuturor idealurilor omeneşti. Dacă până acum li s-a iertat oamenilor să-i renege binefacerile, considerandu-1 o afacere privată a individului, astăzi numai forțele lui ne mai pot salva. Răul se afirmă cu atâta vehemență în lume, încât numai apariția stindardelor lui Hristos poate să împiedice puterile întunericului de a cuprinde întregul pământ. Victoria Apusului e nesigură, atâta vreme cât nu vom arunca în luptă marile rezerve de energie pe care le adăposteşte cerul nostru interior.

De pe câmpul de bătălie din Spania, unde Ion Moța* lupta pentru apărarea lui Christos, el adresa această rugăminte celor rămaşi acasă : "Ceasul de azi e un ceas greu. De împlinirea datoriilor noastre, în acest ceas, atârnă faptul că rândurile viitoare de oameni, copiii, nepoții şi strănepoții noştri să se bucure ori apoi să plângă în ziua Naşterii Domnului".

** Ion Moța, întemeietor al Mişcării Legionare, căzut în războiul civil din Spania, în lupta împotriva comuniştilor. Cuvinte luate din Testamenul său. p.27.*

"Să nu lăsăm pe urmaşii noştri să piardă binefacerile sufleteşti ale Naşterii Mântuitorului. Să nu Ie lăsăm o țară fără Biserici, fără icoane, fără ocrotirea mâinii lui Dumnezeu. Să nu lăsăm copiilor noştri o viață în care vor fi pierdut pe Christos."

VII

NAȚIUNI, SAU MASE SOCIALE ?

În cartea lui devenită celebră, *La Democratie en Amerique,* scriitorul francez Alexis de Tocqueville, propunându-şi să lămurească fundamentele revoluției democratice, ajunge la concluzia că existența reală a democrației nu începe cu Revoluția Franceză, că originile fenomenului sunt mult mai îndepărtate, trebuind căutate chiar din Evul Mediu. Revoluția Franceză este un episod important al ei, dar nici cel dintâi şi nici cel de pe urmă. Democrația, după Tocqueville, se caracterizează printr-o mişcare de egalizare a indivizilor în cadrul statului, de nivelare a claselor sociale, şi această alunecare a istoriei spre păturile neprivilegiate se observă încă din timpul Cruciadelor. Procesul de aliniere politică şi socială a indivizilor a continuat să se afirme cu o intensitate sporită şi după Revoluția Franceză. El s-a adâncit în cadrul națiunilor însingurate, dar s-a şi extins, atrăgând în orbita lui, rând pe rând, toate popoarele lumii. Mişcarea de egalizare pare înzestrată cu o forță de propagare universală, căci nici o putere omenească nu o poate abate de la cursul ei.

Spirit profund religios, Tocqueville vedea în acțiunea de netezire a istoriei mai mult decât un fapt de dimensiuni omeneşti : o poruncă Dumnezeiască, un suflu care bate din cer, indicând încotro trebuie să se îndrepte destinul popoarelor.

Sinteza istorică a lui Tocqueville şi-a păstrat până astăzi intactă valabilitatea. Ea a fost atât de exactă în prezentare, încât a încetat de a mai fi propriu-zis o prognoză. Ideea egalitară nu numai că şi-a continuat marşul ei victorios de când Tocqueville şi-a formulat teoria, dar se apropie de punctul ei dc saturație, de

momentul în care se va epuiza însuşi rezervorul uman din care își trage puterea.

De la el încoace, problema a preocupat pe numeroşi scriitori şi gânditori ai epocii noastre. Dintre cei mai vechi, Auguste Comte, Hegel şi Nietzsche, dintre cei mai noi, Ortega y Gasset, Huxley şi Jaspers au analizat prefacerile ce le-a suferit societatea sub influența spiritului plebeu şi au dat alarma asupra dezechilibrului care o amenință din cauza ridicării grabnice a nivelului său istoric. Cu deosebirea că nu se mai vorbeşte acum atât de mult de vasta panoramă a fenomenului, înfățișată cu atâta măiestrie de Tocqueville, cât mai ales de produsul lui imediat, de grupele sociale care au beneficiat de pe urma dezvoltării sale. Acum intră în circulație şi noțiunea de “masă", pentru a sublinia caracterul de invazie pe care 1-a luat apariția mulțimilor pe scena istoriei. Pe vremea când Tocqueville şi-a scris cartea, contingentele pe care le vărsa poporul în cadrul statului nu erau atât de numeroase, dar, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu progresele tehnicii şi industrializării, s-a accentuat şi migrația mulțimilor de la sat la oraş. Milioane de ființe sunt smulse din rosturilc lor străvechi pentru a servi ca mână de lucru noilor întreprinderi. Tehnica, unită cu capitalul, au grăbit într-o măsură incomparabil mai mare decât Revoluția Franceză procesul de nivelare a claselor sociale.

"Masa" mai are şi altă semnificație. Termenul a fost împrumutat din ştiințele fizice, unde se referă la comportamentul uniform al materiei, la reacția cantitativă a fenomenelor naturii. Întrebuințarea lui în domeniul socialului arată că s-a avut în vedere o analogie de situații. Şi masele populare s-ar înfățișa cu o fizionomie nedefinită, care le apropie de o masă fizică. Indivizii care le compun se aseamănă atât de mult în gânduri, atitudini, gusturi şi plăceri încât par repetiția aceluiaşi clişeu psihologic. Fiecare reproduce un stil de viață anonim, o mentalitate care nu e a lui, ci a grupului din care face parte.

Mulțimile răzlețite ale unui popor, de prin sate şi cătune, nu sunt mase. Un țăran aparține unei ierarhii sociale bine

stabilite. Lumea în care trăieşte el reprezintă un cosmos uman aparte, cu obiceiurile, tradițiile şi structura lui specifică şi, în acest mic univers social, reprezintă şi el ceva, un nume, un destin, un loc în societate. Societatea în care trăieşte se interesează de existența lui şi el, la rândul său, influențează viața tuturor. Transplantat la oraş, acelaşi țăran îşi pierde personalitatea socială şi devine un adaos numeric, o ființă amorfă. Trebuie să facem deosebirea, aşadar, între mulțimile unui popor, cu rânduielile lor sociale de mii de ani, şi masele unui popor, care provin din dezmembrarea şi nivelarea celor dintâi. Din sufletul individului dezrădăcinat de la vatra strămoşească, se scurge treptat substanța care îl diferențiază şi se înmulțesc în schimb influențele care-1 fac egalul tuturor care, provenind dintr-un mediu uniform, uniformizează şi viața indivizilor asupra cărora se exercită.

*

Tocqueville, ca şi toți gânditorii la care ne-am referit mai înainte, nu fac operă de speculație pură. De la ştiință trec în etică şi politică. După părerea lor, se pare că se poate interveni în evoluția maselor, pentru a corecta formele lor dezordonate de manifestare. Toți sunt de acord că masele au devenit un factor important al istoriei şi nu mai pot fi ținute în carantină la periferia societății. Dar tot ei se întreabă cu îngrijorare încotro se va îndrepta acest plus de vitalitate al popoarelor, scormonită de apariția tehnicii ? Căci efluviile de energie ale popoarelor pot servi tot atât de bine la făurirea unei epoci istorice de o rodnicie şi distincție nemaicunoscută până acum, sau, dacă vor fi lăsate să se dezvolte la întâmplare, fără o conştiință premergătoare a obiectivelor dc înfăptuit, vor determina biruința mediocrității, dând lovitura de grație culturii europene.

Din nenumăratele soluții care se oferă spiritului pentru a dezlega criza actuală a societății, una singură e valabilă, aceea care şi-a luat ca piedestal realitățile. Din ignorarea lor, din considerarea lor parțială, se nasc soluți incomplete sau total

lipsite de eficacitate. În cazul de față, fiind vorba de un fapt istoric, trebuie să ne orientăm după entitatea creatoare de istorie, după factorul care serveşte ca suport permanent al manifestărilor ei. Cine face istoria ? Ce forță, ce organism acționează resorturile ei ? Ne gândim la istoria concretă, istoria care poate fi reperată cu mijloacele minții noastre, lăsând la o parte chestiunea unei intervenții supranaturale. Problema care se pune este, aşadar, de a descoperi subiectul creator de istorie. Şi, ca să nu ne îndepărtăm de la terenul în care ne-am angajat, să vedem dacă nu cumva masele ne oferă cheia explicativă a istoriei, dacă nu dețin ele perspectiva ultimă a evenimentelor sau, dacă această chemare le este interzisă, spre ce realități dc grad superior ne conduc ?

Se speculează enorm asupra maselor, se reliefează, ca un fel de vină, caracterul lor anonim, amorf şi iresponsabil, dar se pune mai puțin preț pe ceea ce le separă, pe diferențierile care întrerup din loc în loc întinderea lor uniformă. Nu există o masă omogenă de oameni pe suprafața pământului, o masă care să prezinte aceleaşi proprietăți, de oriunde am lua materialul de probă, din China sau America, din Africa sau Europa. Noțiunea dc masă trebuie amendată, aşadar, reconsiderată, specificându-se că este vorba de mase "naționale", de masele unui popor oarecare. Aceasta nu ne impiedică să concepem masa şi în afară de particularitățile naționale, ca un concept aparte, dar nici nu trebuie să împingem abstracțiile atât de departe încât să anuleze realitățile.

Multitudinea națională a maselor se explică prin originea lor. Masele, înainte de a fi devenit mase, au zăcut în spațiul biologic şi istoric al unei națiuni. Ele se desprind din sfera interioară a unui popor şi vin pe lume însemnate cu sigiliul său etnic. Ele nu sunt entități autonome, ci reprezintă un stadiu în dezvoltarea popoarelor, o modificare a substanței naționale. Masele nu pot fi rupte de națiune, căci ele nu sunt altceva decât națiunea într-o desfăşurare mai largă de forțe. Masele continuă să rămână şi să acționeze în istorie ca mase "naționale".

Masele ne conduc spre națiuni. Mase monolitice, fără nici o specificație națională, nu există nicăieri pe lume. N-a apărut încă specia umană "anațională", un individ care să nu fie nici român şi nici grec, nici francez şi nici englez, iar, dacă totuşi întâlnim pe undeva un astfel de specimen, trebuie să-l catalogăm printre curiozități. Masa germanică poate să semene în multe privințe cu masa galică, dar, în felul lor de a gândi şi concepe realitățile, vor precumpăni întotdeauna elementele care provin din sfera națiunii. În momentele decisive, glasul care se ridică din adâncurile unui neam se va dovedi mai tare decât nihilismul aparent al maselor.

Apariția maselor indică doar atât : că popoarele au intrat într-o nouă fază de realizare, că serii considerabile de indivizi ies din inerția lor milenară, favorizate de tehnică şi industrie. Dar întotdeauna e vorha de o revoluție care se petrece pe platforma națiunilor. Cele care câştigă sau pierd nu sunt masele, care nu sunt înzestrate cu finalități proprii, ci națiunile. S-au petrecut şi în alte epoci istorice schimbări sociale care au afectat soarta a numeroase popoare şi a întinse regiuni de pe glob, dar, la rândul lor, schimbările acestea "s-au schimbat" şi ele, în vreme ce națiunile care au suferit aceste transformări dăinuiesc până astăzi. Feudalismul a îmbrățişat pe vremuri viața întregii Europe, revoluția democratică a avut aceleaşi repercursiuni generale, dar nici una şi nici alta din aceste structuri sociale n-a devenit terminus-ul istoriei. Masa e un fenomen social tot atât de general. Dar dacă începe epoca maselor, aceasta nu înseamnă că s-a încheiat epoca națiunilor, căci un succedaneu, un fenomen de grad secund, nu se poate substitui fenomenului principal, aceluia de la care îşi trage existența.

Istoria e teatrul luptelor, pasiunilor, frământărilor ce se produc între națiuni. Climatul în care se dezvoltă națiunile se modifică neîncetat, sub influența unor valori supranaționale : marile religii, marile filosofii, marile descoperiri ştiințifice, marile zguduiri istorice şi marile cataclisme din natură. Dar aceşti factori de natură spirituală sau materială constituie numai

o rețea de împrejurări exterioare națiunilor, care le schimbă ambianța, le pun noi probleme, fără a se putea substitui vreodată existenței lor. Aceste forțe acționează din afară, în vreme ce popoarele își plăsmuiesc destinul din interiorul lor. Dealtfel, marile curente de idei nu se adresează indivizilor singuratici, ci națiunilor. Abia după ce națiunile și-au însușit aceste idei, a început răspândirea lor în lume. Care sunt datele triumfale din istoria bisericii creștine, dacă nu datele la care s-au încreștinat popoarele europene ?

Astăzi lucrurile s-au schimbat, cum pretind unii ? Națiunile sunt condamnate să dispară și secolele viitoare nu vor mai cunoaște aceste entități sociale ? Forțele conjugate ale tehnicii și masei vor distruge tiparele naționale și intreaga umanitate va lua un aspect uniform ?

Aceste sumbre prevestiri se dovedesc total lipsite de fundament. Să trecem în revistă câteva fapte. Oare secolul al XIX-lea, secolul civilizației tehnice și al apariției maselor, nu și-a adăugat și faima de a fi fost și "secolul naționalităților" ? Nu datează din această epocă unitatea politică a Germaniei, a Italiei, a României, a Bulgariei, a Serbiei și a Greciei ? Dar de atunci încoace a încetat această mișcare ? Nu s-au creat alte națiuni după primul război mondial ? Polonia, Cehia, Estonia, Lituania ? Și mișcarea aceasta nu merge înainte, nu s-a întins și la alte continente ? Nu s-au creat sub ochii noștri, statele naționale asiatice ? Filipinele, Burma, Industanul, Pachistanul, Indochina, Libanul și Siria ? Înșiși evreii, lipsiți de două mii de ani de căminul lor național, și-au creat un stat propriu. Nu infirmă aceste întâmplări extraordinare toate profețiile negre, care se rostesc pe socoteala națiunilor ? Unde sunt semnele lor de pieire, când și triburile încep să se scuture din amorțeala lor de milenii ?

Parafrazându-l pe Tocqueville, care credea în propagarea universală a fenomenului egalitar, atribuindu-i o origine supranaturală, mișcarea de deșteptare națională a popoarelor nu

este universală şi irezistibilă, şi nu pare şi ea călăuzită de o mână divină ?

La această înflorire neobişnuită a spiritului naţional nu puţin a contribuit şi tehnica. Tehnica, factor de nivelare, se adevereşte a fi şi un factor de diferenţiere. Fără posibilităţile moderne de producţie şi circulaţie, e dificil să ne imaginăm că popoarele asiatice ar fi ajuns atât de repede în stadiul conştiinţei de sine. Nu le-au oferit înşişi europenii armele spirituale şi materiale cu care să se revolte împotriva dominaţiei lor şi să-şi câştige independenţa ? Dar cu tot rolul considerabil ce-i revine tehnicii în viaţa omului modern, ar fi absurd să ridicăm acest factor, apărut abia în timpul din urmă, la valoarea naţiunii.

*

De vreme ce naţiunile crează istoria, înseamnă că toate problemele contemporane, stat, cultură, tehnică, uniuni continentale, planuri economice, trebuie să fie readuse în cadrul naţiunii şi soluţiilc lor privite ca o prelungire a perspectivei naţionale. Problema masei nu poate fi nici ea dezlegată, ignorând existenţa şi necesităţile naţiunii.

Mai întâi, trebuie să ne dezobişnuim a privi masele ca o calamitate a epocii noastre. Apariţia maselor e un fenomen normal al istoriei. Tehnica n-a făcut altceva decât să grăbească ritmul de desfăşurare al procesului, dându-i un caracter de tumult, de invazie, dar nu stă nici la originea lui şi nici nu-1 condiţionează. Ea este un accident în irezistibila mişcare de nivelare a societăţii. Chiar fără intervenţia brutală a tehnicii moderne, s-ar fi produs mişcarea maselor, căci era înscrisă în ordinea imanentă de realizare a naţiunilor. Tendinţa egalitară zace în nelinişte a creatoare a naţiunilor, în izvoarele cele mai profunde ale vitalităţii lor. Şi este specific europeană. E religia creştină care, cu viziunea ei universală, a îngăduit naţiunilor europene să ofere istoriei tributul total al forţelor creatoare. Mişcările analoge din Asia şi Africa sunt numai reflexele marilor întâmplări de pe pământul Europei.

Masele, pătrunzând în Agora, nu fac altceva decât să-şi ia în primire locul ce li se cuvine de când s-a deschis prima pagină a istoriei. Nu e deloc normal ca o pătură subțire din populație să conducă destinele unui neam, iar restul, milioane şi milioane de ființe, să trăiască la periferia statului. Națiunile limitate la această slabă participare istorică se află într-un stadiu incomplet de dezvoltare. Normal este ca ansamblul națiunii să se întrețină activ şi conştient cu toate problemele ei vitale. O națiune este cu atât mai puternică cu cât baza ei de creație este mai largă, cu cât un mai mare număr de cetățeni se interesează şi se sacrifică pentru idealurile ei.

Ce este mişcarea egalitară a lui Tocqueville, dacă nu efortul repetat al națiunilor de a se descoperi pe ele însile ? Diversele ei peripeții marchează fazele de dezvoltare ale conştiinței active ale unui popor. Progresia egalitară este progresia forțelor lui creatoare. Din masa oamenilor fără istorie, se desprind treptat grupuri de indivizi care îşi reclamă drepturile la făurirea destinului național. Revoluția Franceză a deschis o spărtură largă în edificiul statului, tehnica şi capitalismul au distrus şi ultimele îngrădiri ale vechii ordini sociale, transformând curentul egalitar într-un adevărat torent. Procesul nu e încheiat. El se va adânci până ce separația artificială dintre popor şi națiune va dispărea cu totul.

*

Dacă e ceva care trebuie să ne alarmeze, apoi nu este multitudinea de oameni care intră în istorie, ci incapacitatea vechii clase conducătoare de a înțelege semnificația fenomenului. În definitiv, clasa burghezo-capitalistă, pe de o parte, cu principiile democratice, pe de alta cu realizările tehnice, a izgonit pe oameni din aşezările lor străvechi şi i-a azvârlit în zgomotul străzii şi uruitul maşinilor. Ei sunt responsabili dacă toată această lume cuminte şi aşezată de la sate s-a precipitat spre oraşe. Atunci tot ei trebuia să prevadă şi deplasarea de mentalilate care urma inevitabil să se producă în

sânul acestei populații dezrădăcinate. Criza societății contemporane nu este atât de mult provocată de apariția maselor, cât e datorată spiritului întârziat al păturii conducătoare, care n-a adaptat statul noilor situații. A azvârli răspunderea pe mase, înseamnă a deplasa vinovățiile acolo unde ele nu pot fi nicidecum căutate.

Masele reprezină o primejdie numai în măsura în care lipseşte o elită. Indivizii care alcătuiesc aceste mase dezrădăcinate se găsesc într-un moment critic al existenței lor, într-o fază de tranziție, şi, pentru a trece acest examen, au nevoie de un sprijin. Sarcina elitei este să îmbrățişeze cauza maselor şi prin înțelepciune şi răbdare, să le facă iarăşi folositoare națiunilor. Masele s-au rupt din ordinea străveche care a domnit până atunci în societate, dar nu s-au rupt de spiritul națiunilor, pe care continuă să-1 servească şi în noile condiții de viață. Impulsul lor natural le împinge să se reconstitute în cadrul națiunii. Elitele care îşi însuşesc acest program nu forțează realitățile şi nu pretind lucruri opuse tendințelor generale ale maselor, sunt înainte mergătoarele unei acțiuni care, neprecizate în obiective, preexistă în sufletul lor.

Cum vechea elită nu mai corespunde acestor cerințe, înseamnă că dezlegarea crizei contemporane nu este posibilă decât în măsura în care va apărea o nouă elită. Noua elită va fi favorizată din punct de vedere al selecției, căci baza ei de recrutare se întinde acum pe întreaga populație a unei țări. Din milioane de indivizi care participă la viața politică, e de presupus că se vor diferenția mai multe valori decât din acea pătură subțire de cetățeni, care conducea până acum destinele unui neam. O elită se constituie însă în jurul unui ideal, al unei axe doctrinare. Nu există elită aservită evenimentului, sau cu obiective de conjunctură. Nu trebuie confundată elita cu asociațiile de oportunişti ai vieții politice, care uzurpă numele ei. Întrebarea este, aşadar, ce doctrină, ce concepție de viață va servi ca punct dc concentrare a elitei contemporane ? În orice caz, ea trebuie să fie o direcție spirituală, care să unifice

contradicțiile fundamentale ale timpului nostru. Rolul noii elite este să structureze energiile masei, în funcție de substanța națională ce o conține.

O singură doctrină poate să rezolve problema maselor într-o formă durabilă şi profitabilă tuturor : **naționalismul.** El reprezintă forța imanentă a unei națiuni şi această forță se distribuie la toți indivizii care o compun.

Fiecare individ, oricât de neînsemnată ar fi existența lui, poartă în suflet grăuntele destinului național. Pentru ca naționalismul să se realizeze este nevoie ca în prealabil să se trezească energiile sale latente. Un popor amorțit nu va putea fi şi un popor naționalist. **Mişcarea egalitară promovează naționalismul,** pentru că, datorită apariției sale, mulțimile care, până atunci, duceau o existență vegetativă, se eliberează din complexul lor de inferioritate socială şi se avântă spre regiunile superioare ale națiunii. Masele sunt aşadar aliații naturali ai Naționalismului.

Naționalismul, tot atât de vechi ca şi umanitatea, abia în epoca noastră a putut să apară ca factor determinant al istoriei, pentru că numai acum s-au declanşat energiile etnice. Vechile privilegii de clasă nu reprezentau numai un mijloc de opresiune a maselor populare, ci şi forța ostilă dezvoltării unei națiuni. Istoria veridică a unui popor nu poate începe decât odată cu actualizarea tuturor disponibilităților lui creatoare.

Naționalismul preîntâmpină şi primejdiile nivelării totale, provocând o mişcare inversă în sânul maselor, de natură antiegalitară. Blocul inform al masei se descompune, sub acțiunea doctrinei naționaliste, în indivizi înzestrați cu o concepție de viață şi cu o problematică proprie, iar aceştia, pe măsură ce se înmulțesc, îi schimbă caracteristicile. Naționalismul divide masa în individualități şi personalități. Omul mijlociu, caracteristic masei, nu poate deveni naționalist decât cu prețul unei mari încordări sufleteşti. Pentru a descoperi în sine însuşi şi în mediul înconjurător ființa națiunii, trebuie să facă apel la forțele intuiției şi ale contemplației. Această

concentrare spirituală, această convertire a vieții de la exterior la interior, înfrânge egalitarismul. Individul intens preocupat de soarta națiunii sale se emancipează de formulele stereotipe de gândire şi judecata lui capătă un pronunțat accent personal. O nouă aristocrație se va naşte, bazată exclusiv pe puterile sufletului. Bineînțeles că aceste prefaceri, aceste distanțări de la om la om, se petrec numai pe plan spiritual ; pe plan politic, principiile democratice vor continua să reglementeze raporturile dintre indivizi.

*

Soluțiile care caută să rezolve problema maselor, fără participarea națiunii, sunt cele mai frecvente şi mai aplaudate astăzi. După cel de-al doilea război mondial, naționalismul n-a ieşit numai înfrânt pe plan polilic. A ieşit surghiunit şi pe planul gândirii teoretice. S-a creat prejudecata că această concepție e definitiv scoasă din circulație. A evita naționalismul înseamnă a evita națiunea, a nu lua act de realitatea primară a istoriei, de substratul care susține întregul proces al creației umane.

Socialismul şi statul european supranațional - două mari concepții care îşi dispută astăzi favoarea opiniei publicc – sunt proiecte de planificare umană. Ele tind să şteargă şi diversitatea etnică a maselor, care e sursa însăşi a posibilităților lor de reînnoire. Nu înțelegem ce ridicare a nivelului lor spiritual poate să urmeze când masele naționale vor fi devorate de un bloc inform de 400-500 milioane de suflete ? Nu vedem cum omul mijlociu, caractcristic masei, îşi va reface ființa interioară când va fi smuls din cadrul națiunii sale şi vărsat într-o gloată fără nume. Dimpotrivă, azvârlirea lui într-un spațiu social nedefinit îl va deposeda de toate punctele dc sprijin ale conştiinței sale.

Chiar şi ideea libertății personale, considerată şi de Tocqueville ca singura garanție contra nivelării totale a societății, nu poate schimba sensibil înfățişarea brutală a maselor, dacă nu se asociază cu naționalismul. Suportul libertății este creația. Dacă omul n-ar fi înzestrat cu impuls creator, sau dacă acest impuls se atrofiază prin teroare, atunci nici nu s-ar

zbate să-şi câştige libertatea exterioară. Aceasta înseamnă că nu-i destul să creăm şi să menținem climatul libertății politice, dacă nu creăm concomitent şi un climat al creației. Libertatea exterioară, în sine, rămâne un mare semn de întrebare, cel mult o condiție favorabilă, dacă nu e întovărăşită dc libertatea interioară, dacă individul nu e îndrumat să umple cadrul social al libertății cu rodnicia persoanei sale.

Există o creație tehnică şi o creație culturală. Creația tehnică oferă produse în serie, negociabile şi transmisibile în toate țările. Cultura e opusul nivelării, al imitației, al transplantării valorilor dintr-o țară într-alta. Ea întotdeauna îmbracă un caracter național şi răspândirea ei la alte popoare nu joacă decât rolul unui stimulent. Individul, ca să se valorifice în domeniul culturii, trebuie să urmeze acelaşi drum : să utilizeze energia specifică unei culturi, care emană întotdeauna dintr-un spațiu național. A fi om de cultură înseamnă în primul rând a stăpâni coordonatele spirituale ale națiunii.

Libertatea individuală e inseparabil legată de creație şi creația de ordin superior, cultura, e inseparabil legată de naționalism. Din discuțiile acestea s-ar putea trage concluzia că noi am vedea în mişcările de federalizare ale Europei o primejdie. Noi nu combatem ideea unei atari **Uniuni.** Omenirea va face un pas hotărâtor înainte, în ziua în care națiunile vor înceta să se sfâşie între ele şi îşi vor cheltui toate energiile lor în sens constructiv.

Dar speranțele legate de realizarea unei **Uniuni europene** depind, mai ales, de aplicarea moderată a acestui principiu. **Europa unită** nu este un scop revoluționar, dacă prin revoluție înțelegem o transformare spirituală a omului. Faptul că masele vor putea circula de la un capăt la altul al Continentului nu va ameliora cu nimic felul lor de a gândi. De ce să atribuim acestei Uniuni nişte virtuți pe care nu le posedă prin ea însăşi ? **Europa unită** reprezintă numai un cadru, un spațiu politic mai amplu, care, pentru a deveni fertil ar trebui să fie însuflețit cu un conținut ideologic.

Există o margine pozitivă a conceptului federalist, dincolo de care începe să devină vătămător. Mişcările federaliste contemporane urmăresc o construcţie organică a Europei, adică vor să obţină consimţământul popoarelor la realizarea ei, în loc să-1 smulgă prin acte de forţă şi cotropire, aşa cum au conceput Europa Unită Napoleon, şi, în zilele noastre, Hitler, Mussolini şi Stalin. Acest fapt arată că ele recunosc fiinţa şi integritatea naţiunilor şi în toate programele pe care le elaborează trebuie să fie consecvente cu această realitate de bază. Criteriul fundamental care trebuie să îndrume mişcările federaliste, după propria lor mărturisire, este respectul integrităţii şi trebuinţelor specifice fiecărei naţiuni. O federaţie de state europene nu se poate face cu scopul de a zdruncina temeliile de viaţă ale naţiunilor, ci pentru a le feri de primejdiile mortale care le ameninţă din cauza mijloacelor ultra-destructive cu care se poartă războaiele astăzi.

Dacă mişcarea federalistă urmăreşte constituirea de jos în sus a Europei viitoare, pe baza adeziunii libere a fiecărei naţiuni, atunci e de neînţeles cum de s-au putut naşte în sânul ei direcţii care să tăgăduiască acest principiu, care tind să sacrifice realitatea naţională, înglobând-o unor scheme fără viaţă. Una din aceste idei, lipsită de conţinut real, este că Europa de mâine ar putea fi clădită după modelul Statelor Unite. Aşa cum, pe acest continent, o sumedenie de state mai mici s-au grupat sub scutul unei administraţii centrale, după acelaşi calapod trebuie să se procedeze şi în Europa. Când federaliştii se entuziasmează pentru organizaţia politică de peste Ocean, uită un lucru elementar. În Statele Unite există o singură naţiune şi statul federal care a luat naştere la Washington este expresia unităţii etnice care s-a închegat acolo pe baza vechiului fond anglo-saxon. Statele mai mici, care şi-au dat adeziunea la crearea unui stat mai mare, au reprezentat particularităţile locale ale aceleiaşi naţiuni. Să luăm un alt exemplu : statele germanice dinainte de Bismarck erau construcţii politice apărute pe trunchiul aceleiaşi naţiuni şi prin natura lor încercau să se grupeze într-un stat mai

mare, care să îmbrățişeze întreaga națiune germană. În Europa, lucrurile se prezintă altfel. În limitele ei trăiesc o mulțime de națiuni. Fiecare stat acoperă sfera de viață a unui singur popor. Unitatea europeană nu se poate împlini după măsurătoarea americană. În Europa trebuie să se procedeze mai degrabă empiric, de la caz la caz, de la unități şi interese regionale, evitându-se formulele de împrumut sau prea generale.

O Europă care s-ar federaliza în graba unui entuziasm de moment, fără a ține seama de efervescența continuă a spiritului național, s-ar dezmembra tot atât de repede. Sau, dacă o putere din afară s-ar crede chemată să facă ordine pe continentul european, atunci s-ar repeta clişeul politic rămas moştenire de la Napoleon sau Hitler. Şi cu rezultate analoge. Această putere va trebui să fie paznicul ordinii pe care a instituit-o, trecând peste voința liberă a popoarelor, şi opera ei va dăinui numai atâta vreme cât va fi prezentă şi forța care să o susțină.

Naționalismul restabileşte şi în domeniul federalismului înțelegerea clară a lucrurilor. El dispune de două mari posibilități de acțiune : pe de o parte, conservă şi întăreşte caracterul național, ființa intimă a popoarelor, pe de altă parte, crează un climat de comuniune între națiuni. Acest spirit de fraternizare face posibilă uniunea statelor naționale şi garantează viabilitatea noii aşezări. Naționalismul pregăteşte, în mentalitatea popoarelor, ceea ce federalismul îşi propune să înfăptuiască. De pe plan național, pe planul internațional, tranziția se face fără dificultăți, căci proiecția spirituală a națiunilor clarifică şi raporturile lor reciproce. O națiune, care a ajuns într-o fază iluminată a istoriei sale, vede în existența fiecărui popor un miracol şi consideră creațiile popoarelor un dar divin, de care trebuie să se bucure întreaga omenire.

Horia Sima

ORDINEA NATURALĂ A LUMII

Adăugăm la broşura D-lui Horia Sima, o ultimă lucrare a lui din anul 1992 asupra subiectului său preferat: compatibilitatea dintre **naționalismul autentic** -care face parte din ethosul națiunilor- şi **democrație**. Unirea lor este necesară pentru a rezista încercărilor de deznaționalizare a popoarelor şi internaționalizarea lor.

După prăbuşirea maxismului în Europa orientală şi în Rusia, lumea se întreabă cu nelinişte şi teamă ce drum va trebui să întreprindă în viitor pentru a fi ferită de astfel de experiențe de guvernare ca cele petrecute în ultimii 70 de ani, care au costat câteva zeci de milioane de vieți omeneşti… Şi fără să mai vorbim de imensele suferințe prin care au trecut atâtea popoare inocente.

Cum s-ar putea evita o nouă invazie a doctrinelor satanice care pervertesc omul şi-l transformă într-un **Cain biblic** al propriului său frate?

Nu este suficient ca omul să se simtă liniştit că a scăpat de amenințarea ce venea din Răsărit şi de pericolul unui război atomic. Este nevoie ca fiecare să examineze realitatea care-l înconjoară pentru a putea descifra linia viitorului imediat.

Care este, prin urmare, formula salvării umanității, ținând seama de experiența trecutului şi de înțelepciunea predecesorilor noştri ?

În timpurile trecute -cu secole în urmă-, epoci în care populația globului era rară, când imense suprafețe ale globului erau necunoscute, se putea spera într-o reparare a răului comis de oameni (invazii, războaie, etc). Cu simpla trecere a timpului, rănile colective dispăreau şi umanitatea îşi relua mersul spre un viitor mai bun. Astfel, după invaziile barbare, a urmat o lungă perioadă de prosperitate pentru Europa întreagă.

Astăzi, însă, situația este total deosebită.

În spațiul în care trăim -spațiu în care trăiesc îngrămădiți miliarde de indivizi- devorăm fără încetare bogățiile naturale. Cei care au mai puțin râvnesc la cei ce au mai mult ; în acelaşi timp bogații şi cei puternici vor să mențină într-o stare de sclavie permanentă pe cei mai slabi. Conflicte potențiale există în toate

colțurile lumii. Popoarele au scăpat de bolşevism, dar grijile vieții şi amenințarea unor noi spirite autoritare nu au dispărut încă.

Trăim un moment decisiv al istoriei lumii.

De aceea, nu numai spiritele cugetătoare, -filozofi, teologi, savanți- ci orice membru al familiei umane trebuie să se simtă preocupat de viitor. Fiecare trebuie să sondeze cărările viitorului şi să nu se lase surprins de o nouă catastrofă.

Noi nu ne îndreptăm spre o epocă în care **umanitatea** - grație ştiinței şi tehnicii- ar putea scăpa de griji şi duce o viață liniştită.

Zile tulburi ne aşteaptă din nou… Zile de încercări grele, ce nu se pot înfrunta cu succes decât prevăzând ceea ce se poate întâmpla mâine, pentru a putea elimina din timp cauzele care ar putea provoca noi dezastre.

Oricum, trebuie să se țină seama de avertismentele care se primesc zi de zi, din multe părți ale globului, în acest sens. Trebuie descifrate semnele prevestitoare care se îmbulzesc la orizont. Numai dacă sunt interpretate corect pot fi atacate în consecință.

*

Prin ceea ce urmează, nu dorim să dăm indicații de natură politică. Acestea se înscriu în atribuțiile normale ale celor ce guvernează lumea.

Ne vom limita numai de a fixa cadrul în care trebuie să se mişte şi să acționeze omenirea dacă vrea să evite o nouă catastrofă.

Vom puncta liniile generale ce trebuie respectate de orice om politic ce vrea să lase generațiilor viitoare **o societate mai bună şi mai justă.**

Există un mănunchi de **adevăruri fundamentale,** valabile tuturor națiunilor, de cunoaşterea şi aplicarea cărora, în viața politică, depinde salvarea tuturor.

În micile capitole ce urmează vom încerca să explicăm principiile care stau la baza dezvoltării popoarelor, principii ce

trebuie să fie cunoscute şi respectate pentru a asigura progresul şi supravieţuirea lor.

I. CREŞTINISMUL

Creştinismul este principiul nemuritor al existenţei omeneşti. Nu ne referim în acest text la individul solitar şi la comandamentele pe care trebuie să le respecte el pentru a câştiga viaţa eternă. Aceste comandamente sunt indicate în catehism. Pe de altă parte, credincioşii, în marea lor majoritate, le urmează cu respect.

Ceea ce vrem să expunem aici este rolul creştinismului în viaţa popoarelor şi a omenirii întregi. Creştinismul nu poate fi eliminat din domeniul politic al societăţii civile, nici din diferitele forme de guvernământ al popoarelor.

Ateo-marxismul s-a prăbuşit în Estul-european pentru că s-a angajat într-o luptă aprigă cu popoarele căzute sub dominaţia lui, pentru a le smulge din credinţa lor în Dumnezeu. Această experienţă inumană şi barbară avea ca scop să văduvească popoarele de bogăţia lor cea mai preţioasă, **spiritualitatea creştină**, şi să o înlocuiască cu o concepţie materialistă. Fapt la care trebuie să se gândească toţi cârmuitorii statelor.

Ideea de Dumnezeu trebuie să predomine în toate deciziile de ordin politic, atât în elaborarea unei **legi de bază** (de exemplu Constituţia) ca şi în afacerile curente ale Statului. Dacă individul este considerat **răspunzător în viaţa lui de dincolo** pentru faptele personale (conform Comandamentelor Decalogului), responsabilitatea sa creşte enorm când întreprinde acţiuni ce afectează colectivitatea întreagă. De măsurile ce se iau, de dispoziţiile ce se dau, depinde bunăstarea sau nenorocirea a milioane de oameni.

Oamenii sunt cei care fac istoria şi răspunderea în faţa acesteia este a lor. Dar ei, prin condiţia lor umană, trebuie să cugete că, atunci când decid soarta unui popor, **există o putere mai mare care veghează** asupra destinului acestuia. Nu trebuie să se uite că şi acţiunile politice se află sub controlul invizibil al **Celui de Sus.**

Omul se bucură de o libertate totală atât în viaţa sa particulară cât şi atunci când se găseşte în fruntea unui popor.

El -şi numai el- răspunde de ceea ce se întâmplă în lume. Dar există o lege imuabilă care se aplică tuturor, nu importă treapta socială pe care este situat individul : **“a învinge răul prin forţa binelui”**, cum a spus Sfântul Pavel.

Să nu facem aşadar acte inspirate de puterea răului. Mai mult încă : trebuie să mobilizăm **forţele Binelui** contra celor ce sunt în serviciul răului şi să le gonim din societatea noastră, în fundul tenebrelor de unde au venit.

Astfel, nu este suficient să gândim la **salvarea noastră personală**, ci va trebui să smulgem din indiferenţa lor pe **semenii noştri**, încercând să facem împreună o **Armată a lui Cristos**, cu care să putem învinge forţele răului.

Naţiunile, în viaţa lor istorică, nu-şi pot permite să săvârşească orice fel de acte -chiar dacă s-ar părea că sunt în concordanţă cu interesele lor- fără să ţină seamă de **Legile Divine.** Ele pot, fără îndoială, să urmeze căile cele mai abrupte ; dar consecinţele vor fi, fără îndoială, funeste ! Chiar dacă astăzi ele au obţinut un succes politic (cu preţul unei trădări, a unui război injust, sau a asupririi altor colectivităţi), mâine, tot acest eşafod bazat pe suferinţele altora, se va prăbuşi din cauza propriilor păcate.

Dumnezeu îşi va întoarce faţa Sa de la acest sacrilegiu.

Creştinii sunt oameni ai păcii, dar, de asemeni, sunt şi ai războiului, când valorile fundamentale ale vieţii sunt atacate de către inamicii creştinătăţii. La fel cum spune Ionel Moţa în testamentul său : **“Se trăgea cu mitraliera în obrazul lui**

Cristos. Se clătina așezarea creștină a lumii ! Puteam noi să stăm nepăsători ?”

Când indiferența se instalează și se generalizează în societate, indivizii refuzând să ia act de suferințele altor oameni și altor popoare -așa cum s-a întâmplat timp de 70 de ani de dominație comunistă în Rusia și în alte țări- înseamnă că este vorba de un semn de declin al creștinismului. Această atitudine de uitare și abandon nu se numește creștinism, căci creștinul, prin însăși propria viață interioară, trebuie să se simtă solidar cu toți frații de credință de pe întreg globul.

Cum a putut **Lumea Liberă** să privească vărsările de sânge din **Estul European** fără să reacționeze ? Este un mister care nu se explică decât prin puternicele implicații ale **forțelor răului** în stucturile Lumii libere**.**

Să sperăm că popoarele nu vor uita niciodată teribila lecție a istoriei prin care au trecut recent. Să sperăm de asemeni că vor avea voința de a forma, într-o zi, **un Bloc de conștiințe combative**, de fiecare dată când creștinismul va fi din nou amenințat.

II. NAȚIONALISMUL

Trăim într-o epocă în care **naționalismul** se afirmă însăși ca o realitate în lumea întreagă. Se adeverește astfel că anii de teroare extremă, scurși în Rusia și în alte țări, nu au reușit să smulgă din inimile oamenilor **iubirea de patrie**.

Naționalismul a țâșnit ca o forță elementară în toate țările, provocând căderea unui imperiu care părea considerat definitiv.

Cum de s-au păstrat impulsurile naționalismului în sânul popoarelor, după atâția ani de teroare și de sclavie ? Explicația este simplă. **Naționalismul nu este un fenomen pasager**. Nu

este un produs al istoriei. Nu este o apariție trecătoare, legată de o anumită perioadă. **<u>El este o constantă a istoriei.</u>**

Acolo unde există un popor, naționalismul este de asemeni prezent. Sistemele de guvernământ apar, dispar, reapar… Dar naționalismul intră în compoziția, în structura tuturor, chiar dacă el nu are un nume propriu sau chiar este numit altfel.

Nu există națiune în lume care să nu fi fost călăuzită în cursul istoriei sale de elanuri naționaliste. Acesta este un şuvoi, un talaz de apă vie, care curge fără încetare în profunzimile unei națiuni, procurându-i energiile necesare pentru a se afirma în mijlocul altor popoare, ca o entitate specifică cu o vocație politică proprie.

Naționalismul exultă capacitatea de sacrificiu a individului, determinându-l să rămână permanent în serviciul națiunii sale, sacrificându-şi chiar şi viața, dacă este nevoie, pentru a o apăra.

Atâta timp cât există o națiune, există de asemeni această stare de spirit specifică ce se numeşte <u>naționalism</u>. Națiunile nu sunt conglomerate istorico-geografice, aşa cum afirmă anumiți autori. Ele sunt colectivități dotate cu un suflet propriu. Iar acest suflet național nu este creația omului. Nu purcede din gândirea lui, nici din aspirațiile lui. **Este o revelație Divină.** Astfel, cum Dumnezeu l-a creat pe om, **tot El a creat şi națiunile.**

De aceea, o Națiune apare în lume în momentul în care o nouă flacără divină coboară din Cer. Această manifestare celestă se încarnează într-un grup omenesc. Din acest moment colectivitatea aleasă se diferențiază de altele, formând o entitate aparte.

Aşa se explică de ce o națiune nu dispare niciodată din istorie, în ciuda tuturor greutăților ce le întâmpină. Inamicii o pot reduce la sclavie, o pot umili, martiriza, dar nu vor reuşi să transforme starea sa specifică ; numai dacă ar recurge la lichidarea fizică totală printr-un masacru colectiv.

Acțiunea de dezvoltare a unei națiuni provine din **Sferele Divine** şi trebuie să fie înapoiată **Creatorului** mult fructificată. Conform concepției noastre nu sunt numai indivizii aceia care vor reînvia la sfârşitul timpurilor… De asemeni, **Națiunile care vor primi veşmintele imortalității vor trebui să treacă prin fața Mielului pentru a justifica viața lor pământeană.**

Naționalismul este infrastructura spirituală a Națiunilor, independent de cursul ce-l va lua istoria lor, cu înălțări şi căderi. Fiind expresia **Sufletului Național**, naționalismul nu se poate stinge niciodată şi nu poate fi eliminat niciodată din substanța unui popor, chiar dacă acesta ar fi supus la presiunile cele mai brutale de inamicii lui.

Națiunea posedă un **Eu** colectiv care se reflectă în toate actele sale… Imaginea externă a unei Națiuni, cu luptele sale, cu suferințele sale şi cu greşelile sale, reprezintă proiecția acestui **Eu** colectiv. Şi se numeşte **Naționalism.**

III. DEMOCRAȚIA

Democrația nu este un atribut propriu al popoarelor. Ea nu este nici măcar ceva intrinsec şi organic, legat de existența lor, cum sunt **Creştinismul şi Naționalismul.**

Democrația este o operă strict omenească, un produs al istoriei, al evoluției sale în timp. După prăbuşirea totalitarismelor, Democrația a ajuns, în zilele noastre, să predomine în lume, fiind considerată de către majoritatea popoarelor ca cea mai bună formă de guvernământ.

Care este superioritatea Democrației față de alte sisteme de guvernământ : **regimul autoritar, dictatura, absolutismul monarhic, recentele regimuri cu trăsături marxiste şi național-socialiste ?**

Expresia democratică pare că este mai aproape de ființa umană, de necesitățile ei intelectuale şi morale. Democrația asociază individul la opera guvernământului, în primul rând prin votul pe care individul este chemat să şi-l exprime periodic ; apoi, prin posibilitățile ce se deschid fiecăruia la o ascensiune socială. Şi chiar, în timp, o scară de pătrundere spre cele mai înalte funcțiuni de Stat. Bineînțeles, nu toți indivizii ajung să-şi satisfacă aspirațiile lor de ascensiune personală, dar oportunitățile le sunt deschise tuturor.

Acest avantaj al democrației -porțile deschise tuturor- nu este lipsit de anumite justificări. Națiunile sunt formate din indivizi. Toată greutatea existenței națiunii cade pe umerii acestora : **economie, cultură, apărare**. Este natural ca individul să pretindă, în schimbul lucrului şi sacrificiilor ce i se cer pentru întreținerea vieții naționale, să ia şi el parte la procesul politic. Nu trebuie să rămână la impresia că **Națiunea** este condusă fără el.

În acest caz individul nu mai poate fi considerat ca un simplu atom inert în complexul Statului. El devine **un factor responsabil** în buna funcționare a acestuia. În aceste condiții, individul nu mai este obligat să suporte cu resemnare poverile ce i le impune autoritatea. Cu atât mai mult cu cât exercitarea unui anumit control al gestiunii publice îi este recunoscut prin **Constituție.**

Democrația îi dă individului o anumită prestanță care-l înalță pe plan social şi moral. Bineînțeles el nu este un **factotum** în Stat, căruia, adesea, nu-i poate înțelege mecanismul complicat. Dar are sentimentul că participă la rezoluțiile care decid soarta poporului său. Astfel, **Națiunea Suverană** se reflectă în voința individului prin alegeri şi prin alte acte de interes public la care el participă.

Democrația este o formulă atrăgătoare pentru masele populare, în contrast cu regimurile autoritare care mențin individul în afara sferei de putere.

Dar, trebuie să precizăm că **democrația nu este aceeaşi pe tot globul**. Există mari diferențe între Statele care se pretind democratice. Eticheta este aceeaşi, dar conținutul variază sensibil.

Aceste considerațiuni se referă la democrațiile de tip occidental, ca Anglia, Franța, Statele Unite ale Americii. Ele nu sunt valabile pentru democrațiile de tip **"balcanic"** , unde predomină abuzurile şi înşelăciunile în perioadele electorale şi continuă apoi şi în perioada guvernamentală.

La fel, nu pot fi asimilate Forumului Democratic Occidental**,** democrațiile recent constituite în, ceea ce numim, **lumea a treia**.

Chiar dacă abuzurile electorale din partea autorităților în vigoare nu ar exista, cetățenii țărilor recent emancipate din tutela colonialismului nu sunt încă pregătiți politic şi, mai puțin încă, educativ, pentru a exercita deschis, şi în deplină cunoştință, drepturile ce le conferă Constituția. Aceste democrații de factură nouă pot fi considerate cel mult **Democrații în curs de maturizare** şi, nicidecum, **Democrații autentice.**

Modelul adevărat rămâne, bineînțeles, cel occidental. Democrațiile de tip balcanic trebuie să se desprindă de defectele ce le caracterizează, iar cele recent constituite trebuie să îmbunătățească condițiile lor de funcționare prin educația politică a cetățenilor lor.

Democrația nu este o **omni-putere.** Ea are limitele sale, care se nasc din propria sa origine : îşi are rădăcinile în istorie.

Suveranitatea poporului nu se poate amesteca, sau interveni, în sfera **Divinului** şi nici a **Naționalului**. Aceste două sectoare sunt intangibile şi inaccesibile democrației unde votul nu intervine deloc. Sferele lor nu pot fi puse în discuție într-un Parlament, pentru că este vorba aici de **Supranatural.**

Creştinismul şi naționalismul fac parte integrală din Stat şi determină orice operă de legiferare, dar ele nu pot fi obiectul unei legi.

Relațiile dintre Stat şi Biserică sunt adeseori tratate şi delimitate prin **concordate** sau alte aranjamente legislative. Dar materia tratată este de ordin administrativ şi nu atinge domeniul rezervat Bisericii. Când se produc ingerințe în viața religioasă sau în **Ethosul** unei națiuni, înseamnă că Democrația şi-a depăşit mandatul şi s-a transformat în instrument de forță care urmăreşte descompunerea Bisericii şi a Statului Național.

IV. ORDINEA NATURALĂ A LUMII

După **prăbuşirea comunismului** în estul Europei, toate popoarele lumii sunt în căutarea unei formule noi pentru reorganizarea relațiilor internaționale. Problema este cu atât mai acută, cu cât enormele mase umane, acumulate pe pământ şi gata să explodeze, cer o soluție urgentă pentru nevoile lor. În special cele de **ordin economic**, pentru a nu fi tentate de a căuta o ieşire spre noi conflicte şi chiar războaie. Problema depăşeşte interesele locale şi se proiectează ca o amenințare pentru supraviețuirea omenirii, în pragul celui de-al treilea mileniu.

Un curent de gândire, foarte puternic în zilele noastre, având ca adepți filozofi, doctrinari şi, de asemeni, politicieni proclamă cu toții necesitatea -pentru soluționarea crizei actuale- regrupării Statelor Naționale în unități mai mari -**în Megastate-** care, prin proporțiile şi forțele lor, ar avea la dispoziție mijloace necesare pentru rezolvarea dificultăților în care se zbate omenirea astăzi.

Pentru a se constitui în astfel de **Supra-State**, națiunile ar trebui să renunțe încet, încet la suveranitățile lor democratice, pentru a putea fi conduse de o administrație "unică", dotată în acelaşi timp cu putere legislativă şi executivă. Autoritățile locale, ca şi guvernele naționale ar fi subordonate deciziilor luate de această putere centrală. Aşadar, s-ar naşte un fel de

Guvernământ Continental, care s-ar suprapune voinței popoarelor şi s-ar substitui organismelor ieşite din alegeri.

Sub ochii noştri se profilează deja **procesul de unificare al Europei Occidentale** şi transformarea ei într-un **Stat fără frontiere,** care să dispună de o monedă unică, de un sistem de apărare propriu şi de o politică exterioară comună.

Considerăm că astfel de construcții nu sunt viabile. Ele pot fi destinate eşecului pentru că **se află în conflict cu Ordinea Naturală a Lumii**. Omenirea este formată din popoare care sunt entități independente. Popoarele sunt organisme sociale vii, înzestrate cu aspirații şi idealuri proprii, care nu pot fi ignorate sau anulate de o instanță centrală fără a provoca reacțiuni.

Naționalismul popoarelor nu poate fi pus sub tutelă de un **supra-guvernământ** care ar dispune autoritar de bogățiile lor şi de capacitatea lor de creație.

O pluralitate de interese determină anumiți oameni politici să gândească la structurarea unei **Federații** sau a unei **Confederații de State ale Europei**. Aceste construcții artificiale nu s-ar bucura, însă, de adeziunea popoarelor care ar intra în compoziția lor. Le va fi imposibil să reziste tulburărilor sociale şi conflictelor interioare care s-ar putea naşte.

Se poate imagina o forță militară suficient de puternică pentru menținerea ordinii, dictată de Guvernul Central contra revoltei populare. Dar, în cazul acesta, am avea de-a face cu o **nouă eră colonială** şi o **nouă tiranie.**

Situația ar fi bizară.

Un grup de administratori anonimi, gata să confişte **libertatea popoarelor** şi să impună tuturor **ideile şi interesele lor,** care convin, bineînțeles, numai acestui **centru restrâns** de putere.

O asociație de popoare, în vederea unui interes comun, nu poate fi imaginat decât pe baza conceptului enunțat de De Gaulle : **“Europa Patriilor”**, care corespunde cu mai multă logică mentalității europene. Cu această idee se poate ajunge mult mai uşor la înțelegerea cetățenilor de naționalități diferite,

de necesitatea unei colaborări strânse a Naţiunilor, în beneficiul tuturor. Dar respectând identitatea istorică şi naţională.

O Europă supra-naţională este un **non-sens,** căci această situaţie ar putea altera însăşi substanţa popoarelor cărora vrem să le asigurăm o bunăstare şi o fericire în viitor.

Conducătorii popoarelor trebuie să se orienteze în aranjamentele lor politice internaţionale ţinând cont de specificul popoarelor chemate să participe la o **nouă antantă comună** şi să încerce să armonizeze **ethosul naţional** cu interesele generale ale comunităţii proiectate.

V. ALIANŢA ÎNTRE DEMOCRAŢIE ŞI NAŢIONALISM

Ofensiva accelerată a **"Mondialismului"**, patronată de **Capitalismul internaţional şi sălbatic** (cum l-a caracterizat un înalt prelat al Bisericii), va provoca o replică neaşteptată în lumea popoarelor : **alianţa între democraţie şi naţionalism**.

Ar părea imposibil ca acest pronostic să se realizeze într-o zi şi chiar pare insolit sau fantastic. În general se afirmă că există un antagonism iremediabil între Naţionalism şi Democraţie. Pentru că -se spune- Naţionalismul exaltează **orgoliul unei voinţe de a guverna o Naţiune**, ceea ce ar putea da naştere unei forme de guvernământ autoritar sau chiar unei dictaturi. Şi, în nici un caz, Naţionalismul nu s-ar putea acomoda cu esenţa Democraţiei.

Naţionalismul a împins câteodată la formarea de State imperialiste, aşa cum ne arată cu prisosinţă Fascismul şi Naţional-socialismul german, în epoca noastră.

"Şi totuşi se învârteşte.", cum ar spune Galilei. Şi nu pentru că noi dorim sau detestăm ca această apropiere între Naţionalism şi Democraţie să se întâmple. Dar, pentru că **acest**

act intră în natura lucrurilor de a se produce. Această alianță trebuie să se cimenteze **volens-nolens.**

Există probleme mult mai necesare şi inevitabile, care trebuie acceptate imperativ, pentru a scăpa de un pericol mai iminent decât altul. Este ceea ce se întâmplă sub ochii noştri. Există situații care cer acțiuni ce nu se puteau accepta cu decenii în urmă.

Aşa este şi cu **Alianța Naționalism-Democrație**. Ea a devenit astăzi o necesitate politică, chiar dacă anumitor oameni li s-ar părea că este o apropiere contra legilor naturii**.**

În adevăr, aşa-zisele **Guverne Mondiale,** în formare astăzi în unele continente şi mâine putând acoperi toată planeta, amenință deja -în egală măsură- atât existența Națiunilor cât şi sistemele democratice de guvernare**.**

Un **Guvern Mondial** se va suprapune dominant deasupra vieții popoarelor, reducându-le la simple conglomerate etnice. Energiile lor creatoare nu vor mai servi pentru dezvoltarea culturii naționale. Totul se deviază spre finalități strict materiale, spre profit şi acumulare de bogății.

Dar, în acelaşi timp, **Mondialismul** dă lovitura de grație şi Democrațiilor, căci anulează voința națională, care se exprimă prin **partide** şi **Parlament**, înlocuindu-le cu o **Administrație Centrală**. În locul guvernelor ratificate prin alegeri, apar cercuri anonime de funcționari, care înlocuiesc atât legislativul cât şi executivul din orice țară.

Noi **"comisii"**, care nu sunt obligate de nici o răspundere față de națiune, fac legi valabile pentru mai multe State. Şi tot ele, aceste **"comisii"**, veghează la aplicarea lor.

Prin acest procedeu, procesul democratic este dărâmat din temelii, căci dispar adevăratele instituții prin care se exprimă voința popoarelor.

În fața unui Guvern Mondial atotputernic -care va dispune şi de mijloace coercitive- **Națiunea nu va mai avea nici un drept** de acces în Stat şi, bineînțeles, nici o posibilitate de a face apel la democrație.

Dintr-o singură lovitură se vor suprima cele două centre ale Statului : **Naţiunea şi Democraţia.** Oamenii se vor trezi conduşi de o altă forţă care nu emană deloc din voinţa lor. Astfel, va dispărea şi atât de trâmbiţata Naţiune Suverană**,** ca şi Democraţia drepturilor omului. Va rămâne numai o masă de indivizi, fără identitate naţională şi spirituală, care va accepta, în indiferenţa generală, deciziile impuse de această instanţă supremă şi anonimă**,** a cărei origine şi compoziţie nu va fi cunoscută de nimeni.

Pentru a împiedica acest dezastru al civilizaţiei noastre - de a-şi termina zilele într-un amestec hibrid de popoare şi rase guvernate de un **Centru Anonim şi Puternic**- nu există decât un singur leac : **alianţa între cele două columne de susţinere a lumii moderne, Naţionalismul şi Democraţia**. Căci amândouă sunt ameninţate în aceeaşi măsură şi trebuie, prin urmare, să formeze un **bloc de voinţe indestructibile,** ca să se opună cu putere inamicilor lor din umbră.

Nu trebuie permis ca **Materialismul,** învins în Estul european, să revină sub forma **Capitalismului sălbatic** al mondialiştilor, căci, în acest caz, naţiunile vor redeveni sclavele altor **"Politbirouri"**, dezvoltate sub o altă etichetă, şi care ar decide destinul lumii.

Vom rămâne mereu captivi, sclavi !

Poate vom fi mai bine îmbrăcaţi şi mai bine hrăniţi. Vom trăi în amăgirea unei bunăstări, a unei îndestulări decorative, dar, în forul lor interior, oamenii ar rămâne sclavi ! Ei ar merge fără să gândească spre propria lor degradare.

Pentru a nu ajunge victime ale acestui final întunecat, salvarea nu poate fi decât crearea acestui **Front comun** între **Democraţie şi Naţionalism.**

CUPR1NS

ORDINEA NATURALĂ A LUMII